

Mastergradsoppgave

Hilde Kari Skaftnesmo

Litteraturhuset forfatterne ikke ville ha?

En diskursanalyse av debatten om Litteraturhuset i Bergen

Helle-Valles forhold til sannheten er omtrent like forvirret som en døende flue på sensommeren, og da griper man til fluesmekkeren (Gjelsvik)

Bergensk er det rette måten å uttrykke seg intellektuelt på i Norge. (Fløgstad)

Dette litteraturløftet vil føre til at Bergen blir enda mer Bergen (Rieber-Mohn)

Historia om norske kulturhus er full av døme på for dyr betong som har utarma kunsten (Sandvik)

Dessverre er det nok nærmere sannheten at prosjektet vakler videre på litt for høye hæler (Gjelsvik)

Er Bergen seg selv nok? Så til de grader? (Bjørnstad)

Sånn som det ser ut no, så kunne dei kalla det eit kulturhus, eit debattus eller eit horehus (Espedal)

Sett i lys av at Helle-Valle har en bakgrunn i TV-2, er hennes mediehåndtering så snodig at man må lure på hvor dritings Kåre Valebrokk var da han ansatte henne (Gjelsvik)

Georg Johannesen sa til meg en gang at jeg aldri må uttale meg om bergensere, og det tror jeg at han har helt rett i (Heger)

Jeg tror kulturgubbene elsker kulturkjerringe. De spiller bare hard to get. Munnen deres sier nei, nei, men deres øyne sier ja, ja (Uri)

Men det er jo bare jevn tilførsel av offentlige midler som ikke "lukter" i norsk kulturliv (Åmås)

Lederen må ikke være så veldig opptatt av publikumsfrieri. Det må være et hus der kvaliteten står i førersetet (Nøtvedt)

I vårt samfunn må vi ha en debatt om verdier som ligger utenfor det materielle. Vi må ha meningsbrytninger og åpenhet (Mohn)



Høgskolen i Telemark

Fakultet for allmennvitenskapelige fag

Mastergradsavhandling i kulturfag 2014

Hilde Kari Skaftnesmo

Litteraturhuset forfatterne ikke ville ha?

En diskursanalyse av debatten om Litteraturhuset i Bergen

Høgskolen i Telemark
Fakultet for allmennvitenskapelige fag
Institutt for kultur og humanistiske fag
Hallvard Eikas plass
3800 Bø i Telemark

<http://www.hit.no>

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng.

© Rettigheter etter lov om åndsverk: Hilde Kari Skaftnesmo

Trykket ved Høgskolens kopisenter i Bø

Omslagsfoto/-illustrasjon: Hilde Kari Skaftnesmo

Forord

Å skrive en masteroppgave er intenst arbeid, med frihet til faglig fordypning og mange små og store frustrasjoner. På veien har jeg hatt behov for mange faglige innspill og muligheter til å tenke høyt sammen med andre.

Takk til Kristin Helle-Valle som tok seg tid til et langt intervju i en travel hverdag. Tusen takk til veileder Per Mangset for gode og kritiske tilbakemeldinger, og for tålmodighet når jeg syntes det å skrive en masteroppgave tidvis var alt for vanskelig. Jeg vil også takke Ellen Schrumpf som har vært en trygg og tydelig leder av skriveseminarene våren 2013 og våren 2014. Skriveseminarene har vært gull verdt, hvor også medstudenter har kommet med varierte og gode innspill på de mange og ofte lange utkastene jeg har levert. Takk til Marit Johansson som ledet skriveseminarene gjennom høsten 2013. Jeg vil også takke Ole Martin Høystad, som slo av en kort prat eller to i biblioteket, og ga meg gode tips i forbifarten.

En særlig takk til Elise Aaland og Marit Norunn Husøy for mange lunsjer med både faglige og ikke-faglige diskusjoner. Takk til pappa for kritiske tilbakemeldinger og Runa Nordahl for presis korrekturlesing.

Takk til Sigurd og Lucas, som innimellom rev meg så fullstendig ut av masteroppgave-tenkningen.

Sist, men definitivt ikke minst, vil jeg takke Sindre for å være en uvurderlig ventilfunksjon og bakkekontakt.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
1. Innledning	7
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Tema og problemstilling	9
1.3 Litteraturhusdebatten	11
2. Mellom litteraturkatedral og forsamlingshus	13
2.1 Fra samfunnshus til regionale kulturhus	13
Utbygging av bibliotekene	15
Kulturhusfeber, igjen	18
Fra Berlin til Bergen	18
2.2 Kulturøkonomi	19
Stat og marked.....	20
2.4 Litteraturhusøkonomi	22
Litteraturhusøkonomi i Bergen.....	23
2.5 Relevant forskning om kulturdebatter og litteraturhus	25
Litteraturhusdebatt i Trondheim	26
3. Kulturteoretiske tradisjoner	27
3.1 Nye kulturstudier	28
3.2 Bourdieu	29
Sosiale felt.....	31
Omvendt økonomi.....	35
Bourdieu på norsk.....	36
3.3 Diskurs som teori	39
3.4 Stedsidentitet	41
Storbyer i konkurranse	41
Sentrum og periferi i kunsthierarkiet.....	43
3.5 Kjønn	45
4. Metode	47
Debatten om Litteraturhuset i Bergen.....	48
Metodiske avveielser	48
4.1 Diskursanalyse	49

Kritisk diskursanalyse.....	50
Diskursanalytiske begreper	51
4.2 Konkrete valg	54
Fra populasjon til utvalg.....	57
Kategorisering	59
Avismediet.....	59
Sjanger	60
Kvalitativt intervju.....	61
3.3 Avisenes posisjon i feltet.....	61
4.4 Persongalleri	63
4.5 Forskerrollen; nærhet og avstand	64
Student, kulturbruker, kulturarrangør og østlending?.....	64
5. Innledning til analyse	65
5.1 Diskurser.....	66
6. Hva er et litteraturhus?.....	69
6.1 Visjon og forhåpninger.....	71
Bøkenes ballbinge	73
6.2 Litteraturhus vs. biblioteket.....	74
Stat, marked og samfunnsnytte	75
6.3 Stille før stormen?.....	76
Forankring i litteraturmiljøet.....	77
6.4 Espedal og Gjelsvik om litteraturhus.....	78
6.5 Smal, bred, børs og katedral	82
6.6 Stillhet og tragedie.....	85
22. juli.....	86
7. Bergen er Bergen	88
7.1 Institusjonalisert kulturby og vestlandshovedstad	88
7.2 Et annerledes Litteraturhus.....	94
7.3 Angrep fra øst.....	96
7.4 Innflytterplagen.....	98
8. Kulturledelse	100
8.1 Ledelse	101
Den mest inkompetente personen	103
8.2 Kjønn	104

9. Kulturkjerringer	109
9.1 Dramaturgi og tilfeldigheter	111
9.2 Heltinner, eller ansvarsløse konsumenter?	113
9.3 Alder og seksualitet.....	116
9.4 En tigergutt føler seg misforstått	117
10. Avslutning	120
10.1 Oppsummering.....	120
Hva er et litteraturhus?	120
Bergen er Bergen	122
Kulturledelse	124
Kulturkjerringer.....	125
10.2 Noen refleksjoner	126
Kronologi vs. diskurs.....	128
10.3 Konklusjon.....	128
Litteraturliste.....	129
Vedlegg 1	134
Vedlegg 2	135
Vedlegg 3	136
Intervjuguide.....	136

1. Innledning

Debatten om Litteraturhuset i Bergen minner om å skyte på skihopperen idet han kjører ned ovarennet. La han nå lande først før man tar frem kanonen.¹

31. januar 2013 åpnet det en ny kulturinstitusjon i Bergen sentrum. En gammel bygård pusset opp for mange millioner ble så viet litteraturen. Dette er ikke det første litteraturhuset i Norge, og blir neppe det siste. Litteraturhuset i Bergen kan sies å være en del av en bølge av litteraturhus som har skyllet inn over Norge, ett tiår inn på 2000-tallet.

Litteraturhuset i Oslo var først ute, og det var ikke mange som kunne si at de hadde forventet suksessen man skulle oppleve der. Arrangementer ble raskt solgt ut, og publikumstallene så ikke ut til å dale nevneverdig etter hvert som nyhetens interesse dempet seg. Den tidligere RV-lederen Aslak Sira Myhre klarte å skape bredde; åpne debattmøter om dagsaktuelle temaer og smale forfattermøter ble balansert med møter med store internasjonale forfattere.

Konseptet "litteraturhus" spredte seg raskt som en suksessformel norske små og store byer ønsket å etterligne. Da Litteraturhuset i Bergen åpnet i 2013, var det halvannet år etter første bruk av Litteraturhuset i Odda, og en uke etter åpningen av Litteraturhuset i Fredrikstad.² Flere litteraturhus er under planlegging, i forskjellige former og formater, rundt om i landet.

Etter hvert som de forskjellige prosjektene ble konkretiserte, kom også tvilen; kritiske røster stilte spørsmål ved om alle norske byer med et visst innbyggertall egentlig har behov for et litteraturhus? Er det forsvarlig å bruke mye penger på enda et hus til litteratur, når alle kommuner allerede har et bibliotek? Hva med å utvide bibliotekenes bruks- og -ansvarsområder etter inspirasjon fra Litteraturhuset i Oslo? Hva kan og skal et litteraturhus være? Hvor mye, og hvilken type litteratur må man ha på programmet for å kunne kalle et kulturhus for litteraturhus?

¹ Thorstein Selvik, "Litteraturhus og skyggeboksing," *Bergens Tidende*, 31. mars 2011.

² Eli Lothe, "Opning av Sentralbadet litteraturhus 12. oktober," <http://www.hordaland.no/Hordaland-fylkeskommune/Kultur/Kunst--og-kulturformidling/Arkiv/2011/Oktober/Opning-av-Sentralbadet-litteraturhus-12-oktober/>.

Det er én slik debatt om *ett* litteraturhus i Norge som er tema for min oppgave; nemlig Litteraturhuset i Bergen. Det tok flere år fra tanken om et litteraturhus begynte å spire i Bergen før prosjektet fikk noenlunde trygge ben å stå på. Det er debatten som foregikk i avisene i 2011, jeg skal se nærmere på i denne oppgaven.

1.1 Bakgrunn

Da jeg studerte i Bergen, var den frivillige organisasjonen *Studentersamfunnet i Bergen* en viktig del av min studietid. Organisasjonen er ikke helt sammenlignbar med *Studentersamfundet i Trondheim* og *Det Norske Studentersamfund* i Oslo, da man i Bergen er en av flere arrangører på studentkulturhuset *Det Akademiske Kvarter*. I de øvrige byene har studentersamfunnene est ut og inkluderer nå både konserter, teater, bar, kafé osv., mens man i Bergen har holdt seg til den smalere målsetningen om å fremme debatter og foredrag. Der er det i stedet andre studentorganisasjoner som står for konsertene, teateret osv., mens *Det Akademiske Kvarter* er selve huset som stiller med bar, kafé, teknisk personale og en hel liten skog av grupper som ivaretar diverse oppgaver knyttet til det praktiske, kommunikasjon og sikkerhet. Leder ved Litteraturhuset i Oslo, Aslak Sira Myhre, har ved flere anledninger sagt at han lot seg inspirere av organisasjonsmodellen til bl.a. *Det Akademiske Kvarter* da man skulle finne en organisasjonsmodell i Oslo.

Studentersamfunnet i Bergen arrangerer i all hovedsak debatter og foredrag, og jobber for det frie ordskiftet innen politikk, forskning og kultur.³ De har et høyt antall møter i semesteret, med svært varierte tema. Man går fra smale bokmøter til å fylle de største auditoriene på universitetet, som regel med bidrag fra en nasjonal politiker, eller en utenlandsk stjerneforeleser. Det er en frivillig studentorganisasjon, men mange av møtene vil kunne konkurrere med et litteraturhus, særlig om dette litteraturhuset skulle vise seg å være like bredt og variert i programmeringen som Litteraturhuset i Oslo.

Litteraturhuset i Oslo åpnet sine dører høsten 2007, og innen jeg ble aktiv i Studentersamfunnet høsten 2009, var diskusjonene rundt et mulig litteraturhus i

³ Studentersamfunnet i Bergen skriver i sin formålsparagraf: "Studentersamfunnet i Bergen har til formål å samle studerende og andre akademikere til foredrag, fritt ordskifte og andre tiltak som kan fremme samhold, åndsdannelse og interesse for allmennkulturelle og politiske spørsmål." Kilde: <http://samfunnet.sib.no/>

Bergen allerede i gang. For hvert år hadde Studentersamfunnet stadig større publikumsoppslutning, stadig flere møter og stadig flere frivillige som arrangerte møtene. Et litteraturhus ville være en konkurrent, men representerte også en økning av en type aktivitet jeg og de andre frivillige ønsket velkommen, uansett om våre primære interesser var diskusjoner og kunnskap om kunst og kultur, vitenskap eller politikk.

Studentersamfunnet introduserte meg for en form for meningsbrytning, refleksjon og kunnskap jeg fikk veldig sansen for. Forelesere, politikere, kunstnere m.fl. ble tatt ut av sine daglige rammer og møtte studenter og andre interesserte i en ny setting. Etter at jeg flyttet fra Bergen, ble behovet for slike møtesteder tydeligere for meg, og i den sammenhengen fremsto litteraturhusene som interessante. Både som arenaer for debatt og refleksjon for en større del av befolkningen enn et studentersamfunn kan håpe på, og som en for meg, relativt ukjent, type institusjon i det norske kulturlivet. Og ikke minst; hva var det som skapte slik debatt i Bergen?

1.2 Tema og problemstilling

I denne oppgaven ønsker jeg å se på hvilke argumenter det ble lagt vekt på i den offentlige debatten før institusjonen Litteraturhuset i Bergen var definert og etablert. Tilsvarende analyser er det flere som har gjort i forbindelse med debatter rundt andre kulturinstitusjoner; Aslak Larsen skrev for eksempel om debatten om kulturhuset *Ælvespeilet* i Porsgrunn, Sigrid Røyseng skrev om Operadebatten og Idun K. Østerdal skrev om litteraturhusdebatten i Trondheim.⁴ Alle tre handler om debatter med viktigste geografiske forankringspunkt andre steder enn i Bergen. De to første handler dessuten om hus for andre typer kulturarrangement enn de man primært vil finne på et litteraturhus. Den siste er tematisk svært lik min oppgave, men benytter seg av et annet metodisk og teoretisk utgangspunkt.

Denne oppgaven tar for seg debatten i årene før Litteraturhuset i Bergen ble en realitet:

⁴ Aslak Larsen, *Ælvespeilet: den kulturfaglige, økonomiske og politiske debatten rundt etableringen av et kulturhus i Porsgrunn* (Bø: [A. Larsen], 2012). Sigrid Røyseng, *Operadebatten: kampen om kulturpolitisk legitimitet*, vol. nr. 17 (Oslo: Norsk kulturråd, 2000). Idun Østerdal, "Elitistiske forfattere, defensive politikere og bekymrede bibliotekarer: Debatten om etablering av litteraturhus i Trondheim i Adresseavisen 2008–2013" (NTNU, 2013).

- Hvilke verdier og holdninger kom til syne i debatten rundt Litteraturhuset i Bergen?

I denne typen kulturpolitiske debatter representerer ulike aktører forskjellige syn, som springer ut fra forskjellige ideologier eller dannelsesstradisjoner. Noen av disse har en flere hundre år lang historie, andre en del kortere. Felles for dem er at de er koblet til ulike syn på kultur, og har ulike politiske utgangspunkt. Ved å delta i debatten kunne aktørene forsøke å legge press på litteraturhusets ledelse, samt andre betydningsfulle aktører, og dermed påvirke prosjektet både direkte og indirekte. Samtidig legitimerte tilhengerne av litteraturhuset prosjektet gjennom sine argumenter for et litteraturhus, eller for denne typen litteraturhus. En slik kulturpolitisk debatt kan beskrives som en diskursiv maktprosess, der blant annet økonomiske ressurser og kunstnerisk anseelse står på spill.

Jeg har valgt diskursanalyse som metode, noe som forklares nærmere i metodekapittelet. Her kan det bare kort påpekes at holdninger og verdier uttrykkes i ulike diskurser med ulike dikotomier. Diskurser er bestemte meningsmønstre i for eksempel alle utsagn om et spesielt tema, eller en problemstilling. Diskurser går inn i hverandre, er ikke tydelig definerte i seg selv og kan være til stede eksplisitt eller implisitt i enkeltutsagn. Slik kan en setning fra en avis høre til i en eller to diskurser, samtidig som den refererer til eller benytter seg av en tredje eller fjerde diskurs. Diskursene inneholder som regel spenninger, både innad i den enkelte diskurs og mellom ulike diskurser. For å analysere slike diskurser må de nødvendigvis forenkles noe, og det innebærer å ta valg om hva man legger vekt på i materialet. Spenningene i diskursen kan tydeliggjøres som dikotomier, det vil si: motsetninger mellom essensielle ytterpunkter.

Det er mange diskurser som kunne vært interessante å se nærmere på, og man må som forsker selv vurdere hvor snevert eller vidt man avgrenser hver enkelt diskurs. Da Sigrid Røyseng skulle analysere Operadebatten, som foregikk i forkant av stortingsvedtaket om å bygge nytt operahus i Bjørvika, valgte hun å dele debatten inn i tre dimensjoner. Det var forholdet mellom stat og marked, mellom ulike samfunnsklasser og mellom by og land. Det som gjennomstrømmet alle disse dimensjonene, var legitimiteten av et

eventuelt nytt operahus.⁵ Alle disse tre dimensjonene er også å finne på ulike måter i debatten om Litteraturhuset i Bergen, uten at det dermed er sagt at de er de *viktigste*.

For å forstå de ulike debattantenes utgangspunkt må man forstå hvilke kontekster deres utsagn gir mening i. Dette er det ikke mulig å gjøre uttømmende, da det som regel er flere mulige relevante kontekster, og utsagnene får forskjellig mening ut fra hvem som leser dem. Ved bruk av teori og tidligere forskning på kulturpolitikk, kan man imidlertid kjenne igjen noen kulturpolitiske skillelinjer fra andre debatter, samt identifisere noen nye.

Litteraturhus er fortsatt en ny type kulturinstitusjon i Norge, og det er foreløpig skrevet lite på et akademisk nivå om dem. Det kunne derfor være interessant å sette denne nasjonale bølgen av litteraturhus i en kulturpolitisk og historisk kontekst. Formålet med denne oppgaven er imidlertid først og fremst å analysere diskursene i debatten og å finne aktørenes holdninger til bl.a. kunst, litteratur, litteraturhus og samfunnsdebatt. Sammen med andre oppgaver og undersøkelser vil denne masteroppgaven kunne bidra til å skape et mer helhetlig bilde av hvilke legitimeringer som lå til grunn for utbyggingen av litteraturhusene i Norge, og i neste omgang hvilke konsekvenser det fikk for norske byer og norsk kulturpolitikk. Dette er en historie som fortsatt utfolder seg. I mellomtiden kan man undersøke enkeltelementene. I dette tilfellet dreier det seg altså om en debatt som utspant seg over tid, om Litteraturhuset i Bergen.

1.3 Litteraturhusdebatten

Tanken om et litteraturhus i Bergen ble først lansert av daværende kultureddaktør i Bergens Tidende, Jan H. Landro, våren 2008.⁶ Senere skulle håpet om litteraturhus tennes og delvis slukkes mange ganger de neste tre-fire årene, før den endelige åpningsdatoen ble satt. I løpet av denne tiden ble det skrevet bortimot 500 artikler om litteraturhusprosjektet i Bergen.

Stiftelsen *Litteraturhuset i Bergen* ble dannet våren 2009, og Kristin Helle-Valle ble samtidig ansatt som prosjektleder på fulltid. Hennes primære oppgave var å skaffe

⁵ Røyseng, *Operadebatten: kampen om kulturpolitisk legitimitet*, nr. 17, s. 7 og 9.

⁶ Jan H. Landro, "Litteraturhus i Bergen: Gi Hagerupsgården til forfatterne!," *Bergens Tidende*, 17. april 2008.

pengen nok til finansieringen av institusjonen, og etter hvert finne selve huset den skulle etableres i. For å få til dette måtte hun også skape noe oppmerksomhet i media. Lokaler ble funnet ganske raskt, da hun fikk tips om et par svært sentrale bygårder som sto ubrukt. Eierne var et privat eiendomsfirma ved navn Pallas Eiendom. Intensjonsavtale om at Litteraturhuset skulle leie disse lokalene, ble underskrevet sommeren 2009, i påvente av at finansieringen kom på plass.⁷ Dette viste seg imidlertid å være mer krevende enn både styret og Helle-Valle hadde sett for seg.

Det løsnet først da forretningsmannen Trond Mohn våren 2011 lovet prosjektet 10 millioner i driftsmidler over 5 år. Dette utløste også en god del oppmerksomhet fra media, som igjen førte til at kulturaktører oppdaget prosjektet og ytret sine meninger om det. Særlig bergensforfatterne Tomas Espedal og Erling Gjelsvik skrev svært kritiske innlegg, noe som satte en ny tone for debatten. Herfra fikk debatten nytt liv lokalt og flere nasjonale forgreninger.

Kommunen ga støtte til prosjektet, mens fylkeskommunen ikke bevilget midler i første omgang, noe som gjorde at det enda skulle ta nesten to år før huset kunne åpne. Husleiekontrakten mellom stiftelsen Litteraturhuset i Bergen og utleierne ble imidlertid underskrevet i slutten av september 2011, selv om man på dette tidspunktet fortsatt manglet noe av finansieringen man trengte for å drive trygt.⁸ Etter stadige utsettelse av åpningsdato ble huset til slutt åpnet 31. januar 2013.

Mye av kritikken fra Espedal og Gjelsvik var rettet mot prosjektleder Kristin Helle-Valle, og mot slutten av 2011 ble stillingen som leder av Litteraturhuset i Bergen utlyst, delvis etter press fra forfattermiljøet.⁹ Etter en periode ble likevel Kristin Helle-Valle ansatt på en åremålsstilling. Denne ble igjen utvidet, og Helle-Valle er i skrivende stund fortsatt leder av Litteraturhuset i Bergen.

⁷ Bjarne R. Gundersen, Skodvin, Helge, "Suksessen i Oslo har ført til planer om litteraturhus i Odda, Fredrikstad, Skien, Stavanger og Trondheim. Kristin Helle-Valle fikk en lys idé om å åpne et i Bergen. Det var før hun støtte sammen med noen av byens forfattere.," *Morgenbladet*, 4. mars 2011.

⁸ Guro H. Bergesen, "Litteraturhuset utlyser lederstilling," *Bergens Tidende*, 28. september 2011.

⁹ Ibid.

2. Mellom litteraturkatedral og forsamlingshus

I det følgende vil jeg vise én historisk kontekst utbyggingen av litteraturhus i Norge kan sees i lys av. Hensikten er å gi et kort overblikk over den kulturhistoriske og kulturpolitiske sammenhengen som la grunnlaget for de holdningene og verdiene litteraturhusprosjektet i Bergen ble møtt med.

2.1 Fra samfunnshus til regionale kulturhus

Kulturpolitikken i Norge har kretset om to hovedlinjer etter krigen, der den ene sikter mot å formidle høykulturen til folket, mens den andre i større grad legger til rette for egenaktivitet, desentralisering og å utnytte den sosiokulturelle verdien av kultur.¹⁰ Disse hovedlinjene blir også gjerne omtalt som demokratisering av kulturen og kulturelt demokrati.¹¹

Økningen i offentlig støtte til kultur startet allerede etter krigen, med kulturstøtteordninger til bl.a. samfunnshus eller lokale kulturbygg.¹² Den offentlige støtten på denne tiden var i hovedsak rettet mot å sikre bredden i det lokale kultur-, idretts- og foreningsliv. Det var ofte de lokale samfunnshusene som tjente som kulturbygg, og fra 1950 ble det bevilget penger til disse i statsbudsjettet. Dette var først og fremst foreningslokaler, men ofte med en scene og i tillegg tilpasset idrettsaktiviteter. Ved å ha gymnastikksal og garderobe kunne man dessuten få tippemidler til byggingen. Statens Ungdoms- og Idrettskontor (STUI) samarbeidet med Riksteateret om å støtte samfunnshus som kunne brukes til både teater og idrett.¹³ Slik utviklet samfunnshusene seg til å bli flerbrukshus der ulike kulturaktiviteter kunne møtes, og de kom dermed det utvidede kulturbegrepet i forkjøpet.¹⁴

Det utvidede kulturbegrepet ble retorisk viktig fra midten av 70-tallet som en del av et skifte fra å spre den tradisjonelle høykulturen ut til folket, til å utvide oppfatningen av

¹⁰ *Kulturutredningen 2014*, vol. NOU 2013:4 (Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, 2013), s. 13.

¹¹ *Ibid.*, s. 36.

¹² Per Mangset, *Kulturliv og forvaltning : innføring i kulturpolitikk* (Oslo: Universitetsforlaget, 1992), s. 116 - 17.

¹³ *Ibid.*, s. 126 - 27.

¹⁴ Geir Vestheim, *Kulturpolitikk i det moderne Norge* (Oslo: Samlaget, 1995), s. 160. Mangset, *Kulturliv og forvaltning : innføring i kulturpolitikk*, s. 123.

hva som var støtteverdig kultur til også å omfatte amatører og frivillige organisasjoner. Dette inkluderte også idrett.¹⁵ I realiteten har både satsingen på høykulturen og kultur som sosiokulturelt virkemiddel fungert parallelt de siste 50-60 årene.

På 80-tallet skjedde en ny vending, der man i legitimeringen av investeringer i kultur og kulturhus i større grad brukte argumenter om økonomiske ringvirkninger. I tillegg ble det sterkere krav om at kulturhusene måtte ha høyere egeninntjening. Veksten i statstilskudd flatet ut, men retorikken forandret seg nok mer enn realitetene.¹⁶ Særlig i regionene ble kultur i økende grad sett på som en regional og næringspolitisk utviklingskraft. Det ble arrangert konferanser om kulturens betydning for reiselivet, og rapporter om økonomiske ringvirkninger av kultur i utlandet ble i starten ukritisk overført til Norge.¹⁷ Det tok imidlertid ikke så mange år før kulturforskningen ble tydelig skeptisk til holdbarheten i argumenter om at kultur kunne gi økonomiske ringvirkninger til regioner med for eksempel store og gode kulturhus. Økonomen og kulturforskeren Georg Arnestad skrev allerede i 1993 at "I økonomisk forstand lønner det seg bedre for samfunnet å bygge ein skofabrikk enn å satse på kultur".¹⁸ Nyere forskning bekrefter dette, samt viser at kultur heller ikke har signifikant betydning for tilflytting.¹⁹ Dette er likevel ikke et hinder for at en del lokale og regionale politikere fortsatt bruker instrumentelle argumenter for å investere i kultur.

Frem mot 90-tallet ble det rettet et sterkere kulturpolitisk søkelys mot høykulturen, og dette kom til uttrykk gjennom bygging av flere store regionale kulturhus tilpasset denne. Dette kom etter en lengre periode med høy verdsetting av den lokale kulturen, parallelt med at internasjonal offentlighet og kultur kom stadig tettere på folks hverdag. Ifølge Vaagland m.fl. i rapporten *I hus med kulturen* fra 2002, ble de store kulturhusene bygget ut fra et behov for å prioritere den nasjonale kulturen.²⁰

¹⁵ *Kulturliv og forvaltning : innføring i kulturpolitikk*, s. 121.

¹⁶ *Ibid.*, s. 122.

¹⁷ Georg Arnestad, "Frå kultursektor til opplevelsesøkonomi: Kva for rolle spelar forskaren?," *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* 13, no. 1 (2010): s. 112.

¹⁸ Peter Duelund og Georg Arnestad, *Kulturens bruk eller misbruk: om kultur og regionaludvikling i Norden : mål, erfaringer, muligheter*, vol. 1993:2 (Stockholm: NordREFO, 1993), s. 56.

¹⁹ Knut Vareide og Lars Ueland Kobro, *Skaper kultur attraktive steder?*, vol. 1/2012 (Bø: Telemarksforsking, 2012).

²⁰ Jorid Vaagland, Trude Hella Eide, og Torhild Andersen, *I hus med kulturen : evaluering av statlige tilskuddsordninger til lokale og regionale kulturbygg*, vol. nr 12/2002 (Hamar: Østlandsforskning, 2002), s. 20.

Vridningen mot slike store hus for profesjonell kunst var også preget av markedstenkning og instrumentalisering. I *Kulturutredningen 2014* står det at "slike investeringer i mange tilfeller ser ut til å være begrunnet med henvisning til forventninger om gunstige samfunnsøkonomiske ringvirkninger".²¹

Utbyggingen av kulturhusene sprang ut av ulike legitimeringer på flere plan, og ulike støtteordninger. En del av argumentene som ble svært populære blant mange lokalpolitikere, ble skapt i kjølvannet av boken *The Rise of the Creative Class*, skrevet av Richard Florida i 2002. Florida er professor i Business and Creativity ved Rotman School of Management i Toronto, har jobbet mye med byplanlegging og er aktiv som konsulent for firmaer og myndigheter over hele verden.²² *The Rise of the Creative Class* kretser rundt tesen om at dagens økonomi i økende grad er avhengig av kreative mennesker, og at disse menneskene ønsker å bo i mangfoldige bymiljø med god tilgang på kultur. Dermed blir kultur et viktig virkemiddel for å tiltrekke seg de kreative menneskene, og da kommer bedriftene etter, hevdes det.²³ Floridas teorier ble svært populære, men er blitt kritisert fra flere hold. Den mest åpenbare kritikken er at Florida bruker amerikanske millionbyer som eksempel, og at teoriene hans dermed blir lite relevante for nordiske forhold.²⁴

Jeg kommer tilbake til det økonomiske aspektet under punkt 2.2, men her vil jeg avrunde med et sitat av daværende doktorgradsstipendiat Aase Marthe Johansen Horrigmo fra en artikkel i *Stat og Styring* i 2011:

Det er lite som tyder på at norske kommuner kan forvente seg store økonomiske gevinster som følge av å bygge kulturhus eller mer allment satse på kultur som en utviklingsstrategi.²⁵

Utbygging av bibliotekene

Denne oppgaven munner ut i en analyse av de holdningene og verdiene som kom frem i debatten om Litteraturhuset i Bergen. En viktig problemstilling i denne sammenhengen er bibliotekenes rolle som kulturinstitusjoner, og hvordan denne bør være etter

²¹ *Kulturutredningen 2014*, NOU 2013:4, s. 41.

²² "Richard Florida," Rotman School of Management, <http://www.rotman.utoronto.ca/FacultyAndResearch/Faculty/FacultyBios/Florida.aspx>.

²³ Arne Isaksen, "Kulturhus som kreativitetmagnet?," *Stat & Styring* 3(2011): s. 38.

²⁴ Ibid.

²⁵ Aase Marthe Johansen Horrigmo, "Fornuftig utviklingspolitikk?," *ibid.* 21, no. 03: s. 44.

litteraturhusenes inntog i norsk kulturliv. Et spørsmål som går igjen i debatter om litteraturhus i Norge, er: Har ikke alle kommuner allerede et litteraturhus, i og med at de har bibliotek? For å kontekstualisere slike spørsmål vil jeg her kort oppsummere litt om bibliotekpolitikken i Norge.

Folkebibliotekene har vært en svært viktig del av norsk kulturpolitikk, med fast post på statsbudsjettet allerede fra 1876. I 1935 kom den første bibliotekloven.²⁶ Den er naturlig nok revidert flere ganger, men var lenge den eneste loven som sikret "et visst nivå av kommunale kulturytelser".²⁷

Geir Vestheim skriver i sin doktoravhandling om norsk folkebibliotekpolitikk at argumentasjonen for å satse på biblioteker lenge kretset rundt *folkeopplysning* som prosjekt. Det vil si et ideal fra opplysningstiden om at fornuft og vitenskapelig tankesett førte til kulturell og materiell fremgang, samt personlig og kollektiv lykke.²⁸ I tanken om folkeopplysning lå både en verdsetting av kunnskap for å fremme demokratiet, den personlige utviklingen av den enkelte, samt troen på det kulturelt integrerende som motvirker sosiale konflikter.²⁹

En viktig del av litteraturpolitikken generelt og bibliotekpolitikken spesielt er innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur. Den ble innført i 1965, ved at en avgift på ukeblader sikret midler til å kjøpe inn 1000 eksemplarer av alle nye norske skjønnlitterære bøker.³⁰ Disse ble så fordelt på landets folkebiblioteker. Senere er det kommet til andre innkjøpsordninger, for eksempel for sakprosa og tegneserier. Midlene fra ukebladene skulle også brukes til andre kulturformål, som for eksempel kulturbygg, tildelt gjennom det som ble Norsk kulturråd.³¹ Innkjøpsordningen har nok hatt mye å si for norsk skjønnlitteratur, og har blitt styrket som en del av kulturløftene de siste årene.³²

²⁶ Mangset, *Kulturliv og forvaltning : innføring i kulturpolitikk*, s. 119.

²⁷ *Ibid.*, s. 162.

²⁸ Geir Vestheim, *Fornuft, kultur og velferd: ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk* (Oslo: Samlaget, 1997), s. 23.

²⁹ *Ibid.*, s. 24.

³⁰ Se for eksempel Mangset, *Kulturliv og forvaltning : innføring i kulturpolitikk*, s. 45 og 132. OBS: I dag er det langt fra alle skjønnlitterære bøker som kjøpes inn, men det gjøres en kvalitetsvurdering av Kulturrådet. For mer om *dagens* innkjøpsordninger, se: kulturradet.no/innkjopsordningene.

³¹ *Ibid.*, s. 132.

³² *Kulturutredningen 2014*, NOU 2013:4, s. 159.

Folkebibliotekene har vært den kulturinstitusjonen i Norge som har kommet desidert nærmest det kulturpolitiske idealet om å demokratisere kulturen, det vil si å senke den sosiale og økonomiske terskelen for bruken av kulturtilbudene. I motsetning til for eksempel teateret og operaen har bibliotekene vært godt brukt av både lavinntektshusstander og ikke-vestlige innvandrere.³³ Faktisk er innvandrere "...overrepresentert på biblioteket sammenlignet med andelen de utgjør i befolkningen ellers", ifølge rapporten *Hvem er de og hvor går de? Brukeradferd i norske storbybibliotek*.³⁴

Ifølge litteratursosiolog Jofrid Karner Smidt er bibliotekarene imidlertid splittet mellom to ulike idealer. Det ene henger tett sammen med en demokratiserende likhetstenkning, forsterket de senere årene gjennom en sosialdemokratisk kulturel relativisering. I dette perspektivet er det viktigste at bibliotekene bidrar til at folk leser, men det er nesten det samme hva de leser. Det andre idealet er tettere forbundet med det skjønnlitterære feltets vurdering av kvalitet og innebærer at bibliotekene må være et tydelig alternativ til det kommersielle markedet.³⁵ Hva er så de viktigste oppgavene et bibliotek har, er det formidling av kunnskap eller kultur? For biblioteksforsker Ragnar Audunson er det nettopp som komplekst møtested at bibliotekene har sin styrke; de som søker kultur og underholdning, skal kunne ramle borti kunnskap og informasjon, og omvendt.³⁶

I *Kulturutredningen 2014* beskrives folkebibliotekene som en del av den kulturelle grunnmuren. Utvalget påpeker imidlertid at kommunenes utgifter på dette området har stagnert i perioden etter 2005.³⁷ Dette til tross for den store økningen i kulturbudsjettet under den rødgrønne regjeringen. Videre vektlegges folkebibliotekene som møteplass og formidlingssted, men utredningen konstaterer at midlene for å få dette til, i stor grad mangler:

I bibliotekmeldingen vektlegges det at folkebibliotekene skal utvikles som en møteplass og som et formidlingssted. Til tross for at de er et lovfestet tilbud, har folkebibliotekene

³³ Per Mangset, *Demokratisering av kulturen? : om sosial ulikhet i kulturbruk og deltakelse*, vol. 7/2012 (Bø: Telemarksforskning, 2012).

³⁴ *Hvem er de og hvor går de? : brukeradferd i norske storbybibliotek*, vol. @#46 (Oslo: Norsk kulturråd, 2008), s. 11.

³⁵ Jofrid Karner Smidt, *Mellom elite og publikum: litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*, vol. nr 123 (Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2002), s. 304.

³⁶ Ragnar Audunson, "Det endimensjonale bibliotek," *Bok og Bibliotek* (2008), http://www.bokogbibliotek.no/index.php?option=com_content&view=article&id=211:det-endimensjonale-bibliotek&catid=30.

³⁷ *Kulturutredningen 2014*, NOU 2013:4, s. 17.

over tid blitt nedprioritert av kommunene. I dag har mange folkebibliotek lokaler som er uegnet til å løse oppgavene som møteplass og formidlingsarena. En oppgradering av folkebiblioteksfilialene slik at de kan fylle rollen som formidlings- og møteplasser, krever en betydelig større ressursinnsats enn i dag.³⁸

Kulturhusfeber, igjen

Debatt rundt norske investeringer i regionale kulturhus har bølget frem og tilbake flere ganger de siste tiårene. En gjenganger i kritikken er at de ikke brukes nok eller av andre grunner er alt for dyre. Senest ute var *Aftenposten*, gjennom en rekke artikler våren 2014, om investeringen i kulturhus i hele landet de siste årene. Her har de vist at 60 kulturhus som er bygget de siste ti årene, eller er under planlegging, til sammen koster rundt 14 milliarder kroner. Byggene i seg selv er gjerne påkostede spleiselag mellom flere offentlige aktører, samt i varierende grad private, mens driftsbudsjettet ender opp med å bli kommunens ansvar alene. Kulturhusene ender dermed alt for ofte opp med å være overdimensjonerte i forhold til kommunenes mulighet til å sponse driften, og slik står byggene i fare for å bli stående nesten tomme etter noen år.³⁹

Fra Berlin til Bergen

Det første litteraturhuset jeg har klart å finne informasjon om, åpnet i Berlin i 1986. Profilen der ser ut til å være en noe mindre samfunnsvitenskapelig og politisk linje enn den man har lagt seg på i Oslo. Literaturhaus Berlin skriver på nettsiden sin:

Our interest focuses equally on poems, poetic essays, narrative prose and novels that do not drown in their contents, essays, notations, diaries and letters, specialized books and scientific examinations, mainly about aesthetic, literarific subjects. We introduce such texts through readings with the authors, lectures, scenic readings and discussions.⁴⁰

Det er altså lagt vekt på den estetiske litteraturen, dernest den vitenskapelige litteraturen, mens f.eks. debatter eller "det frie ordskiftet" ikke er lagt vekt på. Dette gir en langt smalere profil enn den man finner på Litteraturhuset i Oslo, som åpnet høsten 2007. Profilen i Oslo kan bl.a. ha sammenheng med at det i Norge var Fritt Ord som

³⁸ Ibid., s. 18.

³⁹ A. Christiansen R. H. Gjestad, D. Bach, "Kulturhus-boom til nesten 14 milliarder," *Aftenposten*, 11. mars 2014.

⁴⁰ Literaturhaus Berlin, <http://www.literaturhaus-berlin.de/>.

etablerte Litteraturhuset i Oslo, og at de spesifiserte debatt og faglitteratur som en viktig del, ved siden av skjønnlitteraturen.⁴¹ Det er også sannsynlig at lederen Aslak Sira Myhre har hatt mye å si for profilen. Da Litteraturhuset i Bergen åpnet 31. januar 2013, etablerte man seg i et bygg som bare var noe mindre enn storebroren i Oslo, og Bergens folketall tatt i betraktning, dermed vel så ambisiøs.

2.2 Kulturøkonomi

En av grunnene til at mange jeg har snakket med, er skeptiske til utbygging av flere litteraturhus i Norge, er at de spør seg: Hvordan kan et Litteraturhus overleve økonomisk? Hvor dyre blir de på sikt, og hvem skal betale for å holde dem i gang? Hvor store offentlige subsidier vil de komme til å kreve for å overleve?

Samfunnsøkonomen Vidar Ringstad skriver i boken *Kulturøkonomi* fra 2005, at alle sektorer i samfunnet oppfatter egen sektor som å være i en særstilling, uansett om vi snakker om helsepolitikk, landbruk eller kultur. Samfunnsøkonomi handler "om bruk av knappe ressurser for å dekke menneskenes ulike behov".⁴² I politisk og økonomisk forstand kan man altså ikke sette kunst og kultur på en pidestall, og skal man subsidiere eller gi skatteletter til kultursektoren, må dette kunne forsvares økonomisk og politisk.

For økonomifaget generelt står dessuten *konsumentsuverenitet* som et helt grunnleggende prinsipp, der hver enkelt selv vet best hvilken nytte han eller hun har av et gode.⁴³ Dette gjør det svært vanskelig å argumentere kulturøkonomisk for at noen kulturuttrykk fortjener mer subsidier per konsument enn andre.

Mange kulturtilbud er likevel sett på som *kollektive goder* med positive eksterne virkninger. Kollektive goder innebærer at mange kan ha glede av det samme kulturgodet på en gang, samtidig som det er vanskelig å selge på et marked.⁴⁴ Dette fører gjerne til markedssvikt, det vil si at etterspørselen etter godet er kunstig lavt, sammenlignet med den samfunnsøkonomiske nytteverdien av det. Åndsverkloven er for eksempel et viktig virkemiddel for å gjøre kollektive goder salgbare på et marked. De fleste kulturgoder er

⁴¹ FrittOrd, "Litteraturhuset," <http://www.fritt-ord.no/no/prosjekter/category/litteraturhuset/>.

⁴² Vidar Ringstad, *Kulturøkonomi* (Oslo: Cappelen akademisk forl., 2005), s. 18.

⁴³ Ibid., s. 19.

⁴⁴ Ibid., s. 32.

blandede goder, slik at deler av nytten kan selges på et marked, mens andre deler ikke kan det.⁴⁵

Eksterne virkninger er for eksempel at flere enn de som leser en bok, kan ha nytte av den kunnskapen eller dannelsen boken formidler. Disse verdiene kan videreformidles muntlig av bokleserne, eller også foredle leserne til å bli bedre og mer reflekterte mennesker, noe som igjen kan ha positive virkninger på deres omgivelser. Det kan være tilsvarende gevinster for mange kulturgoder, men det er naturlig nok vanskelig å måle effektene og dermed den økonomiske verdien av de eksterne virkningene.

Mye er usikkert om litteraturhusenes fremtid i Norge, men det er lite sannsynlig at de kan klare seg uten subsidier fra det offentlige. Dette går jeg nærmere inn på under punkt 2.4. Hvor betydelig en slik støtte kan bli fra henholdsvis kommune, fylke og stat, avhenger av bl.a. i hvilken grad man tillegger disse samfunnsøkonomiske argumentene for å subsidiere kultur, vekt. I det følgende vil "stat" være et samlebegrep for slike offentlig subsidier.

Stat og marked

I Norge er kultursektoren i stor grad offentlig subsidiert. Subsidiene er satt sammen av ulike ordninger, som springer ut av ulike kultursyn og verdier. De skal til sammen både sørge for å gjøre tradisjonell høykultur tilgjengelig, og bygge opp lokale brukerstyrte aktiviteter. Desentralisering er dessuten et viktig prinsipp bak en del subsidier. Ut i fra hvilke type arrangement litteraturhusene satser på, vil de kunne søke ulike typer prosjektstøtte og driftsstøtte.

Internasjonalt er gaver fra private donorer og stiftelser viktig, særlig i USA og til en viss grad i Storbritannia. I kulturøkonomisk litteratur blir derfor gaver og gaveøkonomi et viktig tema. I mange vestlige land, deriblant de skandinaviske landene og Frankrike, er det vanlig med store offentlige subsidier til kultur. Det kan være en del likhetstrekk mellom gaver og offentlige subsidier. Kunstneren og økonomen Hans Abbing skriver at denne gavesfæren gir kunsten assosiasjoner med høyere verdier, som tillit, det å dele,

⁴⁵ Ibid.

sjenerøsitet osv.⁴⁶ Til forskjell fra markedet som ifølge Abbing er forbundet med likt for likt, maksimal fortjeneste og egoisme. Abbing kaller kulturøkonomien eksepsjonell, og gir andelen gaver mye av ansvaret for dette. Gavene gir ekstra anseelse både til giveren og mottakeren, samtidig som de skjuler hva giveren får igjen for gaven.

Som jeg alt har vært inne på, begynte mange på 80-tallet å bygge opp en optimisme rundt tanken om at kultur tilførte geografiske områder økonomiske ringvirkninger. Dette sprang bl.a. ut av rapporter fra Danmark, Sverige og Storbritannia, som ifølge kulturforsker Georg Arnestad ble særlig godt mottatt av en del fylkeskultursjefer.⁴⁷ Tanken var at om man bygde et kulturbygg, eller arrangerte en konsert, ville publikum bruke penger også på andre tilbud utenfor selve arrangementet eller kulturbygget. Slik ville utgiftene til kulturarrangementene veies opp av de ekstra inntektene til nærområdet, i tillegg til at kulturarrangementene i seg selv tilførte arbeidsplasser. Rapportene som bekreftet disse påstandene, førte antakelig til en noe overoptimistisk utbygging av kulturbygg. Etter hvert kom det imidlertid mer og mer kritikk mot slik forskning, som blant annet gikk på at oppdragsgiverne gjerne hadde klar egeninteresse i et resultat som viste store økonomiske ringvirkninger av investeringer i kultur.⁴⁸ Et annet problem med slik forskning er at disse ringvirkningene kan være svært vanskelig å måle, at det er for mange faktorer som må tas med, og at mange av disse er usikre.

Kulturutredningen har sparsommelig med referanser til litteraturhusene som er i ferd med å spre seg utover landet. Og de få stedene der litteraturhus nevnes, tegner ikke et lovende bilde for eventuell statlig subsidiering av litteraturhus i hver mellomstore eller store norske by i fremtiden. I hvert fall ikke som et tillegg til bibliotekene:

På tross av politiske intensjonserklæringer om viktigheten av å utvikle folkebibliotekene, er dette en sektor i kulturpolitikken som over tid har blitt nedprioritert. Dette har fortsatt i tiden etter 2005. Gitt denne situasjonen, er det paradoksalt at stadig flere kommuner ser ut til å ha planer om å etablere litteraturhus i tillegg til snarere enn som en utvikling av folkebibliotekene.⁴⁹

⁴⁶ Hans Abbing, *Why are artists poor?: the exceptional economy of the arts* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002), s. 41-42.

⁴⁷ Arnestad, "Frå kultursektor til opplevelsesøkonomi: Kva for rolle spelar forskaren?," s. 112.

⁴⁸ Ringstad, *Kulturøkonomi*, s. 40.

⁴⁹ *Kulturutredningen 2014*, NOU 2013:4, s. 256.

2.4 Litteraturhusøkonomi

I løpet av kort tid vil man kunne gjøre bedre økonomiske analyser av dette feltet, da flere institusjoner hadde sitt første driftsår i 2013. For å kunne gi et realistisk bilde av hvordan økonomien fortøner seg på et litteraturhus i Norge er foreløpig det eneste relevante eksempelet Litteraturhuset i Oslo:

Resultatregnskap

Beløp i: NOK	Note	2012	2011
Inntekter			
Driftsinntekter	1	8 908 864	8 324 248
Inntektsføring av Investeringstilskudd	4	14 920 383	15 129 913
Driftstilskudd Fritt Ord	4	11 113 924	11 004 219
Støtte andre		1 094 063	1 794 248
Sum inntekter		36 037 235	36 252 628
Kostnader			
Personalkostnader	3	7 182 996	6 262 398
Ordinære avskrivninger	2	15 178 535	15 404 949
Annen driftskostnad	3	13 547 109	14 452 399
Sum kostnader		35 908 639	36 119 746

Figur 1: Utklipp fra Årsregnskapet for Litteraturhuset i Oslo, 2012.⁵⁰

Alle billettinntekter og inntekter fra utleie av forskjellig slag utgjorde 8.908.864 kr i 2012, og noe mindre i 2011. Dette tilsvarer knappe 25 % av inntektene.

En viktig forskjell mellom Oslo og Bergen er at i Oslo sto Fritt Ord for oppussingen av lokalene i Wergelandsveien 29, mens i Bergen var det den private huseieren som gjorde dette. I dette budsjettet er derfor nesten halvparten av "inntektene" i realiteten en inntektsføring i regnskapet av disse subsidiene fra Fritt Ord, kalt "Inntektsføring av Investeringstilskudd". Dette inkluderer en hel del verdier, bl.a. i form av kunstgjenstander. Hvis man ser bort fra dette "Investeringstilskuddet" var driftsinntektene 42 % av inntektene i 2012.

⁵⁰ "Årsregnskap," (Brønnøysundregistrene: Litteraturhuset i Oslo, 2011 - 2012).

Flere av litteraturhusprosjektene er ikke kommet lenger enn til planleggingsfasen, og vil fortsatt kunne velge en del forskjellige løsninger for å få økonomien til å gå opp. Litteraturhusene i Bergen og Oslo har begge fått en privat driftsstøtte, som er tidsbegrenset til henholdsvis de første fem og syv årene. Denne driftsstøtten må antakelig skaffes på andre måter senere. Hvor vidt offentlige instanser går inn og støtter Litteraturhuset i Oslo, og i så fall i hvilken grad, vil trolig få konsekvenser for andre litteraturhus på sikt. Selv om en støtte til et litteraturhus i Oslo langt fra er det samme som en garanti om et visst driftstilskudd på slike hus rundt om i landet. Den siste kulturutredningen tyder som nevnt ikke på at det er mye å hente over statsbudsjettet, og Oslo kommune var i utgangspunktet skeptisk til å subsidiere Litteraturhuset i Oslo. Det endte likevel opp med at man i Oslo sikret litteraturhusbudsjettet for 2014 med 3 millioner fra kommunen, 3 millioner fra staten, 3 millioner fra Fritt Ord og 3 millioner fra andre private sponsorer.⁵¹ Dette er antakelig bare et foreløpig kompromiss, mens man venter på en mer varig løsning for støtte til drift i årene fremover. Det er i hvert fall lite som tyder på at Litteraturhuset i Oslo kan klare seg helt uten subsidier på noe tidspunkt, men dette var heller aldri intensjonen.⁵²

Litteraturhusøkonomi i Bergen

Det var lenge en viss usikkerhet rundt hvem som skulle betale for oppussingen av bygningene man skulle å få leie i Østre Skostredet. Det var også usikkerhet rundt hvor mye dette ville koste. Intensjonsavtalen om at Litteraturhuset skulle leie disse lokalene, ble imidlertid undertegnet allerede sommeren 2009.⁵³ Da det hadde gått en stund og løftet om driftsmidler fra Trond Mohn var i boks, bestemte de private eierne seg for å pusse opp for egen regning, for så å bake denne utgiften inn i utleieprisen.

Daglig leder Kristin Helle-Valle sa flere ganger til media at man trengte 6-7 millioner i driftsmidler i året for å kunne drive Litteraturhuset. Flere brukte ordet "spleiselag" for å beskrive finansieringsmodellen, noe som samsvarer med at ingen av bidragsyterne

⁵¹ Bente Gravklev, "Litteraturhus i det blå," *Dagsavisen*, 17. desember 2013.

⁵² Aslak Sira Myhre og Anne Carine Tanum, "Graverende påstand om Litteraturhusets økonomi," *Aftenposten*, 5. juni 2014.

⁵³ Gundersen, "Suksessen i Oslo har ført til planer om litteraturhus i Odda, Fredrikstad, Skien, Stavanger og Trondheim. Kristin Helle-Valle fikk en lys idé om å åpne et i Bergen. Det var før hun støtte sammen med noen av byens forfattere.."

bidro med over 50 % av budsjettet. Hadde det offentlige kommet tidligere på banen med sine bevilgninger, ville huset antakelig kunne vært åpnet tidligere.

Stiftelsen *Litteraturhuset i Bergen* hadde inntekter på mellom 1.400.000 kr. og 5.867.000 kr. i året, fra den ble stiftet i 2009 til siste år før åpningen. Dette ble til sammen 12.314.500 kr. i inntekter før første driftsår. Disse kom i all hovedsak fra private bidragsytere. Nesten halvparten av midlene kom fra Sparebanken Vest eller deres allmenntilgjengelige virksomhet, Visjon Vest. Fritt Ord støttet forprosjektet med 2.500.000 kr., Kulturrådet bevilget skarve 30.000 kr, mens Mohn kom med 2 av sine lovede millioner i 2012. Bergen kommune støttet med til sammen 1.512.000 kr. før åpningen, mens Hordaland Fylkeskommune bidro med 1.000.000 kr. Det offentlige bidro altså med ca 20 % av kapitalen i løpet av planleggingsperioden. Det er ventet at dette vil øke noe etter åpning, da for eksempel Fritt Ord har sagt klart i fra at de kun vil gi prosjektstøtte og ikke driftsstøtte. Kommunen og Fylkeskommunen kom dessuten med helt mot slutten av planleggingsperioden, men det er forventet at disse vil bidra med driftsstøtte også i årene fremover.⁵⁴

I denne startfasen gikk en god del av midlene til lønn til daglig leder. Mye ble også spart, og stiftelsen satt på 6.623.000 kr. i egenkapital ved utgangen av 2012.⁵⁵ Grunnen til dette var i hovedsak at åpningen ble utsatt flere ganger, og prosjekteringsfasen varte lenger enn forventet. Derfor ble for eksempel midlene fra Trond Mohn regnskapsført før huset var åpnet, selv om dette var ment som driftsmidler. Det er derfor rimelig å anta at Litteraturhuset brukte en god del av denne egenkapitalen i det første driftsåret. Ifølge Kristin Helle-Valle ligger man an til å ende marginalt bedre enn budsjettet etter det første driftsåret. Og det er hovedsakelig pga. større utleieinntekter enn budsjettet.⁵⁶ Pr. 18. juni 2014 er det imidlertid ikke tilgjengelig regnskap fra Litteraturhuset i Bergen for 2013.

⁵⁴ "Årsregnskap," (Brønnøysundregistrene: Litteraturhuset i Bergen, 2010 - 2013).

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Kristin Helle-Valle, 20. november 2013. Ifølge mailutveksling med Helle-Valle i februar 2014 var det ca 100.000 besøkende og 420 publikumsarrangementer i 2013. 140 av arrangementene var i regi av Litteraturhuset selv.

2.5 Relevant forskning om kulturdebatter og litteraturhus

Det er ikke forsket mye på litteraturhus foreløpig, men det er ikke usannsynlig at dette vil endre seg en del i løpet av kort tid. En relevant oppgave er likevel, som nevnt i innledningskapittelet, Sigrid Røysengs hovedoppgave "Operadebatten. Kampen om kulturpolitisk legitimitet".⁵⁷ Selv om den handler om opera og ikke litteratur, er den svært relevant for min masteroppgave. Røyseng viser hvordan Operaen ble legitimert på forskjellige måter og ut fra ulike virkelighetsoppfatninger og ideologier. Når valget falt på å legge operaen til Bjørvika, var det fordi dette alternativet først og fremst eksisterte som idé, og dermed var mer fleksibel. På den måten kunne det, med litt anstrengelse, tilpasses flere ulike ideologier. Hun konkluderer likevel med at det er den modernistiske tanken om bydelsutvikling som var den viktigste grunnen til at Bjørvika-alternativet vant, og at:

Utfallet i operasaken indikerer derfor at det sosialdemokratiske tankegodset fremdeles utgjør en sterk tankefigur i den norske offentligheten, i alle fall på et retorisk nivå.⁵⁸

Røysengs hovedoppgave har vært viktig som inspirasjonskilde når jeg har trengt ideer til hvordan jeg skal løse en del problemstillinger som dukker opp når materialet er for mangfoldig og mulighetene for mange.

Det er skrevet en bacheloroppgave ved Handelshøyskolen BI om Dansens Hus, Dramatikkens hus og Litteraturhuset, der man har intervjuet lederne for å finne ut hvordan de og de enkelte husene forholder seg til sine bransjer.⁵⁹ Intervjuet med Aslak Sira Myhre er på 18 tettskrevne sider, og er dermed alene en god kilde for å kunne sammenligne noen argumenter med litteraturhusdebatten og Kristin Helle-Valles uttalelser om Litteraturhuset i Bergen. Oppgaven bærer preg av at da den ble skrevet i 2011, fantes det bare ett litteraturhus i Norge, og at dette huset da kunne antas å ha noen nasjonale oppgaver på linje med de andre husene man sammenlignet det med. Det er noe mindre aktuelt i dag, da det stadig dukker opp hus eller institusjoner som ønsker å kalle seg litteraturhus rundt om i landet. Likevel kan det være greit å merke seg at det i oppgaven konkluderes med at ledernes bakgrunn er en helt avgjørende faktor, som også

⁵⁷ Røyseng, *Operadebatten: kampen om kulturpolitisk legitimitet*, nr. 17.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 123.

⁵⁹ Anja Wahl Eide, Karine Munch, og Jannicke Velsvik, *Et landskap av forventninger : en analyse av hvordan lederne for Dansens Hus, Dramatikkens hus og Litteraturhuset forholder seg til sine bransjer* (Oslo: [A.W. Eide], 2011).

er bestemmende for hvordan de forholder seg til økonomiske rammebetingelser, kunstformen og bransjens kanaler for påvirkning.⁶⁰

Litteraturhusdebatt i Trondheim

Det jeg har funnet som er mest relevante for min problemstilling, er Idun Østerdals masteroppgave: "Elitistiske forfattere, defensive politikere og bekymrede bibliotekarer: Debatten om etablering av litteraturhus i Trondheim i Adresseavisen 2008–2013". Den er tilsynelatende helt parallell med min oppgave, men med Trondheim som case. Østerdal har imidlertid ikke benyttet seg av diskursanalyse, og bruker i all hovedsak et annet teoretisk utgangspunkt, med hovedvekt på bibliotekforskning.

I sin oppgave legger Østerdal vekt på europeiske litteraturhus og norske bibliotek som historisk bakgrunn, og nevner Literary Colloquium Berlin som en viktig forløper for de tyske litteraturhusene. Dette kollektivet fikk sitt navn og faste tilholdssted i Berlin, allerede i 1962.⁶¹ Da tanken og ønsket om litteraturhus fikk fotfeste i Trondheim, var biblioteket en langt mer aktuell og aktiv samarbeidspartner enn det på noe tidspunkt har vært i Bergen. En annen forskjell fra Bergen var at det i bibliotekets lokaler ble arrangert litteraturhusarrangement som en midlertidig løsning, kalt *Litteraturhus Trondheim*. Slik fikk også spørsmålet om samlokalisering av bibliotek og litteraturhus en viktig plass i debatten i Trondheim.⁶² Etter hvert ble likevel forholdet til biblioteket langt mer anstrengt, og debatten ble mer preget av at institusjonene ville konkurrere om de samme kulturkronene i kommunebudsjettet.

Østerdal viser videre hvordan kommunen var en mye viktigere premissleverandør både for litteraturhusprosjektet i seg selv og for debatten i Adresseavisen, enn slik situasjonen var i Bergen. Det fantes en egen styringsgruppe, og kommunen kunne ikke gjøre som den ville uten å miste støtten fra det litterære miljøet. Lokalpolitikerne hadde likevel en viktigere rolle i prosessen i Trondheim, enn i Bergen. Østerdal trekker også frem litteraturhuset som en mulig nøytral debattarena for lokalpolitikerne.⁶³

⁶⁰ Ibid., s. 39-40.

⁶¹ Østerdal, "Elitistiske forfattere, defensive politikere og bekymrede bibliotekarer: Debatten om etablering av litteraturhus i Trondheim i Adresseavisen 2008–2013," s. 19.

⁶² Ibid., s. 41-42.

⁶³ Ibid., s. 97.

Adresseavisen var, sammen med lokale forfattere, en viktig drivkraft i forsøket på å få litteraturhus i Trondheim. Østerdal skriver at hun ser tendenser til kampanjejournalistikk, og at Adresseavisen la vekt på debattaspektet ved et litteraturhus.⁶⁴ Nettopp debattaspektet er en kjerne i problemstillingene, og Østerdal hevder at bibliotekenes vektlegging av skjønnlitteratur og underholdning har gjort dem apolitiske, og dermed at: "Bibliotekets rolle som samfunnsopdrager synes å ha mistet noe av sin legitimitet".⁶⁵

⁶⁴ Ibid., s. 92-93.

⁶⁵ Ibid., s. 100.

3. Kulturteoretiske tradisjoner

I en diskursanalytisk tverrfaglig oppgave som denne er det mulige teoritilfanget svært stort. Det er mange mulige temaer innen sosiologi, filosofi, kulturpolitikk og estetikk med mer som er relevante for å belyse deler av materialet. Dette må så avgrenses ut fra problemstilling og det empiriske materialet.

Denne oppgaven kunne vært mer ensrettet mot mer tradisjonelle fagfelt som estetisk teori eller sosiologi. Når jeg likevel ikke har valgt å gjøre det slik, er det først og fremst fordi problemstillingen min har vært så åpen at det var naturlig å gå mer induktivt til verks. Jeg ønsket å la materialet, det vil si avisartiklene, selv legge føringene for hvilke fagretninger som var de mest relevante. Uten å foregripe analysen for mye kan det her påpekes at debatten om Litteraturhuset i Bergen benyttet seg av flere temaer eller diskurser som er mer allmenne enn de spesifikke problemstillingene i Bergen: Litteratur og kunst vs. det kommersielle eller folkelige, kvinner i media og kvinner i ledelse, by og land, eller Østlandet mot Vestlandet. Disse temaene, eller dikotomiene, veves inn i hverandre, og andre diskurser jeg ikke får gått inn på her.

Pierre Bourdieu (1930 – 2002) er en teoretiker som har skrevet om flere temaer som er aktuelle for denne oppgaven, deriblant sosiale klasser, kunstnerroller, økonomi og ikke minst hans begrep om sosiale felt. Det er imidlertid flere momenter som er viktig i forhold til *hvordan* man leser og forstår Bourdieu. I det følgende har jeg forsøkt å sette hans teorier kort inn i en historisk og faglig kontekst. Etter en gjennomgang av hans viktigste begreper, presenterer jeg noen forsøk på å anvende Bourdieu på norske forhold, før jeg tar for meg noe av kritikken mot han, som det etter hvert er kommet en del av. I tillegg vil jeg si noe om diskursanalyse som teori, stedsidentitet og kjønn.

3.1 Nye kulturstudier

Scott Sørensen m.fl. har skrevet en innføringsbok for det de har kalt Nye kulturstudier, og skriver at disse utviklet seg som en motstand mot tendensene til det elitistiske og stive i akademia.⁶⁶ Denne motstanden gjaldt også tendensen til å skille skarpt mellom fagdisiplinene, og tverrfaglighet ble et helt sentralt stikkord, da man ønsket å forholde

⁶⁶ Anne Scott Sørensen et al., *Nye kulturstudier* (Oslo: SAP, 2008), s. 6.

”...seg kritisk til alle former for etablert kunnskap og spør: Hvor kommer den fra, hvor hen peker den, hvem kan bruke den, og hva kan de bruke den til?”.⁶⁷ Dette gir et godt utgangspunkt for induktive studier som ikke entydig hører inn under én fagtradisjon. For meg har det vært viktig å kunne forholde meg både kritisk og fleksibelt til et bredere teoretisk og metodisk rammeverk underveis i arbeidet.

Når jeg skriver om kultur i denne oppgaven, mener jeg som regel kultur i estetisk, og dermed i smal forstand. Det vil si at det er snakk om kulturelle uttrykk som for eksempel litteratur, scenekunst eller musikk. Det er likevel lagt til grunn en grunnleggende bevissthet rundt det komplekse kulturbegrepet, slik det kommer frem i Scott Sørensen m.fl. Dette innebærer bl.a. at kultur også er et sosiologisk begrep, der geografi, sosiale klasser og alder kan være viktige faktorer i resepsjonen av kultur i smal forstand. Jeg vil understreke at begrepet kultur vanskelig lar seg avgrense, og lett kan ha flere betydninger i en og samme setning. Dette er også en av kildene til det potensielt store betydnings- og tolkningsmangfoldet i kulturdebatter generelt, og litteraturhusdebatten spesielt.

Tverrfagligheten i Nye kulturstudier gjør at man kan trekke på svært mange forskjellige teoretikere fra ulike fagtradisjoner, også dem som ikke selv definerte seg som en del av Nye kulturstudier. Her skal jeg konsentrere meg om Bourdieu, og noen av hans kritikere.

3.2 Bourdieu

Fra renessansen og frem til 1900-tallet ble kunsten institusjonalisert, med kunstutdannelse, gallerier, museer, kunstkritikere og ikke minst; filosofi om kunst, også kalt estetikk. Samspillet mellom disse fysiske og immaterielle komponentene skapte en rekke strukturer som kan sies å utgjøre et kunstfelt. Innad i feltet er det skrevet og sagt mye om kunstens egenverdi, og det var lenge en hegemonisk sannhet at denne kunsten i prinsippet var god for alle mennesker. Slik ble det over tid skapt en kanon av kunstverk innen ulike kunstformer, som alle mennesker burde ha kjennskap til.

Den som uten sammenligning har presentert et motsvar til universaliseringen av dette gamle høykulturelle dannelsessynet, er den franske sosiologen Pierre Bourdieu. Hans

⁶⁷ Ibid., s. 7.

teoretiske rammeverk og empiriske forskning har satt et markant preg på samfunnsvitenskapene og gjort en del av kunstteoriens antakelser problematiske. Selv om hans teorier passer langt bedre på det tydeligere klassesdelte Frankrike på 70-tallet, enn på relativt egalitære Norge, er det flere grunnleggende prinsipper og begreper som kan overføres også til norske forhold.⁶⁸

Debatten om Litteraturhuset i Bergen handler om strid mellom ulike aktører på litteraturfeltet, og strid mellom litteraturfeltet og andre felt. Det handler bl.a. om kulturpolitisk legitimitet, kunstnerisk kvalitet og forskjeller på økonomiske og andre former for ressurser. I dette landskapet er Bourdieus teoretiske univers svært relevant, for å kunne skille en posisjon fra en annen: Hva betyr det for eksempel egentlig når en aktør argumenterer for eller mot en viss type arrangementer? Kan man finne en logikk i utsagnene, som ikke er åpenbart tilgjengelig ut fra teksten i seg selv? Bourdieu kan brukes som et verktøy til å skape denne typen innsikt.

I *Distinksjonen* fra 1979 skildret Bourdieu hvordan vårt syn på og opplevelse av kultur er sterkt påvirket av klasses tilhørighet og sosial bakgrunn. Det er ifølge Bourdieu familiebakgrunnen som bestemmer hvor tidlig vi får tilgang til det han kaller den legitime kulturen.⁶⁹ Det vil si den kulturen som er mest anerkjent i samfunnet. Jo tidligere man vennet til denne kulturen, jo mer vil man beherske den og nyttiggjøre seg av den. Tilvenningen til den legitime kulturen skjer umerkelig, og den gode opplevelsen kulturen senere da gir, oppfattes å komme fra kunstverket i seg selv, mens man glemmer de redskapene man har tilegnet seg for å oppleve verket.⁷⁰

Bourdieu beskrev tre konkurrerende prinsipper for legitimitet. Det første er "kunst for kunstens skyld", eller kunst konsumert nesten utelukkende av andre kunstnere. Det andre er den borgerlige smaken, der den dominante delen av den dominante klassen har definisjonsmakten gjennom private visninger eller også statlige institusjoner. Det tredje er det man kaller populær, det vil si legitimitet gjennom at mange konsumenter har

⁶⁸ Det er ingen enighet om at Norge er så egalitært som vi liker å tro, og det er strid om i hvor stor grad Bourdieus teorier er overførbare til Norge. Disse nyansene har jeg imidlertid ikke hatt plass til å gå særlig inn på her.

⁶⁹ Pierre Bourdieu, "Innledning" til *Distinksjonen* (1979), fra: Kjersti Bale et al., *Estetisk teori : en antologi* (Oslo: Universitetsforl., 2008), s. 379.

⁷⁰ *Ibid.*, s. 380.

valgt å kjøpe produktet, for eksempel boken eller filmen.⁷¹ Litteraturhusene kan velge å satse på en av disse, eller en kombinasjon av alle tre. For å oppnå den reneste kunstneriske legitimiteten er man helt avhengig av å spille på lag med de aller mest anerkjente forfatterne. For de to andre er det publikum som er den viktigste bestanddelen. Den borgerlige smaken kan legitimere et litteraturhus ved at få, men innflytelsesrike personer frekventerer det, mens legitimitet gjennom det å være populær kun måles gjennom rene publikumstall. Jeg har ikke funnet noen relevant analyse av Litteraturhuset i Oslo, men førsteinntrykket gir et bilde av at de benytter seg av alle tre.

Sosiale felt

Bourdieu brukte mange begreper som etter hvert også har blitt tatt i bruk utenfor vitenskapelige arbeider. Et av de viktigste av dem er *felt*, som omfatter et samfunnsområde som bl.a. produserer og forvalter en type kapital og makt. Man kan for eksempel snakke om kulturfeltet, litteraturfeltet eller det politiske feltet. Feltene karakteriseres av at det utspiller seg kamper om definisjonsmakt og maktposisjoner i dem og mellom dem.⁷² Litteraturhusdebatten handler således blant annet om en rekke ulike kamper innad i litteraturfeltet eller det politiske feltet, samt kamper mellom disse og det akademiske feltet med flere.

I de ulike kunstfeltene står kampene om hva som er den beste og viktigste kunsten, og hvem som kan definere dette. Bourdieu skrev i "The Production of Belief" at feltet for produksjonen av for eksempel litteratur lager et rykte, som springer ut av systemet av objektive relasjoner mellom agentene eller institusjonene. Kampene står om monopolet til å *konsekre*, som vil si definisjonsmakt til kontinuerlig generering av troen på verdien av de ulike verkene.⁷³ Det er ikke bare tekstene i seg selv som står på spill i

⁷¹ Pierre Bourdieu og Randal Johnson, *The field of cultural production: essays on art and literature* (New York: Columbia University Press, 1993), s. 51. Bourdieu bruker for øvrig begrepet "bourgeois", som tilsvarer kanskje mer det vi ville kalt "høyborgerlig", eller overklasse samt øvre middelklasse. Dette er imidlertid noe uklart, samt et punkt der Frankrike og Norge er vesensforskjellige, og jeg bruker derfor den mest direkte oversettelsen "borgerlig".

⁷² Ibid., s. 34.

⁷³ Ibid., s. 78.

kampene, men vel så viktig er kampene om hvem som kan kalle seg forfatter, og ikke minst definisjonsmakten til å bestemme dette.⁷⁴

I "The Field of Cultural Production" hevdet Bourdieu at den etablerte definisjonen av hvem som kan kalle seg forfatter, kan endres radikalt om man for eksempel øker antall mennesker som har en legitim stemme i litterære spørsmål. Søknadene om medlemskap i Den Norske forfatterforeningen og vurderingene av disse er helt sentral i dagens konsekkrering av forfattere. At akkurat denne konsekkreringsmekanismen har slik legitimitet, er imidlertid ingen selvfølge. Tidligere var forlagene svært viktige portvoktere mellom god og dårlig litteratur. De er fortsatt viktige, men blir nå stadig kritisert for å gi ut for mange bøker, og dermed kanskje vanne ut sine posisjoner som sentrale institusjoner med definisjonsmakt i litteraturfeltet. Inn i dette feltet har altså Litteraturhusene kommet og komplisert bildet enda mer. Gjennom en streng programmering, med mange smale møter og få eller ingen møter relatert til populær skjønnlitteratur vil de over tid kunne bygge opp en høy kredibilitet som så kan brukes til å fremheve og konsekkrere forfattere. Litteraturhuset i Oslo har imidlertid ikke lagt seg helt på denne linjen, med en stor spredning i arrangementene sine, samt svært åpne dører for andre arrangører, og har dermed skapt tvil om egen posisjon i feltet. Kan en poet ha en troverdig opplesning i det samme lokalet som det dagen før var debatt om et fotball-relatert tema? Eller er det kanskje vel så problematisk å kombinere forfattere som Jo Nesbø og Anne B. Ragde med forfattere som Dag Solstad og Tomas Espedal på samme arrangement?

Heteronom og autonom pol

De ulike feltene streber mot å være autonome, det vil si frigjort fra regler som er knyttet til andre sosiale felt. Journalistene ønsker å være kritiske, uavhengig av politikere eller medienes eiere. Akademikerne ønsker frihet til å forske uten at politikere eller næringslivet skal definere problemstillinger og metoder. Og ikke minst ønsker kunstfeltene, som påberoper seg retten til å skape kunst for kunstens skyld, å være mest mulig autonome fra både politiske og økonomiske hensyn. Ifølge Bourdieu er den mest anerkjente kunsten den som lages kun for andre (kunst)produsenter, i den mest

⁷⁴ Ibid., s. 42.

autonome delen av kunstfeltene. Denne delen kalles "delfeltet for begrenset produksjon", eller den autonome polen. De aktørene som hører til, eller ønsker å høre til, den autonome polen tar avstand fra den heteronome polen, eller "delfeltet for storskalaproduksjon".⁷⁵ Aktørene som trekker mot den heteronome polen forholder seg åpent til markedskreftene, eller klare politiske målsetninger, og kritiserer gjerne aktørene i den autonome polen for å være snobbete eller hykleriske.

For det litterære feltets del dreier de sentrale kampene seg om (monopolet på) litterær legitimitet og dermed definisjonsmakt.⁷⁶ De mest anerkjente forlagene, kritikerne og forfatterne har legitimitet til å si hva som er god og dårlig litteratur. Litteraturhusene er institusjoner for skjønnlitteratur og er langt på vei avhengig av å anerkjennes som legitime institusjoner for litteratur, av de riktige aktørene på litteraturfeltet. Litteraturhusene, med Oslo i spissen, har imidlertid ikke begrenset seg til det skjønnlitterære feltet i sin programmering. Og innenfor politikk, media og akademia er det helt andre kamper som utspiller seg, med andre mål og annen type legitimitet. Dermed er litteraturhusene også mer eller mindre avhengige av å anerkjennes av legitime aktører på andre sosiale felt enn det skjønnlitterære.

Kulturell kapital og habitus

De ulike feltene bygger sin makt og økonomiske fortjeneste på det enkelte feltets spesifikke kapital. For litteraturfeltets del kan dette altså være litterær prestisje og kredibilitet, enten som portvokter eller som utøver. Litt mer generelt snakker man om *kulturell kapital*. Bourdieu delte denne inn i tre former: *den kroppsliggjorte, den objektiverte og den institusjonaliserte*.⁷⁷

Kroppsliggjort kulturell kapital er en form for internalisert dannelse og kunnskap, og er både fysisk og mentalt knyttet til det enkelte individ. Denne typen kulturell kapital kan også gå under Bourdieus begrep om *habitus*. Dette er resultatet av alle opplevelsene vi har hatt i livet: vår oppdragelse, vår kultur og alle enkeltmennesker vi har møtt. Vår sosialisering setter seg fysisk i kroppen. Bourdieu beskrev habitus som en rekke strukturerende disposisjoner som konstitueres i praksis og alltid er rettet mot praktiske

⁷⁵ Ibid., s. 39 - 53.

⁷⁶ Ibid., s. 42.

⁷⁷ Pierre Bourdieu, "Kapitalens former," *Agora* 1 - 2(2006): s. 8.

funksjoner.⁷⁸ Han skrev videre at de tidlige opplevelsene i livet påvirket den senere habitusen i langt større grad enn senere opplevelser. Grunnlaget som legges gjennom erfaringen, er senere det man forstår de nye opplevelsene gjennom. Slik er fortiden alltid med oss, og gir oss en guide om for eksempel hva som er "korrekt" opptreden.⁷⁹ Spørsmålet er hvor begrensende man skal forstå begrepet om habitus. I hvor stor grad kan man aktivt endre slik internalisert og fysisk sosialisering i løpet av livet? Selv om habitus virker styrende for hvordan vi forholder oss til og forstår verden, skal ikke begrepet, ifølge Bourdieu, forstås som en ren determinisme heller.⁸⁰

Den objektiverte kulturelle kapitalen er fysiske objekter som hører til kulturen, i smal forstand: bøker, kunst, instrumenter osv. Disse kan selges, arves eller gis bort til andre, i motsetning til den kroppsliggjorte kapitalen. Det å eie unike kunstgjenstander, eller mange bøker, kan gi en viss kulturell status.

Den institusjonaliserte kulturelle kapitalen svarer til akademiske institusjoner, eller andre viktige institusjoner i det enkelte felt, og den kapitalen man kan bli tildelt av dem i form av titler eller andre utmerkelser. Ifølge Bourdieu er det en performativ magi som utøves av institusjonene, når disse påfører enkeltmennesker anerkjennelse.⁸¹ Dette kommer godt til syne under seremonier for utdeling av vitnemål eller priser. Uten slike seremonier vil trolig ikke effekten av en slik utmerkelse være like stor eller like betydningsfull, da færre mennesker vil få den med seg. Man kan også tenke seg at denne magien er inne i bildet på mindre arrangementer, der institusjonen gjennom skriftlige og muntlige presentasjoner, er med på å definere status og posisjon for de aktørene de fremhever.

Makt

Maktbegrepet Bourdieu bruker i forbindelse med sine teorier om ulike sosiale felt, kan være en institusjonalisert makt, men trenger ikke å være det. En kunstnerisk komité med makt til å konsekrere enkeltverk eller kunstnere forvalter en institusjonalisert makt. Den er likevel bygget på en annen type makt, som gjerne svarer til summen av

⁷⁸ Pierre Bourdieu og Richard Nice, *The logic of practice* (Oxford: Polity Press, 1990), s. 52.

⁷⁹ Ibid., s. 54.

⁸⁰ Ibid., s. 55.

⁸¹ Bourdieu, "Kapitalens former," s. 15.

medlemmenes renommé og komiteens tidligere mer eller mindre vellykkede konsekkreringer. Hver av disse medlemmene har en eller annen form for makt i feltet, som de også kan bruke utenom komiteens rammer.

Symbolsk makt er en slik skjult makt, der ofte hverken de som utøver den eller de som utsettes for den er seg den bevisst.⁸² Dette er en "...makt til å konstruere virkeligheten".⁸³ Denne makten brukes av ulike samfunnsklasser til å definere den sosiale verden slik at den passer egne interesser best, og "...slik at feltet for ideologiske posisjoner reproducerer feltet for sosiale posisjoner i en omdannet form".⁸⁴ Den symbolske makten må anerkjennes for å fungere, men da er den også en legitimert form for makt.⁸⁵

Omvendt økonomi

Bourdieu skrev i *De symbolske goders økonomi* at de feltspesifikke diskursene er en del av selve økonomien, og at dette må tas med i beregningen "...sammen med alle anstrengelsene som tilsynelatende sløses bort på eufemiseringsarbeid".⁸⁶ Sitatet er riktignok tatt fra den delen som handler om kirken som økonomisk aktør, men prosessene er de samme i kulturlivet: man forneker betydningen av det økonomiske aspektet, særlig om man pretenderer å drive med "kunst". Kunstnere som tjener for mye penger for tidlig i karrieren kan risikere å skade egen karriere. Det å tjene penger trenger ikke å være negativt, men da må det Bourdieu kaller "eufemiseringsarbeidet" være enda mer overbevisende.

Som nevnt under punkt 2.2 i bakgrunnskapittelet har kulturlivet en fot plantet i markedet og den andre i en gavesfære. Bourdieu skriver at gavesfæren avhenger av at det er et tidsintervall mellom gaven og gjenytelsen, og at dette intervallet beskytter transaksjonen fra å fremstå som en transaksjon, men heller en fri gave uten gjenytelse.⁸⁷ Dette gjelder både penger gitt til kulturlivet fra det offentlige, private personer eller

⁸² *Symbolsk makt : artikler i utvalg*, overs. Annick Prieur (Oslo: Pax, 1996), s. 38.

⁸³ *Ibid.*, s. 40.

⁸⁴ *Ibid.*, s. 42 - 43.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 45.

⁸⁶ *Ibid.*, s. 106.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 80.

organisasjoner, og gaver gitt av kunstnere til samfunnet, organisasjoner eller enkeltpersoner.

For å kunne forstå gavesfæren bør man også ha begrepene om kulturell kapital og habitus i mente. En aktør som har feltets logikk og regler så internalisert at vedkommende ikke er seg sine beregninger bevisst, vil i større grad overbevise andre om at han eller hun handler ut fra hensynet til kunsten alene, og ikke noen form for egennytte. Slike aktører vil kunne høste flest eller størst fortjeneste fra markedet, også i tradisjonell økonomisk forstand.⁸⁸ Bourdieu kaller dette en verden snudd på hodet, der økonomien stadig fornektes og språket er full av eufemismer.⁸⁹ Dette fører til at i kulturlivet " ...er de mest anti-økonomiske og "ville innfall" i en viss forstand fornuftige, fordi det interessefrie ved dem anerkjennes og belønnes".⁹⁰ Om en kunstner for eksempel lager et kunstverk, eller en eksperimentell roman, som ikke kan selges på et marked, vil dette kunstverket kunne være økonomisk innbringende likevel. Ikke direkte, men gjennom å bygge opp et ry som interesseløs kunstner, kan kunstneren eller forfatteren senere få stipender, eller høyere salgstall på andre og mer salgbare bøker.

Bourdieu på norsk

En kritikk mot Bourdieu er at han presenterer en helhetlig struktur som henger *for godt* sammen. Virkeligheten er sjelden så lett å ordne i strukturer, og disse strukturene eksisterer først og fremst i forskerens hode, men ikke i selve virkeligheten. Dette vil vise seg straks man gjør empiriske undersøkelser; de kompliserer som regel bildet. En annen kritikk mot Bourdieu er, som jeg har vært inne på, at strukturene han beskriver er lite overførbare til andre sammenhenger enn det Frankrike han selv studerte og forholdt seg til. Det er dermed sannsynlig at empiriske undersøkelser i Norge ikke vil stemme helt overens med de strukturene Bourdieu beskriver og tillegger vekt. Ifølge Bourdieu selv kan det stemme at Frankrike og Norge er vesensforskjellige, men at modellene hans er fleksible nok til å brukes likevel:

Ein konstruerer [...] ein modell med eit visst tal variablar og parameter, og i dei ulike samfunna vil då den relative vekta av dei ulik kapitaltypane – økonomisk kapital,

⁸⁸ Se for eksempel: *ibid.*, s. 90.

⁸⁹ *Ibid.*, s. 97.

⁹⁰ *Ibid.*, s. 99.

kulturell kapital, sosial kapital, symbolsk kapital – variere, og ein kan vurdere desse kapitaltypene.

[...] Således trur eg til dømes at ein for dei nordiske landa [...], i tillegg til dei kapitaltypene eg har avdekt i Frankrike, også bør ta omsyn til noko som ein kunne kalle "politisk kapital". Den politiske kapitalen har sine eigne former for akkumulasjon og overføring, til dømes med medlemskap i eit politisk parti, i fagforeiningar, deltaking i alle desse organisasjonsformene som er karakteristiske for sosialdemokratiet.⁹¹

Bourdieu fortsetter med å understreke at et egalitært samfunn ikke står i motsetning til systemer for differensiering. Beskrivelsen av den politiske kapitalen skal forøvrig ikke leses som harde fakta om det norske samfunn, men som en mulig bruk av begrepet kapital i Norge. Dette må man imidlertid undersøke empirisk, noe jeg straks kommer tilbake til.

Sosiologen Arild Danielsen er en av dem som har "oversatt" Bourdieu til norske forhold. I artikkelen *Kulturell kapital i Norge* fra 1998 skriver han at de institusjonene som institusjonaliserer den kulturelle kapitalen, alltid vil være påvirket av den nasjonen de virker i.⁹²

I Frankrike var den tradisjonelle, europeiske dannelseskulturen sterk, og det å beherske denne var en viktig forutsetning for å kunne oppnå posisjoner med makt i samfunnet. Slik er det nok i stor grad fortsatt, med forbehold om at postmodernismen har gjort sitt inntog også der. I Norge har denne dannelseskulturen vært til stede i ulike former, men den har aldri hatt den samme hegemoniske legitimiteten. Danielsen beskriver isteden fire ulike "kulturelle poler" han mener dominerte fra 1890-tallet og frem til 1940.⁹³ Disse kan si noe om hva som er annerledes med Norge, sammenlignet med Frankrike:

Det borgerlige establishment ligner på det man gjerne kaller øvre middelklasse.

Danielsen skriver at disse kopierer mer bemidlede og avanserte forbilder i England og ellers i Europa, gjennom byggeskikk, forhold til naturen osv.⁹⁴ *Den urbane intelligentsiaen* knytter ifølge Danielsen sin identitet til utdanning, eller en mer feltspesifikk kulturell kapital. Blant disse har gjerne kulturimporten i seg selv en egenverdi;

⁹¹ Pierre Bourdieu, Loïc J. D. Wacquant, og Bjørn Kvalsvik Nicolaysen, *Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse* (Oslo: Samlaget, 1995), s. 246 - 47.

⁹² Arild Danielsen, "Kulturell kapital i Norge," *Sosiologisk tidsskrift* (1998): s. 79.

⁹³ Ibid., s. 86.

⁹⁴ Ibid.

man ønsker å være kosmopolitiske.⁹⁵ *Den rurale motkulturen* er en samlebetegnelse for de mange ulike motkulturene knyttet til distriktene. Disse protesterer mot de kulturelle autoritetene og deres oppfatninger, særlig hvis disse kommer fra Oslo.⁹⁶ Sist, men ikke minst, lister Danielsen opp *Arbeiderbevegelsen*, og sikter da særlig til de kulturelle initiativene som på første halvdel av 1900-tallet forsøkte å lage en egen arbeiderkultur for bl.a. teater, film og idrett. Dette var ikke et vellykket prosjekt i lengden, og ble ifølge Danielsen senere byttet ut med en ambisjon om å demokratisere den nasjonale kulturen, slik at den ble tilgjengelig for den bredere allmennheten.⁹⁷

Disse kategoriene sier imidlertid lite om hva som har skjedd etter 2. verdenskrig, og er dermed bare i begrenset grad en hensiktsmessig tilpasning av Bourdieu til norske forhold. Kategoriene kan, kanskje bortsett fra den siste, likevel være relevante for litteraturhusdebatten i Bergen.

Middelkultur og natur

Sosiologen Ove Skarpenes har undersøkt distinksjoner og hva som kan være den legitime kulturen i den norske middelklassen. Han gjorde en rekke kvalitative intervjuer med høyt utdannede og fant ut at "...deres favorittbeskjeftigelse i fritiden er å være i naturen. Det kan tyde på at «Norge» har en «legitim kultur for natur»".⁹⁸ Ifølge denne undersøkelsen er altså ikke kultur så viktig i det hele tatt for de aller fleste i den norske middelklassen. I hvert fall ikke den klassiske høykulturen:

...den høyt utdannede middelklassen foretrekker underholdningskultur, og at de stort sett ikke har vanskeligheter med fortelle (sic!) om disse preferansene. Det virker som at det er dette som er den «legitime kulturen» i Norge.⁹⁹

Skarpenes går videre og hevder at det å felle kulturelle dommer oppfattes som umoralsk i Norge:

⁹⁵ Ibid., s. 87. Det er fristende å legge til dagens "hipstere" i denne gruppen, da disse hevder seg ut fra en form for kunnskap, både gjennom utdanning og sosialisering gjennom kulturelle sjangre. Hipsterne kan imidlertid hevde seg like godt gjennom å beherske smale sjangre innen populærkulturen *eller* gjennom tradisjonelle kunstformer, og vil derfor antakelig være en utvidelse av Danielsens "urbane intelligentsia".

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid., s. 88.

⁹⁸ Ove Skarpenes, "Den «legitime kulturens» moralske forankring," *Tidsskrift for samfunnsforskning* 48, no. 04 (2007): s. 537.

⁹⁹ Ibid., s. 146.

[...] et [...] moralsk evalueringsrepertoar framstår som en felles kulturkode i Norge, der karaktertrekk som ærlighet, vennlighet, toleranse, omsorg for andre, demokratisk innstilling o.l. blir understreket. Dette virker å være dypt forankret i kulturen og internalisert også i middelklassens identitet på en slik måte at det fører til en form for usikkerhet, ambivalens og selvjustis (kanskje til og med selvforakt) som «hindrer» dem i å bruke kunnskap og kultur aktivt i et grensarbeid mellom seg selv og andre, fordi dette knyttes så intimt sammen med moralske og demokratiske vurderinger. [...] langt viktigere å være moralsk høyverdig enn det er å ha sosioøkonomisk eller kunnskapskulturell suksess.¹⁰⁰

Skarpenes mente selv at funnene han hadde gjort talte mot at Bourdieus klassesdelte kulturhierarki var overførbare til Norge. Dette var det imidlertid så stor uenighet om at artikkelen utløste en "Skarpenesdebatt". Mange mente at Skarpenes helt ukritisk godtok middelklassens presentasjon av seg selv.

En innvending mot Skarpenes er at den "høyt utdannede middelklassen" som er informantene i artikkelen, ikke er noen kulturell overklasse i Norge. Utdanning har vært bredt tilgjengelig i mange år i Norge nå, og har kanskje derfor mistet sin kraft som sosial markør. En annen innvending ligger latent i Skarpenes egen artikkel; informantene svarer ikke helt ufiltrert på spørsmålene, og hva er det egentlig man har målt da? Middelklassens faktiske verdier og legitime kultur, eller de verdiene og den kulturen de åpent vedkjenner seg? Debatten som oppsto i etterkant av publiseringen av Skarpenes artikkel, har jeg dessverre ikke plass til å gå nærmere inn på her. Gisle Andersen og Marte Mangset ryddet imidlertid opp i mange av argumentene i sin artikkel fra 2012. De konkluderte med at aktørene i "Skarpenesdebatten" hadde snakket forbi hverandre, og var opptatt av å belyse "ulike aspekter ved relasjonen mellom kultur og klasse".¹⁰¹

3.3 Diskurs som teori

I kunsten snakker man mye om postmodernismen, som nærmest gjorde at alt var lov, nesten i den grad at kunsten også mistet sin betydning. Parallellen i bl.a. Nye kulturstudier er poststrukturalismen, som innebar en ny skepsis til troen på at vitenskapen kunne kartlegge verden slik den er. Isteden begynte man å se på vitenskap

¹⁰⁰ Ibid., s. 557.

¹⁰¹ Gisle Andersen og Marte Mangset, "Er forestillingen om det egalitære Norge resultatet av en målefeil? – Om falske og ekte motsetninger mellom sosiologiske analyser av klasse og kultur," *ibid.* 53, no. 02 (2012): s. 182.

som "sannsynliggjorte virkelighetsutkast".¹⁰² Ifølge filosof og kjønnsforsker Judith Butler er diskurser de sosialt anerkjente måtene å snakke om noe på. Disse kan være mer eller mindre åpne for kreativitet, og gjennom den en gradvis endring av diskursene.¹⁰³

Ifølge Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips i *Diskursanalyse som teori og metode*, er diskursanalyse knyttet til en sosialkonstruktivistisk tradisjon i samfunnsforskning, som ikke bare setter spørsmålsteget ved all kunnskap vi tilegner oss i dagliglivet, men også den faglige og akademiske kunnskapen.¹⁰⁴ Kritikken går på at all kunnskap er konstruert og tolket, og selv om verden reelt sett finnes der ute, trenger vi redskaper av både fysisk og språklig karakter for å ha tilgang til den. Tar man dette helt ut til sin ytterste konsekvens, vil det innebære at vi aldri kan ha full tillit til noen form for kunnskap. Alt vil være påvirket av konteksten og de menneskene som har undersøkt det empiriske materialet. Problemet er selvsagt at dette også gjelder for den sosialkonstruktivistiske forskeren. Derfor kan man heller ikke sette lit til forskeren som ikke setter lit til andre forskere. Man ender altså opp i en selvrefererende selvmotsigelse, eller en uendelig regress, som Jon Hellesnes skriver i *Sosial konstruktivisme i vitenskapsteorien*. Dette fører til at man aldri kan si noe substansielt om noe som helst.¹⁰⁵

En slik innrømmelse fjerner imidlertid ikke den opprinnelige kritikken fra sosialkonstruktivistene; forskere er fortsatt avhengig av sin kontekst og sitt språk, og det er rimelig å anta at i hvert fall store deler av det vi oppfatter som "sant", på en eller annen måte er konstruert. Diskursanalytikere og andre som konvergerer mot sosialkonstruktivisme, vil gjerne hevde at sannhet i ontologisk forstand uansett er utilgjengelig for oss, forskjellen er at sosialkonstruktivisten vet dette.¹⁰⁶

¹⁰² Scott Sørensen et al., *Nye kulturstudier*, s. 67.

¹⁰³ Ibid., s. 70.

¹⁰⁴ Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode* (Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 1999), s. 13. Gjelder de tre typene diskursanalyse som beskrives i boken, inkludert Faircloughs kritiske diskursanalyse.

¹⁰⁵ Jon Hellesnes, "Sosial konstruktivisme i vitenskapsteorien," 2(2001).

¹⁰⁶ Se for eksempel: Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, s. 33.

3.4 Stedsidentitet

I forrige kapittel diskuterte jeg instrumentell bruk av kultur, bl.a. som middel til å skape attraktive steder. Her vil jeg se på stedsidentitet fra et par andre synsvinkler. I første omgang vil jeg understreke at det ikke er hvorvidt typiske beskrivelser av steder og menneskene som bor der, er sanne eller ikke, som er interessant her. Identitet på individnivå skapes og endres kontinuerlig gjennom posisjonering overfor andre mennesker.¹⁰⁷ Byer kan tenkes å ha en tilsvarende identitet, bygget opp av sin historie, og de nåværende innbyggerne. Det er altså ikke noe essensielt "bergensk" jeg er ute etter i denne oppgaven, men snarere bl.a. hvordan bergensere opplever, gjentar og skaper en stedsidentitet i Bergen. Og da med et, i denne sammenhengen, ganske snevert empirisk utgangspunkt; debatten om Litteraturhuset i Bergen.

Selv om man ikke snakker om essenser, som for eksempel at bergensere nødvendigvis *er* arrogante og kranglete, kan *fortellingen* om at bergenserne er slik, *skape* en slik virkelighet. På samme vis vil måten man snakker om for eksempel været på, påvirke hvordan man forholder seg til det. Forventer man regn, vil regnet ikke være en skuffelse, men heller bekreftelse på hverdag, mens solen blir et fantastisk unntak. Forventer man sol, blir solen hverdag, og regnet noe som gjør dagen grå og trist.

I litteraturhusdebatten spiller aktørene på stedsidentiteten i Bergen; de bekrefter og forsterker den, mens noen (utenforstående) utfordrer og kritiserer den.

Storbyer i konkurranse

Ifølge Storbymeldingen fra 2003 anser de store norske byene, inkludert Bergen, seg som konkurrerende med andre storbyer i sin økonomiske utvikling. Byene ønsker å tiltrekke seg næringsliv og kvalifisert arbeidskraft.¹⁰⁸ Foruten praktisk tilgjengelighet til relevante markeder og samarbeidspartnere, er innovasjon og relevant kompetanse i nærområdet ansett som viktige kvaliteter når bedrifter skal etablere seg på nye steder.¹⁰⁹ I den forbindelse er fleksibel kunnskap vesentlig:

¹⁰⁷ Turid Moldenæs, *I sitt bilde?: identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn* (Trondheim: Tapir akademisk forl., 2006).

¹⁰⁸ Kommunal- og regionaldepartementet, *Storbymeldingen: om utvikling av storbypolitikk*, vol. nr 31 (2002-2003) (Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning, 2003), s. 42.

¹⁰⁹ Ibid.

Forskning, undervisning, innovasjon [...] bærende element i den fremtidige byutviklingen. En bevisst og bred satsing på disse områdene [...] er den fremste garantien for å styrke den regionale konkurranseevnen.¹¹⁰

Det viktigste nøkkelordet for å få til innovasjon er kreativitet, og kreativiteten er en typisk retorisk bro mellom næringslivet og kulturen. Det er vanlig å mene at næringslivet i større grad kan utnytte den kreativiteten som finnes i kulturlivet. Hvorvidt det er snakk om den samme formen for kreativitet i næringsliv og kulturliv er imidlertid ingen selvfølge, men i både festtaler og stortingsmeldinger er dette en gjenganger:

Kreativitet har utgangspunkt i både kultur og kompetanse. Storbyene har en helt sentral posisjon i innovasjonsprosessen med utgangspunkt både i kultur og kompetanse. Storbyene peker selv på at kunst og kultur kan være av stor betydning for å skape et innovativt og nyskapende miljø.¹¹¹

Her kommer også identiteten inn: for å skille seg ut fra andre byer, ønsker man å spille på byens identitet. Kultur i både smal og bred forstand er viktige komponenter i stedsidentiteten, for eksempel historie, arkitektur, kunst og folkekunst. Identiteten er gjerne en kombinasjon av historiske tradisjoner og ulike fremtidsvisjoner. Det dreier seg imidlertid ikke bare om en identitet, men mange parallelle identiteter.¹¹² Og selv om det her er snakk om stedsidentitet, trenger ikke dette bety at denne må være navlebeskuende. Tvert imot kan det å være internasjonalt rettet være en viktig del av en storbyidentitet. Storbymeldingen byr, i den forbindelse, på noen honnørord om Bergen:

Det at kunst- og kulturutviklingen lokalt har skjedd i en internasjonal kontekst har også medført at den bergenske kunstproduksjonen har vært både regional og internasjonal i uttrykket. Kunstuttrykkene har reflektert mangfold og søken etter nye impulser, samtidig som flere kunstinstitusjoner, frie grupper og enkeltkunstnere har klart å kombinere det beste lokalt med det beste internasjonalt.¹¹³

Dette innblikket i Storbymeldingen fra 2003 gir *en* innfallsvinkel til logikken bak satsingen på litteraturhus i Bergen. For å tiltrekke seg bedrifter trenger byene å vise at

¹¹⁰ Ibid., s. 71.

¹¹¹ Ibid., s. 72.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid., s. 73.

de har gode kompetansemiljøer både i og utenfor academia. I tillegg ser man på kunsten både som en måte å tiltrekke seg kvalifisert arbeidskraft på, men også som en del av disse kompetansemiljøene som bedriftene kan spille på. Et litteraturhus *kan* sees som en synliggjøring av slike kompetansemiljøer, og som en ny type møteplass for disse.

I litteraturhusdebatten er dessuten Litteraturhuset ofte beskrevet som viktig for *hele* Vestlandet, ikke bare Bergen. Uansett hvor reelt dette er, spiller denne retorikken på en mulig større geografisk legitimitet for huset, enn byen i seg selv kan gi. Også storbymeldingen gir en viss støtte til en slik logikk, da man ser på storbyen som motor for utvikling i hele regionen, og at det er ønskelig å stimulere en slik rolle for storbyene.¹¹⁴

Sentrum og periferi i kunsthierarkiet

I en internasjonal sammenheng er Bergen ute i periferien, mens sett fra mindre steder på Vestlandet, er Bergen et pulserende sentrum. Disse ulike og motsetningsfylte måtene å se Bergen på er viktige for mange, men kanskje særlig for kunstnere, inkludert forfattere. Forholdet mellom sentrum og periferi, og hva dette i realiteten refererer til, gjør seg gjeldende også i litteraturhusdebatten. Her vil jeg sette denne spenningen i en kulturteoretisk sammenheng ved hjelp av Per Mangsets rapport "Kunstnerne i sentrum" fra 1998.

Mangset nevner tre kretsløp¹¹⁵ som ble utviklet i en tidligere studie av norsk kultursamarbeid med utlandet: *Impresario-kuratorskretsløpet*, *det utvidede ildsjelkretsløpet* og *det utenriksdiplomatisk kretsløpet*. I denne sammenhengen er i hovedsak bare det første kretsløpet relevant.

Impresario-kurator henspiller på de øverste kunstneriske lederne ved de store kunstneriske institusjonene. Et fåtall portvoktere sitter med mye makt, og samarbeider over landegrensene. Kretsløpet er preget av elitær ideologi og er strengt hierarkisk. Aktørene er internasjonalt orientert og hegner om feltets autonomi.¹¹⁶ I

¹¹⁴ Ibid., se f.eks. s. 13.

¹¹⁵ På norsk har man ofte brukt begrepet *kretsløp* fremfor felt, men disse brukes mer eller mindre synonymt.

¹¹⁶ Per Mangset, *Kunstnerne i sentrum: om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet*, vol. nr 11 (Oslo: Rådet, 1998), s. 118.

litteraturhusdebatten blir dette relevant, bl.a. i form av en bevissthet mot den internasjonale kunstarenaen.

Internasjonalt er det vanlig at kunstnere i hovedsak bosetter seg sentralt. I Frankrike bor 70-80 % av kunstnerne i Paris eller i regionen rundt.¹¹⁷ I Norge bor nesten halvparten av kunstnerne i Osloregionen.¹¹⁸ Her har man imidlertid lagt sterkere vekt på insentiver for desentralisering av kulturlivet, sammenlignet med mange andre land. Dette har antakelig bidratt til at kunstnerbefolkningen ikke er like sentralisert i Norge som i for eksempel Frankrike.¹¹⁹ Forfattere bor for øvrig, sammen med en del andre skapende kunstnere som ikke trenger å være direkte tilknyttet kunstinstitusjoner, i større grad i distriktene enn utøvende kunstnere.¹²⁰

For å undersøke sentraliseringen av den norske kunstnerbefolkningen delte Mangset kunstfeltet opp i 4 delfelt: *Det institusjonelt-elitære* delfeltet forvalter institusjonalisert makt, der de viktigste kunstinstitusjonene befinner seg i Osloregionen. Noen få er også lokalisert i andre storbyer, som Carte Blanche og Den Nationale Scene i Bergen. Feltet omfatter institusjoner og aktører som forvalter en etablert kunstnerisk makt og anseelse.¹²¹ *Det avantgardistiske* delfeltet forholder seg til de samme verdiene som det institusjonelt-elitære, men befinner seg likevel i opposisjon til dette. Mangset beskriver det som "de unges" opposisjon mot "de gamle".¹²² Avantgardekunstnerne orienterer seg mot hovedstaden, samt et internasjonalt og kosmopolitisk kunstfelt.¹²³ *Det kulturdemokratiske* delfeltet forvalter en type politisk kapital. Dette kan innebære en rettferdig fordeling mellom ulike kunstnergrupper, og henger dessuten sammen med den politiske ambisjonen om å demokratisere kunsten. Ifølge Mangset har "...den politiske diskursen forrang fremfor den estetiske" i dette delfeltet.¹²⁴ Det betyr ikke at kunstnerne som er mest aktive innen det kulturdemokratiske delfeltet kan overse

¹¹⁷ "The artist in metropolis: Centralisation processes and decentralisation in the artistic field," *International Journal of Cultural Policy* 5, no. 1 (1998): s. 49.

¹¹⁸ Ibid., s. 50.

¹¹⁹ *Kunstnerne i sentrum: om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet*, nr 11, s. 25.

¹²⁰ Ibid., s. 251. Skapende kunstnere er forfattere, komponister etc. Utøvende kunstnere er for eksempel skuespillere og dansere, som gjerne er knyttet til de store institusjonene.

¹²¹ Ibid., s. 123.

¹²² Ibid., s. 137.

¹²³ Ibid., s. 144.

¹²⁴ Ibid., s. 152.

kravet til ren kunstnerisk kvalitet.¹²⁵ Til slutt trekker Mangset frem *det semiprofesjonelle* delfeltet, som grenser mot amatørkulturliv. Han inkluderer også kunstnere som bruker en del tid på kommersielle oppdrag i dette feltet.¹²⁶

Rapporten "Kunstnerne i sentrum" gir således et begrepsapparat, inspirert av Bourdieu, som på ulike måter er godt tilpasset norske forhold. I tillegg kan de empiriske undersøkelsene den bygger på, bl.a. summeres opp til følgende:

Det kunstneriske kvalitetshierarkiet, som skapes og gjenskapes som sosial realitet gjennom de kunstfaglige valgene til de viktigste kunstsakkyndige portvokterne innenfor kunstfeltet, samvarierer mer eller mindre klart med den geografiske sentrum-periferidimensjonen.¹²⁷

Dette sier altså ikke noe om hvor i landet den beste kunsten lages, men hvor i landet de fleste med nok kulturell kapital på kunstfeltet til å *definere* hva som er den beste kunsten, sitter. Og det er viktig å huske at kunstfeltet hele tiden består av kamper, mellom ulike aktører og ulike poler.

3.5 Kjønn

Jeg har nølt lenge med å skrive en bok om kvinnen. Emnet er irriterende, særlig for kvinnene, og det er ikke nytt. Striden om kvinnesaken har fått nok blekk til å renne, nå er den nesten avsluttet; ikke la oss snakke mer om den. Men likevel gjør vi det.¹²⁸

Ordene kunne vært skrevet i dag, men er i virkeligheten 65 år gamle. Simone de Beauvoirs *Det annet kjønn*, ble første gang utgitt i 1949, men er fortsatt en helt sentral referanse for dagens kjønnsforskning. Hennes viktigste budskap var ifølge Sørensen m.fl. at "man ikke fødes som kvinne, men blir det", og slik la hun grunnlaget for å se på kvinnelighet som en sosial konstruksjon.¹²⁹ Senere fikk også Michel Foucault stor betydning, bl.a. ved å hevde at selv kroppen og seksualiteten formes av språklige diskurser.¹³⁰ I et slikt perspektiv har det stor betydning *hvordan* man snakker og skriver

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid., s. 165.

¹²⁷ Ibid., s. 170.

¹²⁸ Simone de Beauvoir, *Det annet kjønn* ([Oslo]: Bokklubben dagens bøker, 2000), s. 5.

¹²⁹ Scott Sørensen et al., *Nye kulturstudier*, s. 277.

¹³⁰ Ibid., s. 279.

om kjønn. Det hegemoniske synet på hva en kvinne *er*, og kvinners egen kjønnsidentitet henger nøye sammen, og er en kontinuerlig prosess. Judith Butler introduserte dessuten begrepet om en *performativ* kjønnsidentitet, som vil si at vi stadig siterer "sosialt dominerende normer" i vår fremstilling og definering av oss selv.¹³¹

Det er to grunner til at kjønn er relevant for debatten om Litteraturhuset i Bergen. Den ene er at det vokste frem en nasjonal diskurs om kvinnelige kulturkonsumenter ut fra litteraturhusdebatten. Den andre grunnen er at det ble rettet skarp kritikk mot en kvinnelig prosjektleder, i en kjønnnet språkdrakt, som jeg skal vise i analysen. At kjønnnet hennes er en integrert del av kritikken kan være nok til å lese den delen av debatten med "kjønnsbrillene" på. Likevel kan man spørre seg om kjønn egentlig er så relevant når en kulturleder kritiseres. Det kan selvfølgelig være helt andre, og mer legitime grunner til at kritikken kommer i utgangspunktet.

Statsviteren Tobias Bromander gjorde en undersøkelse om kjønn og politiske skandaler med sin doktoravhandling: *Politiska skandaler! : Behandlas kvinnor och män olika i massmedia?*, fra 2012. Det korte svaret på det spørsmålet er ifølge Bromander, ja:

...media tends to cover female political scandals more extensively than male political scandals. The demand for political accountability is much stronger in the female political scandals. To put it simple, the media coverage of male political scandals is a little bit more forgiving than the coverage of female political scandals. There is risk that female and male politicians don't have the same chance to survive a political scandal.¹³²

Dette taler for at kjønn *kan* være en vesentlig faktor når en kvinnelig kulturleder høster kraftig kritikk.

¹³¹ Ibid., s. 281.

¹³² Tobias Bromander, "Politiska skandaler!: Behandlas kvinnor och män olika i massmedia?," Linnaeus University Dissertations (Växjö, Kalmar: Växjö, Kalmar: Linnaeus University Press, 2012), (Abstract).

4. Metode

I dette kapittelet vil jeg beskrive fremgangsmåten jeg har benyttet for å svare på hvilke verdier og holdninger man finner i debatten rundt Litteraturhuset i Bergen. Metoden er valgt ut fra en faglig kontekst i tid og rom, og denne konteksten vil jeg forsøke å klargjøre for leseren. Dette fordi enhver ytring, også denne masteroppgaven, må forstås i lys av sin kontekst.

I kvalitativ forskning studerer man svært kompleks kunnskap, i den forstand at man har så mye informasjon, som er så kontekstavhengig at det er umulig å studere den meningsfullt med kvantitativ metode. Dette er gjerne en første undersøkelse av en sosial sammenheng man vet lite om fra før, eller det kan være dybdeintervjuer som gir komplekse bilder av et tema eller en enkelt livshistorie. Kvalitativ metode er også ofte induktiv, fremfor deduktiv. Det betyr at man i størst mulig grad prøver å gå inn i feltet og samle empiri uten et klart bilde på hva man kommer til å finne på forhånd. Å fjerne all forforståelse for et fagfelt eller en sosial kontekst man gjerne kjenner litt fra før, er selvsagt umulig. Det kan likevel være en nyttig målsetning for å løfte undersøkelsen noe fra opptrukke stier og dermed forutsigbare resultater.

For å sikre en målrettet og effektiv forskning må man som regel likevel ha en problemstilling eller løst definert hypotese på plass før man går i gang med innsamlingen av empiri. Jeg har i denne oppgaven valgt å formulere en ganske åpen problemstilling. Fordelen med en slik åpen problemstilling er at man kan justere utvalg av empiri, metode, teori og analyse en del underveis i prosessen. Dette gir fleksibilitet og sikrer at prosjektet er så relevant og holdbart som mulig.

Den største fordelen med kvalitative metoder er at man kan sikre høy begrepsgyldighet. Dette betyr at man hovedsakelig " ...måler det vi tror vi måler".¹³³ Empirien eller informanten får i stor grad definere den "riktige" forståelsen av temaet.¹³⁴ Når det gjelder tekstanalyse, vil det for eksempel si at man graver under overflaten i ordenes betydning. Man prøver å tolke ordene ut i fra den konteksten de er sagt i, og undersøker

¹³³ Dag Ingvar Jacobsen, *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (Kristiansand: Høyskoleforl., 2005), s. 19.

¹³⁴ *Ibid.*, s. 129.

mest mulig av den relevante konteksten for å sikre at ordene tolkes riktig. I et kvalitativt intervju vil man sikre høy begrepsgyldighet ved at informanten selv styrer en del av samtalen, og kan oppklare med egne ord i de tilfellene der ordene er spesielt flertydige.

Debatten om Litteraturhuset i Bergen

Materialet som best kunne si noe om holdningene og verdiene i litteraturhusdebatten, var artikler fra regionale og nasjonale aviser, samt ett justerende intervju. Jeg kunne også valgt å legge mer vekt på intervjuer som metode, men dette ville ført til at man måtte gi en del oppmerksomhet til refleksjonene de viktigste aktørene hadde gjort seg etter at stormen i avisene la seg, eller etter at litteraturhuset åpnet. Det mest interessante for meg var imidlertid å finne ut hvordan litteraturhusprosjektet ble legitimert og kritisert i avisene *før* huset åpnet. Derfor ble materialet avisartikler, og metoden diskursanalyse.

Da jeg hadde valgt diskursanalyse som metode, måtte jeg ta et skritt tilbake. Materialet omhandlet det planlagte Litteraturhuset i Bergen, men det fantes langt flere diskurser i dette materialet enn det som gikk helt konkret på argumenter for og imot Litteraturhuset i Bergen. Dette kommer jeg tilbake til senere i metodekapittelet og i analysen.

Metodiske avveielser

I utviklingen av en tilpasset metode har jeg blant annet støttet meg til Norman Fairclough, en lingvist som har skrevet mye om diskursanalyse. Og selv om mange som bruker diskursanalyse, er konstruktivister i en eller annen forstand, gjør Fairclough det klart at han ikke er noen sosialkonstruktivist. Han påpeker at selv om deler av den sosiale verden er sosialt konstruert, er disse delene, straks de er konstruert, en realitet som påvirker og begrenser den diskursive konstruksjonen av det sosiale.¹³⁵ Dette betyr at det i aller høyeste grad finnes en virkelig verden, og at også de sosialt konstruerte delene av denne er en del av vår høyst virkelige og premissleverende kontekst.

¹³⁵ Norman Fairclough, *Analysing discourse: textual analysis for social research* (London: Routledge, 2003), s. 8.

Jørgensen og Phillips' diskursanalytiske metodebok har forenklet ulike diskursanalytiske tilnærminger mye for å kunne gjøre dem praktisk anvendbare. Likevel brukes boken som kilde av både masterstudenter og forskere på doktorgradsnivå.¹³⁶

Det man kan gjøre for å søke en sannhet med større gyldighet enn en rask og hverdagslig refleksjon, er å være grundig, etterprøvbart og benytte seg av tidligere utviklet og utprøvde metoder. De funnene man gjør må så tolkes i lys av anerkjent teori eller også tidligere forskning. For de fleste kvalitative metoder vil imidlertid funnene være så situasjonsavhengige og lite generaliserbare at sammenligning med tilsvarende forskning kan ha noe begrenset verdi. Det vil likevel kunne hjelpe forståelsen og tolkningen av de funnene man har.

Alle undersøkelser har likevel det man kaller *undersøkelseeffekter*. Dette er effekter som kommer av undersøkelsesopplegget, og dermed ikke fordi en gitt effekt er målt ut fra en uberørt virkelighet. Organisasjonsteoretiker og metodeforfatter Dag Ingvar Jacobsen skriver at "...empiriske undersøkelser vil nesten alltid innebære en slik forstyrrelse...".¹³⁷ Det er god bruk av metoder som skal sørge for å minimalisere undersøkelseeffektene.

4.1 Diskursanalyse

Materialet jeg har tatt for meg i denne oppgaven, er en rekke avisartikler skrevet i forbindelse med planleggingen av et litteraturhus i Bergen. Disse tekstene kan analyseres ut fra mange forskjellige hypoteser og faglige vinkler. Jeg har brukt Jørgensen og Phillips praktiske og sammenfattende innføring i diskursanalyse, som et viktig utgangspunkt.

Det finnes flere typer diskursanalyser.¹³⁸ Fairclough er antakelig den som har gått lengst i å formulere en praktisk og utførlig metode, med sin kritiske diskursanalyse, også kalt

¹³⁶ Se for eksempel: Alida Skiple, *Hvor tok latteren veien?: en kritisk diskursanalyse av debatten rundt muhammedtegningene med særlig henblikk på forholdet mellom humor og tabu* (Bø: [A. Skiple], 2012). Synne Nyhus Asprusten, *Quislings gyngehest: en diskursanalyse av debatten rundt Quisling-utstillingen vist på Telemark museum 2007-2008* (Bø: [S.N. Asprusten], 2012). Og: Anne Klara Bom, "Vores allesammens H.C. Andersen: Diskursteoretiske analyser af kulturfænomenet H.C. Andersen og dets aktuelle betydninger lokalt, nationalt og globalt" (Ph.d-avhandling, Syddansk Universitet, 2014).

¹³⁷ Jacobsen, *Hvordan gjennomføre undersøkelser?*, s. 18.

¹³⁸ Faktisk vil jeg argumentere for at det finnes like mange versjoner av metoden som det finnes brukere av den. Andre mener at man kan si et konkret tall, for eksempel 57 eller flere ulike diskursanalytiske

Critical Discourse Analysis (CDA) av blant annet Hitching, Nilsen og Veum i *Diskursanalyse i praksis*. CDA betegner en retning innen diskursanalysen der Fairclough er den viktigste teoretikeren, og som karakteriseres ved at man "forholder seg til språket som et uttrykk for og en påvirkningskraft innen samfunnsutviklingen".¹³⁹

Diskursanalyse kan brukes både som teori og metode, men jeg har valgt å legge vekt på diskursanalyse som metode, og dermed åpne for å bruke annen relevant teori i tillegg. Dette er i tråd med Faircloughs vekt på sosial praksis og relasjonene til den diskursive praksis. Disse henger dialektisk sammen, og et nøyaktig skille kan være vanskelig å definere, men Fairclough skiller analytisk mellom dem som en del av sin diskursanalytiske metode. Dette fører også til at han legger vekt på bruk av annen sosiologisk teori og kulturteori for å skape en forståelse av den sosiale praksis den enkelte diskursive praksis er en del av og forholder seg til.¹⁴⁰ Dette innebærer altså et tverrfaglig perspektiv.¹⁴¹

Kritisk diskursanalyse

Fairclough er kjent for sin tredimensjonale modell. I *Discourse and Social Change* skriver han at den er et forsøk på å bringe sammen tre analytiske tradisjoner: en for tekstnær og lingvistisk analyse, en sosiologisk tradisjon for å studere sosial praksis i relasjon til sosiale strukturer og en fortolkende sosiologisk tradisjon hvor mottakeren aktivt produserer mening og ikke bare er en passiv mottaker.¹⁴² Jeg benytter i hovedsak det teoretiske rammeverket til sosiologen Pierre Bourdieu som grunnlag for forståelsen av den sosiale dimensjonen.

For å forstå og bruke Faircloughs diskursanalyse må man først forstå det grunnlaget den er bygget på. Han er ingen strukturalist, men kan benytte seg av strukturalistiske teoretikere for å forstå diskursen han analyserer.¹⁴³ Han er imidlertid heller ingen

metoder: Bom, "Vores allesammens H.C. Andersen: Diskursteoretiske analyser af kulturfænomenet H.C. Andersen og dets aktuelle betydninger lokalt, nationalt og globalt," s. 37. Ingen av disse versjonene består imidlertid av en detaljert og praktisk oppskrift på hvordan man bruker diskursanalyse i praksis, i hvert fall ikke en lettfattelig og oversiktlig en.

¹³⁹ Tonje Raddum Hitching, Anne Birgitta Nilsen, og Aslaug Veum, *Diskursanalyse i praksis: metode og analyse* (Kristiansand: Høyskoleforl., 2011).

¹⁴⁰ Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, s. 98.

¹⁴¹ Ibid., s. 78.

¹⁴² Norman Fairclough, *Discourse and social change* (Cambridge: Polity Press, 1992), s. 72.

¹⁴³ Se Scott Sørensen et al., *Nye kulturstudier*. for en drøfting av strukturalisme og poststrukturalisme.

poststrukturalist, og anerkjenner klart at det finnes sosiale strukturer som konstituerer diskursen.¹⁴⁴ Dette foregår i en dialektisk prosess mellom diskurs og de sosiale strukturene.¹⁴⁵ Det betyr at diskursen former og formes av de sosiale strukturene. Fairclough understreker at man både må unngå å se på diskursen som en ren avspeiling av virkeligheten, og unngå å tro at all diskurs og språk er helt arbitrært konstruert og med et nærmest tilfeldig forhold til virkeligheten:

Thus the discursive constitution of society does not emanate from a free play of ideas in people's heads but from a social practice which is firmly rooted in and oriented to real, material social structures.¹⁴⁶

Å bruke Faircloughs relativt store produksjon av diskursanalytisk teori kan gi et godt fundament for en diskursanalyse. Den er imidlertid svært krevende og detaljfokusert, og egner seg derfor best til å analysere noen ytterst få tekster, gjerne bare to eller tre.¹⁴⁷ Jeg har i denne oppgaven ønsket å løfte blikket noe og analysere en større tekstmengde og har derfor valgt å forholde meg mer pragmatisk til Faircloughs kritiske diskursanalyse.

Diskursanalytiske begreper

Jeg vil i det følgende klargjøre min bruk av de diskursanalytiske begrepene, men som all diskursanalytisk teori påpeker: Begreper er grunnleggende flertydige og kan derfor bare midlertidig fikseres.

Kontekst er et svært viktig begrep for diskursanalysen, både i smal og bred forstand. Dette er den sammenhengen den konkrete ytringen eller teksten er formidlet i. Hvert enkelt ord får sin betydning ut i fra setningen det står i, men også teksten som helhet og i hvilken sammenheng denne teksten er presentert. Teksten får dessuten sin mening ut i fra referanser til andre tekster og mer generelle kulturelle referanser. I en del tilfeller, som i litteraturhusdebatten, er det praktisk talt ingen grenser for hva som er relevant kontekst. Det gjør at begrepet kan miste sin analytiske og metodiske funksjon.

¹⁴⁴ Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, s. 74 og 77.

¹⁴⁵ Fairclough, *Discourse and social change*, s. 65.

¹⁴⁶ Ibid., s. 66.

¹⁴⁷ *Critical discourse analysis: the critical study of language* (Harlow: Longman, 2010), s. 102 - 08; Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode.*, 152.

Fairclough snakker derfor isteden om **intertekstualitet** og **interdiskursivitet**. Hvilke eksplisitte og implisitte referanser finner man til andre tekster og kulturelle fenomener i den aktuelle ytringen? Alle meningsbærende ytringer spiller på tidligere meningsbærende ytringer, på en eller annen måte. Ingen ytringer kan være meningsfulle og stå helt alene; man begynner aldri helt fra starten av.¹⁴⁸

For å forstå begrepet interdiskursivitet, må man også forstå begrepet **diskurs**. Dette er en av de begrepene det finnes svært mange definisjoner av. Jørgensen og Phillips begynner først forsiktig og sier at "...en diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på".¹⁴⁹ Senere i boken blir de litt mer presise og skriver at man kan "...betragte diskurser som sociale mønstre af betydningsfastlåsnings, der står i ustabile relasjoner til hinanden".¹⁵⁰ En diskurs er aldri en endelig betydningsfastsettelse av konkrete ord og fenomener, men det er en midlertidig fastsettelse. Er den ikke i bevegelse over en viss tid vil den etter hvert bli så konvensjonell at den oppfattes som naturlig og selvfølgelig.¹⁵¹

Min bruk av begrepet **debatt** avviker lite fra en alminnelig bruk av det. Det kan likevel være greit å presisere at "*litteraturhusdebatten*" refererer til en rekke artikler som omhandler et nytt Litteraturhus i Bergen. Denne debatten spant videre på etablerte diskurser, og etablerte trolig noen nye. Det er blant annet flere kulturpolitiske diskurser, der forholdet mellom bibliotekene og litteraturhusene er en slik diskurs. Det er også opptil flere kjønnsdiskurser, der den som handler om kulturkjerringer, er den mest eksplisitte. Dette er bare noen få eksempler, og ingen av disse diskursene er mulig å definere helt fra hverandre. De griper inn i hverandre og de konkurrerer om betydningsfastsettelse innenfor det samme rommet. Jeg kommer tilbake til de mest aktuelle diskursene i analysekapittelet.

Dette rommet med ulike diskurser kan kalles **diskursorden**. Begrepet er fra Fairclough¹⁵², men med Jørgensen og Phillips' ord blir definisjonen slik: "Diskursorden betegner så et socialt rum, hvor forskjellige diskurser delvist dækker det samme terræn,

¹⁴⁸ *Diskursanalyse som teori og metode*, s. 84.

¹⁴⁹ *Ibid.*, s. 9.

¹⁵⁰ *Ibid.*, s. 148.

¹⁵¹ *Ibid.*, s. 36. & Hitching, Nilsen, og Veum, *Diskursanalyse i praksis: metode og analyse*, s. 106.

¹⁵² Se for eksempel Fairclough, *Analyzing discourse: textual analysis for social research*, s. 24.

som de konkurrerer om at indholdsudfylde på hver deres måte”.¹⁵³ Som andre diskursanalytiske begreper, er diskursorden ikke en struktur som finnes i virkeligheten, men et analytisk redskap forskeren trer over virkeligheten for å forstå den bedre.¹⁵⁴ I litteraturhusdebatten er *kulturpolitikk* en relevant avgrensning av diskursorden. Det er imidlertid svært mange diskurser som kan være innom en slik diskursorden. Det diskursanalytiske begrepet om diskursorden kan kanskje sammenlignes med Bourdieus begrep om sosiale felt. Det er i hvert fall flere diskurser som virker i hver av de ulike feltene, knyttet til litteraturhusdebatten i Bergen.

Aktørene i debatten kan bli tildelt eller selv innta ulike **subjektposisjoner**. Man er ikke alltid det samme subjektet; ut fra en poststrukturalistisk tankegang har man ikke et slikt uavhengig subjekt overhodet. Subjektet er fragmentert og posisjoneres ut fra de ulike diskursene.¹⁵⁵ En debattant kan for eksempel velge å fremstille seg selv som forfatter, skribent, freelancejournalist, ektemann eller far, ut ifra tema og vinkling på det enkelte innlegget. Subjektet er ofte overdeterminert, det vil si at det kan potensielt innta flere subjektposisjoner på en gang, og at disse posisjonene gjerne er motstridende i en eller annen grad. Opplevs subjektet derimot som entydig og uten en slik konflikt, er dette et resultat av hegemoniske prosesser.¹⁵⁶ Det vil si at en subjektposisjon over tid har fått forrang over andre mulige posisjoner, som den viktigste benevnningen for subjektet.

Jeg vil også selv introdusere et par nye diskursanalytiske begrep, der det første er **episenter**. Dette begrepet er tatt fra beskrivelsen av punktet et jordskjelv springer ut fra, og der skadeomfanget er størst. I denne sammenhengen er det en hendelse, gjerne en tekst, i debatten som skaper bølger i større grad enn andre tekster. Et episenter endrer tone og retning i debatten og vil dermed ha langt større definisjonsmakt på diskursen enn andre tekster. Andre aktører forholder seg til episentret i større grad enn resten av debatten. En debatt kan ha ett stort episenter eller også mange små. Som regel vil en debatt øke og minske i intensitet over tid, og ofte vil den stagnere noe om ikke nye episentre dukker opp.

En mediedebatt som den jeg har studert i denne oppgaven, har gjerne varierte tekster, der noen endrer og påvirker debatten mer enn andre. I noen tilfeller vil i hvilken grad

¹⁵³ Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, s. 69.

¹⁵⁴ Ibid., bl.a. s. 149.

¹⁵⁵ Ibid., s. 53.

¹⁵⁶ Ibid., s. 54.

tekstene er *meningsmettede* være mer relevant som analytisk begrep, enn for eksempel episenter. De mest meningsmettede tekstene vil alene kunne fange diskursens kampområder på en langt mer treffende måte enn for eksempel 10-20 refererende artikler med mer eller mindre nøytrale fakta. Det betyr ikke at rene nyhetsartikler ikke er interessante å analysere, men at en kommentar for eksempel kan påvirke og flytte diskursen i større grad enn en liten nyhetssak.

4.2 Konkrete valg

Valget av diskursanalyse som metode setter i seg selv liten begrensning på hvilket materiale man kan studere. Radio, TV, bilder og kroppsspråk kan være like interessant å analysere som diskurs, som det rent lingvistiske.¹⁵⁷ Det meste av kommunikative handlinger kan tolkes ut fra et diskursanalytisk perspektiv. Når jeg likevel bestemte meg for å begrense meg til skriftlige kilder på nett og papir, er det først og fremst for å gjøre datamaterialet mer håndterlig med hensyn til mengde.

For å finne artikler har jeg benyttet databasen ATEKST gjennom Retriever. ATEKST er et stort digitalarkiv for norske aviser, som også mediene selv bruker for å lodde stemningen på aktuelle saker. Det er en god søkemotor som gjør arbeidet med å finne artikler en del lettere enn for eksempel den gangen man måtte lete gjennom mikrofilmer. En ulempe kan være at man svært lett får tilgang til for mye stoff, noe som vil stille høyere krav til metode for utvelgelse av materiale fra denne mengden.

Jeg brukte i første omgang søkeordene "Litteraturhuset i Bergen" eller "Litteraturhus i Bergen" i alle norske aviser både på nett og papir. Dette dekker de aller fleste artikler som omhandler et mulig litteraturhus i Bergen. Det er helt sikkert noen relevante artikler som ikke er kommet med. Noen av disse er likevel inkludert fordi de ble referert til i andre artikler, så det er rimelig å anta at det ikke er snakk om et vesentlig frafall.

I årene før åpningen 31.01.2013 ble det publisert 455 artikler med nevnte søkeord i norske aviser, samt de nettsidene som er inkludert i databasen.¹⁵⁸ Dette er alt for mange til å analysere med kvalitative metoder. Raske kvantitative fakta kan man imidlertid til

¹⁵⁷ Fairclough, *Critical discourse analysis: the critical study of language*, s. 230.

¹⁵⁸ Som nevnt i innledningskapittelet ble den første artikkelen som nevnte noe om et mulig litteraturhus i Bergen trykket i 2008.











dels få ved hjelp av Retriever. Dette er for eksempel en liste over de mest representerte avisene i debatten, med antall artikler per avis per år:

Dekning per kilde

Søk

"litteraturhuse...

01.01.2008 - 01.02.2013

Kilde	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Totalt
 Bergens Tidende	4	11	11	67	11	20	124
 Bergensavisen	0	0	10	34	8	4	56
 Bergens Tidende	2	1	1	12	11	4	31
 Klassekampen	1	1	1	11	1	4	19
 Aftenposten	0	1	1	9	0	3	14
 Studvest	1	1	3	7	1	0	13
 Bergensavisen	0	0	3	3	3	3	12
 Morgenbladet	0	0	1	8	1	1	11
 Den norske Forfatterforening	0	0	0	9	2	0	11
 Aftenposten	0	0	0	8	0	1	9

Figur 2: Skjermdump fra Retriever.¹⁵⁹

Dette viser at Bergens Tidende dominerer klart som den avisen med flest artikler, ikke så veldig tett fulgt av Bergensavisen. Flere aviser gjentar seg i listen fordi artikler publisert på nett og papir er fordelt i to ulike poster. Papir markeres med et ark med brett i et hjørne, nett med en globus.

Listen viser også at ved å stoppe utvalget ved husets åpningsdato den 31.01.2013 får man en klar topp av antall artikler i 2011. Det kan lett argumenteres for at det var en hel del interessant og relevant debatt som foregikk etter åpningen også, særlig når nye forfattere slengte seg på for å klage på ølprisene.¹⁶⁰ Jeg har likevel valgt å konsentrere meg om et noe mindre tidsrom fremfor å måtte begrense utvalget eller analysen i større grad på andre måter.

¹⁵⁹ Retriever, "Kildeanalyse," <http://web.retriever-info.com/services/analysis/archive/doArchiveSearch>.

¹⁶⁰ Henning Bergsvåg, "Litteraturhus for alle?," *Bergens Tidende*, 25. februar 2013.

For å begrense tilfanget har jeg videre avgrenset populasjonen til hovedsakelig fire aviser.¹⁶¹ Disse er valgt ut fra i hvor stor grad de dominerer debatten kvantitativt, men også ut fra kvalitative hensyn. Den Norske Forfatterforening er for eksempel ikke en avis, selv om de har fulgt og referert en del av debatten på sine nettsider. For å få et mer håndterlig antall artikler, valgte jeg å begrense meg til det som ble skrevet i 2011. Etter en første gjennomlesning var det dessuten tydelig at episenteret var å finne 26. februar 2011, med artiklene fra bergensforfatterne Tomas Espedal og Erling Gjelsvik. Dette forklarer også hvorfor det kom klart flest artikler i mars 2011; disse to innleggene skapte nemlig en del bølger. Artiklene fordeler seg slik gjennom året:

¹⁶¹ Begrepet *populasjon* brukes som regel om alle menneskene man vil vite noe mer om, for eksempel "norske innbyggere". Jacobsen skriver (på side 80) at populasjon er "alle undersøkelsesenheter vi ønsker å uttale oss om". Jeg har valgt å tolke begrepet slik at det også kan brukes på min primære empiri, nemlig avisartikler. Dette fordi jeg trengte å skille mellom det jeg ønsker å si noe om, og hva jeg faktisk har analysert, ved å skille mellom *populasjon* og *utvalg*. Muligheten til å generalisere er selvfølgelig begrenset, men et utvalg artikler kan si noe om hva som generelt foregikk i avisene, om et gitt tema, i den aktuelle perioden de er tatt fra.

Dekning per kilde

Søk

"litteraturhuse..."

01.01.2011 - 31.12.2011

Kilde	01/11	02/11	03/11	04/11	05/11	06/11	07/11	08/11
<input type="checkbox"/> Bergens Tidende	0	21	18	7	2	1	0	1
<input type="checkbox"/> Bergensavisen	0	5	12	6	1	1	1	0
<input checked="" type="checkbox"/> Bergens Tidende	0	4	3	0	0	0	0	0
<input type="checkbox"/> Klassekampen	0	3	5	0	0	0	0	0
<input type="checkbox"/> Aftenposten	0	2	5	0	0	0	0	0
<input type="checkbox"/> Morgenbladet	0	1	5	1	0	0	0	0
<input checked="" type="checkbox"/> Aftenposten	0	1	3	0	0	0	0	0
<input checked="" type="checkbox"/> Studvest	0	0	2	1	0	0	0	3
<input checked="" type="checkbox"/> Klassekampen	0	1	2	0	0	0	0	0
<input checked="" type="checkbox"/> Bergensavisen	0	1	1	0	0	0	0	0
<input checked="" type="checkbox"/> Morgenbladet	0	0	1	0	0	0	0	0
Totalt	0	39	57	15	3	2	1	4

Kilde	09/11	10/11	11/11	12/11	Totalt
<input type="checkbox"/> Bergens Tidende	5	3	7	2	67
<input type="checkbox"/> Bergensavisen	1	2	4	1	34
<input checked="" type="checkbox"/> Bergens Tidende	0	2	2	1	12
<input type="checkbox"/> Klassekampen	0	3	0	0	11
<input type="checkbox"/> Aftenposten	0	2	0	0	9
<input type="checkbox"/> Morgenbladet	1	0	0	0	8
<input checked="" type="checkbox"/> Aftenposten	0	4	0	0	8
<input checked="" type="checkbox"/> Studvest	0	0	1	0	7
<input checked="" type="checkbox"/> Klassekampen	0	1	0	0	4
<input checked="" type="checkbox"/> Bergensavisen	1	0	0	0	3
<input checked="" type="checkbox"/> Morgenbladet	1	0	0	0	2
Totalt	9	17	14	4	165

Figur 3: Skjermdump fra Retriever¹⁶²

Fra populasjon til utvalg

Det endelige utvalget måtte være så stort at jeg kunne følge flere diskurser over tid, men så lite at jeg også kunne analysere disse inngående. Etter en del runder der det ble stadig tydeligere at materialet var for stort, endte jeg opp med ca 50 artikler. Disse valgte jeg tilnærmet proporsjonalt med antall artikler pr avis pr måned. Jeg regnet ut forholdstall i prosent, men forholdt meg pragmatisk til disse. Det var dermed fortsatt rom for skjønn,

¹⁶² Retriever, "Kildeanalyse".

slik at jeg kunne prioritere de mest meningsmettede artiklene. Resultatet ble ni artikler fra februar, 19 fra mars, tre fra april osv. Disse var i hovedsak fra Bergens Tidende og Bergensavisen, men både Klassekampen, Studvest, Dagsavisen, Morgenbladet og Aftenposten er likevel representert i utvalget. Jeg kommer tilbake til en beskrivelse av avisene, med unntak av Studvest, Dagsavisen og Morgenbladet, da jeg bare har en til to artikler fra hver av disse i utvalget.

Det var en del unntak i populasjonen som kompliserte utvelgelsen noe. Da jeg gjennomførte en preliminær analyse, med et utvalg på 30 artikler fra 18. februar 2011 og fremover, var det to artikler som var relevante for debatten, men som ikke var med i populasjonen. Dette var fordi de manglet søkeordene. En utvidelse med flere søkeord var ikke en god løsning, da populasjonen allerede heller var for stor enn for liten. Jeg vet om disse ekstra artiklene og vet at de er relevante, fordi det refereres til dem i artiklene jeg allerede har med i utvalget. Jeg åpnet derfor for å utvide med slike artikler i tillegg til et par artikler som bare hadde små, men likevel vesentlige opplysninger eller påstander. Sistnevnte var artikler jeg hadde prioritert bort fra utvalget på 50, men som underveis i arbeidet viste seg å være nyttige for flyten og disposisjonen i analysekapittelet.

En måte å redusere mengden artikler på kunne vært å kutte de artiklene som bare ble publisert på nett. Da går man imidlertid glipp av enkelte vesentlige kommentarer og oppfølgingssaker, og i dag er det mange som kun leser på nett og ikke på papir. Jeg valgte derfor å gjøre et skjønnsmessig og proporsjonalt utvalg blant de mest meningsmettede artiklene.

Ikke alle de 50 artiklene er blitt direkte sitert. De som siteres eller brukes som kilder refererer jeg til i fotnote, samt at de listes opp sammen med øvrig litteratur i litteraturlisten. Dette kan kanskje oppfattes som en uoversiktlig sammenblanding av teori og empiri i litteraturlisten, men kommer som et resultat av at jeg har benyttet meg av EndNote som referanseverktøy. EndNote har i all hovedsak gjort arbeidet lettere, men viser seg altså som noe mindre fleksibelt enn helt manuelle referanser og tilhørende litteraturliste.

Kategorisering

Våren 2013 skrev jeg ut alle artikler jeg kunne finne om Litteraturhuset i Bergen, via Retriever. I forbindelse med dette leste jeg mer eller mindre tilfeldig omtrent en fjerdedel av de 4-500 artiklene. Slik kunne jeg identifisere den mest intensive perioden, eller de artiklene det var referert mest til da jeg gjennomførte den preliminnære analysen. Ut fra denne fant jeg noen spørsmål og temaer som så ut til å utgjøre kjernene i litteraturhusdebatten. Etter samtale med veileder valgte jeg å fargekode artiklene ut fra noen foreløpige dimensjoner eller temaer: *Litteraturhus vs. Bibliotek* (eller: hva er et litteraturhus?), *By og land* (eller: hva er unikt med Bergen?), *Smal/bred* (stikkord: profil, ekskludering), *Stat/market* (inkludert generelt om økonomi), *Kjønn/kulturkjerringer* og *Kritikk/ledelse*.¹⁶³ I tillegg brukte jeg en generell farge for interessante sitater som ikke så lett kunne plasseres inn i noen av disse dimensjonene. Slik har jeg kunnet beholde en relativt induktiv tilnærming underveis i prosessen. Gjennom det videre arbeidet med materialet har jeg endret og tilpasset disse kategoriseringene, noe jeg kommer tilbake til i analysen.

Avismediet

Media generelt og avismediet spesielt har en sentral demokratisk samfunnsfunksjon. De omtales gjerne som den fjerde statsmakt, for å understreke betydningen av en fri og kritisk presse. Avisene er likevel avhengige av å selge et produkt i et marked. Dette fører til en form for spissing og dramatisering av sakene. Avisene ønsker å henvende seg til folk flest og gjør det gjennom å rette oppmerksomheten mot enkeltpersoner som representanter for saker, fremfor sakene i seg selv. Videre spilles konflikter overtydlig ut.¹⁶⁴ Å holde en konflikt tilsynelatende eller reelt gående over lenger tid kan være i medias interesse.

Også aviser kan ha politiske agendaer, selv om de ikke er direkte knyttet opp mot enkeltpartier. I litteraturhusdebatten hadde bergensavisene egeninteresse i selve saken. Det fantes et håp om at nasjonal samfunnsdebatt i noe større grad kunne flyttes fra Oslo

¹⁶³ På dette tidspunktet var jeg fortsatt midt i prosessen med å velge ut hvilken periode jeg skulle fokusere på, eller hvordan jeg skulle avgrense materialet til å bli en håndterlig, men relevant mengde. Fargekodingen ble derfor gjennomført på langt flere artikler enn dem jeg endte opp med i det endelige utvalget.

¹⁶⁴ Røyseng, *Operadebatten: kampen om kulturpolitisk legitimitet*, nr. 17, s. 41.

til Bergen ved hjelp av et litteraturhus. Dette ville være en klar forbedring for disse avisenes eksistensgrunnlag.

Ved å bruke aviser som materiale skaper man en distanse til individene bak ordene. Alle ytringer er på en eller annen måte mediert eller redigert av avsenderen, men når det er snakk om artikler, innlegg og kommentarer i aviser er disse ytringene også som regel redigert av en eller flere tredjepersoner. I tillegg leses tekstene forskjellig ut i fra hvilket tidspunkt de leses på, og hvilken kontekst de leses i. På en annen side er det ofte veldig mange som leser tekstene, og leserne er å finne i de fleste samfunnslagene og yrkesgruppene. I tillegg leses avisene av radiokanalene, som gjerne plukker ut en 2-3 saker hver dag som de spinner videre på, med referat fra avisene og live intervju med relevante personer eller eksperter. Radio er ikke en del av mitt materiale, jeg nevner det først og fremst fordi det illustrerer hvordan nyheter i avisene, og særlig lokalaviser, sprer seg effektivt via andre medier og for eksempel lunsjprat på arbeidsplassene. Slik får enkelte artikler eller kommentarer i avisene mye å si for hvordan folk tenker og diskuterer om en del temaer, og i neste omgang kan slike avisinnlegg få definisjonsmakt, også politisk.

Sjanger

Det er forskjell på ledere, reportasjer og kommentarer i en avis. Man har som leser forskjellig forventning til objektivitet fra journalistens side, og man leser artiklene deretter. Det betyr at man som leser forventer meninger som forfatteren selv må stå for i en kommentar, mens journalisten som skriver en nyhetssak, i langt mindre grad er forventet å bære meningene som kommer frem, alene. Kilder blir bl.a. brukt til å illustrere vinklinger eller å sette noe på spissen, og vinklingen på artikkelen som helhet er avisens og redaktørens ansvar vel så mye som journalisten. Det er lett å forledes til å tro at avisenes nyhetssaker refererer til fakta og virkelighet på en nøytral måte. Likevel: "Mediene speiler ikke virkeligheten, men bidrar som en sentral samfunnsaktør til å konstituere vår forståelse av den".¹⁶⁵

¹⁶⁵ Ibid., s. 43.

Kvalitativt intervju

For å få noen utfyllende opplysninger om stiftelsen og institusjonen Litteraturhuset i Bergen, fant jeg det nødvendig med ett intervju med husets leder, Kristin Helle-Valle. Som leder av prosjektet fra starten i 2009 har hun vært gjenstand for mye kritikk, men har i liten grad svart direkte på denne. Det var derfor også behov for å belyse noen av de temaene hun unngikk å svare på i media i 2011. Som nevnt kunne jeg ha valgt å hatt flere intervjuer, men har bl.a. vurdert dette som for tidkrevende, og for lite relevant for problemstillingen slik jeg har avgrenset den.

Formen på intervjuet var et semi-strukturert kvalitativt intervju. Det vil si at jeg hadde en kort intervjuguide, men forholdt meg relativt fritt til denne. Helle-Valle var engasjert og lett å få i prat, og jeg stilte en del oppfølgingsspørsmål istedenfor å gå direkte videre i intervjuguiden. Intervjuet ble tatt opp, i forståelse med intervjuobjektet, og transkribert i ettertid.¹⁶⁶ Intervjuet foregikk på husets felleskontor for administrasjonen. Dette fungerte fint, selv om vi ble kort avbrutt av andre som jobbet på huset innimellom. Helle-Valle fikk anledning til å lese sitatene jeg har brukt, og gjorde noen rent språklige rettelser.

3.3 Avisenes posisjon i feltet

Avisene jeg hovedsakelig henter artikler fra, plasserer seg forskjellig i det politiske landskapet, med ulik historie, profil og definisjonsmakt. Denne historien blir en del av den konteksten og bakgrunnen det kan være relevant å forstå de enkelte artiklene ut fra. Jeg vil her gi en kort introduksjon til de viktigste avisene i mitt materiale:

Bergens Tidende (BT) ble stiftet i 1868 og er den konservative avisen i Bergen, men beskriver seg som liberal og partipolitisk uavhengig.¹⁶⁷ Avisen er som regel bedre til å drive gravende journalistikk enn andre vestlandsaviser, og er med et opplag på drøyt 73.000 i 2013, den største avisen på Vestlandet, og den femte største avisen i landet.¹⁶⁸ Bergens Tidende gikk over til tabloidformatet i 2006, men kan sammenlignes med Aftenposten i kvalitet og profil, noe som ble enda tydeligere etter at de fikk samme eiere

¹⁶⁶ Tatt opp ved hjelp av appen "Taleopptak" på iPhone.

¹⁶⁷ BergensTidende, "Visjoner, verdier og samfunnsengasjement," <http://kundesenter.bt.no/om-bt/visjon-og-verdier/>.

¹⁶⁸ medienorge, "Opplagstall norske aviser - resultat," <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&page=avis&queryID=190>.

gjennom Media Norge i 2007.¹⁶⁹ Da begynte de et teknisk tilpasningsarbeid for lett å kunne utveksle nyhetssaker. Siden den gang har gravende saker om Bergen eller Vestlandet gjerne havnet i Aftenposten samme dag eller dagen etter den ble publisert i BT. Tilsvarende har noen av sakene fra Aftenposten også blitt trykket i BT. I 2011 ble Media Norge fusjonert med Schibsted ASA.¹⁷⁰

Bergensavisen (BA) ble først utgitt i 1927, men den gangen het avisen Bergens Arbeiderblad. Etter navneendringen i 1991 og frigjøringen fra partijournalistikken, er ambisjonen fortsatt å være "...forankret i arbeiderbevegelsens ideer om frihet, demokrati og likeverd".¹⁷¹ BA har et opplag på drøyt 16.000 og er dermed en klar "lillebror" for BT.¹⁷² Forskjellen er ikke fullt så stor på nett, men også der har BA bare litt over halvparten av lezerskaren til BT.¹⁷³ BA gikk over til tabloidformatet allerede i 1994 og har dyrket den sensasjonelle og personfokuserende stilen i langt høyere grad enn BT.¹⁷⁴

Klassekampen har siden oppstarten i 1969 vært en radikal avis. De var lenge en partiavis for AKP, men har også etter at det kommunistiske partiet solgte seg ut vært en avis plassert godt ut til venstre i avisfloraen. Klassekampen prioriterer kultur ganske høyt og gjennom et eget bokmagasin er også litteratur et prioritert emne.¹⁷⁵ Med et opplagstall på 17.600 i 2013 mot 16.300 i 2012 er Klassekampen blant de ytterst få avisene som ikke merker den lenge varslede avisdøden.¹⁷⁶

Aftenposten het Christiania Adresseblad da det kom ut første gang i 1861, men skiftet innen et år navn til Aftenposten. Fra 1880-årene har avisen hatt en konservativ profil, og fra 1885 kom de også ut med en morgenutgave. Siden det har det skjedd mange endringer i antall aviser gitt ut per dag, der morgenutgaven har vært landsdekkende, mens Aftenposten Aften hovedsakelig består av Oslo-nyheter.¹⁷⁷ Aftenposten morgen er

¹⁶⁹ BergensTidende, "Fra avishus til mediehus," <http://kundesenter.bt.no/om-bt/tall-og-fakta/var-historie/>.

¹⁷⁰ "Media Norge," <http://www.schibsted.com/no/Ar rapport-2011/Virksomheten/Mediehus-Skandinavia/Media-Norge/>.

¹⁷¹ Bergensavisen, "Bergensavisen AS," <http://om.ba.no/default.asp?id=1>.

¹⁷² medienorge, "Opplagstall norske aviser - resultat".

¹⁷³ "Daglig dekning for nettaviser," <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&queryID=253>.

¹⁷⁴ Bergensavisen, "Bergensavisen AS".

¹⁷⁵ Klassekampen, "Om Klassekampen," http://www.klassekampen.no/om_oss.

¹⁷⁶ medienorge, "Opplagstall norske aviser - resultat". Klassekampen, "Om Klassekampen".

¹⁷⁷ Aftenposten, "Om Aftenposten," http://medielab.aftenposten.no/om_aftenposten.html.

landets klart største avis med et opplag på 214.000 i 2013, hele 50.000 mer enn nestemann på lista, VG.¹⁷⁸

4.4 Persongalleri

For den som ikke kjenner litteraturhusdebatten eller Bergen så godt fra før, kan det bli mange personer å forholde seg til. Her kommer derfor en kort oversikt over de viktigste aktørene i debatten, eller de som er relevante for den.

Trond Mohn er forretningsmann og mesen. I 2004 ga han 250 millioner kroner til Universitetet i Bergen, men er vel så kjent for å gi mye til idretten. I februar 2011 lovet han å gi 10 millioner over fem år til Litteraturhuset i Bergen.¹⁷⁹

Kristin Helle-Valle er den ivrige igangsetteren av litteraturhusprosjektet. Hun var motoren og prosjektlederen før åpningen og har fått fortsette som leder av huset etter åpningen. Hun har erfaring fra prosjektarbeid og ledelse i bl.a. NRK og TV 2, og er "semikjendis" som kona til TV-personligheten Trond Viggo Torgersen. Hun har studert psykologi, medievitenskap og litteraturvitenskap ved Universitetet i Bergen.

Hilde Sandvik er kultur- og debattredaktør i Bergens Tidende. Hun har tidligere vært redaktør i Syn og Segn, og har vært innom både Klassekampen og Dagbladet i løpet av karrieren. Hun engasjerte seg tidlig i spørsmålet om Bergen trengte et litteraturhus, noe hun mente at byen gjorde.

Tomas Espedal er en sentral sjangeroverskridende forfatter fra Bergen. Han har blitt nominert til Nordisk Råds litteraturpris to ganger, og har mottatt flere andre priser. Han ønsker seg egentlig ikke et bredt publikum, og vil helst skrive for en liten krets med forfattere og spesielt interesserte.¹⁸⁰ Han plasserer seg dermed i det Bourdieu beskriver som den autonome polen i litteraturfeltet, eller delfeltet for begrenset produksjon.

Anders Heger er forfatter, kåsør og forlagssjef i Cappelen.¹⁸¹ I litteraturhusdebatten lot han seg provosere av Espedals arrogante holdning overfor egne lesere. Hegers forsvar for disse leserne er imidlertid ikke nødvendigvis bare heroisk, bl.a. fordi han

¹⁷⁸ medienorge, "Opplagstall norske aviser - resultat".

¹⁷⁹ "Trond Mohn," Store Norske Leksikon, http://snl.no/Trond_Mohn.

¹⁸⁰ Sandra Lillabø, "Skriv bra eller hold kjeft," *Morgenbladet*, 13. september 2013.

¹⁸¹ Store norske leksikon, "Anders Heger," (2005 - 2007).

representerer andre interesser enn Espedal i litteraturfeltet. Han ville antakelig ikke kalt seg selv kommersiell, men har i hvert fall tilhørighet nærmere den heteronome polen i litteraturfeltet, enn Espedal.

Erling Gjelsvik er forfatter fra Bergen og polemisk skribent i Bergensavisen. Han er noe mindre kjent og anerkjent som forfatter enn Espedal, men desto mer kjent lokalt i Bergen gjennom sine harselerende eller skarpe avisinnlegg.

4.5 Forskerrollen; nærhet og avstand

Gjennom diskursanalyse kan man forsøke å finne mønstre i diskursene, og hvilke sosiale konsekvenser disse mønstrene har. All den tid forskeren er en del av den kulturen diskursen er hentet fra, vil likevel dette kunne være vanskelig. Ifølge Jørgensen og Phillips kan man ikke egentlig nå virkeligheten utenom diskursene.¹⁸² Man må forsøke å frigjøre seg fra de vanlige lesningene av en tekst, og forestille seg at det er et fremmed meningsunivers man undersøker.¹⁸³ Kombinerer man bevisstheten om analysens begrensninger med et par andre diskursanalytiske og vitenskapelige idealer, kan man likevel håpe på et resultat andre forskere også kunne kommet frem til, og som i masteroppgavens tilfelle har relevans utover svenneprøvens rammer.

Disse idealene kan kort oppsummeres til å: vise leseren alle valg som er tatt underveis, sitere empirien så redelig som mulig, være bevisst på egne forutsetninger overfor temaet og gjøre disse eksplisitt. Sist, men ikke minst er det å bruke teori konkret opp mot tematikken en måte å forankre egen tolkning i en lengre tradisjon på, for å forstå verden generelt og den spesifikke tematikken spesielt. Teorien hjelper dessuten forskeren til å fremmedgjøre seg fra de selvfølgeligheter han eller hun deler med diskursens bidragsytere.¹⁸⁴

Student, kulturbruker, kulturarrangør og østlending?

Jeg har bodd i Bergen i fire år og vært student i tre av dem. Jeg hadde tidligere bodd og studert i en by med skuffende lite studentkultur, og gikk derfor aktivt inn for å få med

¹⁸² Jørgensen og Phillips, *Diskursanalyse som teori og metode*, s. 31.

¹⁸³ Ibid., s. 32.

¹⁸⁴ Ibid., s. 33.

meg mest mulig som student i Bergen. Jeg ble etter hvert også en aktiv arrangør som medlem i Studentersamfunnet i Bergen.¹⁸⁵ Et litteraturhus ville således vært innenfor mitt interessefelt om det hadde blitt åpnet mens jeg fortsatt bodde i Bergen.

Videre har jeg hatt et kort praksisopphold i Bergens Tidende som en del av et fag ved Universitetet i Bergen. I tillegg har flere av mine studievenner blitt ansatt i Bergens Tidende både midlertidig og fast, i forskjellige avdelinger. Dette gjør at jeg kan ha en annen forståelse for Bergens Tidende enn Bergensavisen. Bergens Tidende er den avisen som kvantitativt er mest representert i min empiri, og da kan det være like mye en fordel å ha kjennskap til avisen som en ulempe. Det er uansett ikke snakk om så tette bånd at jeg skulle ha problemer med å være kritisk.

Det å sitte på Østlandet og skrive noe som helst om Bergen kan lett ende med halshugging, i retorisk forstand. Min tilknytning til og kjærlighet for Bergen gjør at jeg opplever å ha langt mer forståelse for den bergenske arroganse enn den man kan finne i Oslo. Det betyr imidlertid ikke at jeg kan oppfattes som bergenser, på noen som helst måte. Og da vil en del bergensere forutsette at all kritikk springer ut fra uvitenhet og manglende forståelse. Det er rett og slett en sjanse jeg må ta. Og det kan argumenteres for at den geografiske avstanden kan hjelpe til med å sikre en analytisk og vitenskapelig avstand til tematikken. Man må gjerne både dykke ned i dypet og finne et utsiktspunkt for å forstå både delene og helheten best mulig.

¹⁸⁵ Se side 4-5.

5. Innledning til analyse

I dette kapitlet vil jeg gi en kort introduksjon til analysedelen av denne oppgaven.

Det viktigste analyseredskapet i diskursanalyse er å dele ytringer inn i ulike diskurser, som beskrevet i metodekapitlet. Diskursene inneholder ulike dikotomier eller dimensjoner. De kan også deles inn etter tema. Hvilke av disse kategoriseringene og inndelingene som er hensiktsmessige, kommer an på ytringene i materialet, samt hvor bredt eller smalt perspektiv man ønsker å legge an.

Debatten om Litteraturhuset kan sies å strekke seg tilbake til de første artiklene i 2008, men det var først i 2011 antallet avisartikler om Litteraturhuset i Bergen eksploderte. Særlig etter at Trond Mohn lovet å gi ti millioner over fem år. Etter dette fikk debatten mange avstikkere, der jeg i denne oppgaven bare kan nevne noen og analysere enda færre.

5.1 Diskurser

Det er nesten uendelig mange diskurser som er til stede i litteraturhusdebatten i Bergen, her kan jeg bare presentere en liten oversikt over de jeg har oppfattet som de viktigste. Jeg har allerede sagt noe om hva en diskurs er, men vil presisere dette noe tydeligere: Diskurser dreier seg om bestemte måter å snakke om noe på, men er ikke endelig fastsatt. En debatt kan spille på flere ulike diskurser. Ut fra materialet har jeg funnet fire hoveddiskurser. Disse er ikke først og fremst allmenngyldige, men spesifikke for litteraturhusdebatten slik jeg har avgrenset den. Innad i hver av disse diskursene finnes det imidlertid momenter som spiller på mer allmenne skillelinjer og diskurser både i Norge og i store deler av den vestlige verden. Disse har jeg ønsket å få en større forståelse av, uten at jeg på forhånd forventet å finne konkrete allmenne diskurser. Dette betyr bl.a. at ordet diskurs kan forstås ulikt, også innenfor denne oppgaven. Både som allmenngyldige ideologier, og som mer tematiske betegnelser og analytiske redskap.

Jeg har valgt å dele inn debatten ut fra noen tematiske diskurser som stadig gikk igjen i materialet. Disse definerer temaer eller stridsområder som viser noen holdninger og verdier fra litteraturhusdebatten i Bergen. De er ikke ment som endelige eller allmenne

betydningsfastsettelse, men redskaper på vei til forståelse av de underliggende holdningene og verdene i en slik debatt.

Den mest åpenbare diskursen i dette materialet er *Litteraturhusdiskursen*, som omhandler en del spørsmål om hva et litteraturhus egentlig er, og hva det er i forhold til biblioteket, i Bergen og ellers i landet. Her vil det kunne være relevant med en rekke kontekster og spørsmål innen kulturpolitikk og et mer idéhistorisk dannelsesperspektiv. Jeg har forsøkt å la materialet styre hvilke kontekster jeg presenterer for leseren. For eksempel er diskursen preget av at man nylig har bygget en del dyre kulturhus her i landet, som ikke har hatt det aktivitetsnivået, eller den effekten på sitt nærmiljø, som var forventet.

Litteraturhusdiskursen spiller på en del kulturelle og kulturpolitiske diskurser. I fargekodingen av materialet brukte jeg ulike farger til å skille ut denne, samt en *smal/bred*-diskurs og forholdet mellom *stat og marked*. I fremstillingen her har de to sistnevnte blitt underordnet litteraturhusdiskursen, da de fremhever ulike dimensjoner ved spørsmålet "Hva er et litteraturhus?". Dette inkluderer bl.a. både kulturelle og økonomiske former for ekskludering og inkludering. Skal Litteraturhuset være for alle? Hvordan få til det i så fall? Skal man ha smale møter og billig øl, eller folkemøter og dyr øl fra delikatessekafé? Hvilke signaler og konsekvenser har de ulike kombinasjonene? Dette glir over i, men er ikke det samme som spørsmålene om økonomi. Forholdet mellom stat og marked ligger hele tiden og ulmer både under og over overflaten. Artikkelforfatterne antar gjerne noe om dette forholdet uten at de forklarer hvorfor eller gjør dette eksplisitt. Disse antakelsene kan derfor være vel så førende for debatten som de tilsynelatende hovedtemaene.

En annen åpenbar diskurs er *Stedsidentitetsdiskursen*, som går på forholdet mellom Oslo og Bergen, Østlandet og Vestlandet, storby og distrikt. Det er altså flere til dels forskjellige skillelinjer og problemstillinger som er inkludert også i denne diskursen. I materialet er det først og fremst bergensernes syn på Bergen, og Bergen som en helt spesiell del av Norge, som er sentral.

Det er nesten utenkelig å skrive om debatten om Litteraturhuset i Bergen uten å komme inn på den kraftige kritikken som ble rettet mot prosjektleder, og senere daglig leder, Kristin Helle-Valle. Denne kritikken fikk mye plass, og var til dels kjønnet. Dette er

derfor en *Kulturredelsesdiskurs*, der kvinner som ledere er en viktig dimensjon. Mange av ordene som ble brukt om Kristin Helle-Valle kunne ikke vært brukt om en mann, i hvert fall ikke en heterofil mann. Kanskje er også kritikken langt skarpere nettopp fordi det er en kvinne som leder det handler om. Denne diskursen inkluderer også spørsmål som: Hva er den viktigste kompetansen en litteraturhusleder bør ha – litterær eller administrativ? Å kunne skaffe penger eller å ha en tett dialog med forfatterne?

Den diskursen som fikk mest vind i seglene på nasjonalt nivå, kanskje utenom forholdet mellom landets bibliotek og den nye bølgen av litteraturhus, er *Kulturkjerringdiskursen*. Dette ble en nasjonal diskurs, som sprang ut fra debatten om Litteraturhuset i Bergen. Som en del av denne diskursen er kjønn, klasse og elitisme noen av temaene som dukker opp.

Foruten de nevnte diskursene dukket det opp en *Ytringsfrihetssdiskurs* i forbindelse med at fylkeskultursjef Anna Elisa Tryti uttalte seg negativt om Litteraturhuset.¹⁸⁶

Uttalelsene ble kritisert av både politikere og Kultur- og debattredaktør Hilde Sandvik, da man mente det ikke "passet seg" av litt ulike årsaker. Det viste seg at dette ikke var den eneste kulturpolitiske saken der toppbyråkrater var forventet å holde munn, mens politiske prosesser om deres ekspertiseområder pågikk. Dette utviklet seg til en debatt om byråkraters rett til å uttale seg utad om saker som enda ikke var politisk behandlet. Den ansattes lojalitetsplikt overfor arbeidsgiver generelt og den parlamentariske modellen i Bergen spesielt, ble satt opp mot den generelle ytringsfrihet alle har, uansett hvor de er ansatt. Dette er en interessant diskurs, og det er kanskje noe ironisk at den relativt trofaste litteraturhusforkjemperen Hilde Sandvik ønsket å kneble meningsmotstandere, all den tid ytringsfrihet og demokrati så ut til å være noen av hennes viktigste argumenter *for* et litteraturhus. Denne diskursen fjernet seg imidlertid så langt fra Litteraturhus som tema, at jeg har prioritert den bort.

¹⁸⁶ Hilde Sandvik, "Utakt og tone," *Bergens Tidende*, 19. februar 2011.

6. Hva er et litteraturhus?

Den viktigste *diskursen* i Litteraturhusdebatten er ikke overraskende *Litteraturhusdiskursen*. Noen ønsket å bruke mange penger på et sentrumsnært, privat og relativt dyrt lokale, som man så ville fylle med aktiviteter mange inntil for få år siden ikke hadde trodd kunne gå an i Norge i det hele tatt. Litteraturhuset i Oslo hadde imidlertid vist at det faktisk var mulig å fylle et relativt stort areal, med mange mennesker kveld etter kveld, ved hjelp av samtale og debatt om litteratur i vid forstand. Det opplagte spørsmålet om hvorvidt Bergen var stor nok, og litterær nok, kom raskt på banen. Dette kommer jeg nærmere inn på i neste kapittel, som handler om forholdet mellom Oslo og Bergen. Her vil jeg bare understreke: Er det noe bergenserne er *enige* om, så er det å ikke henge seg opp i en følelse av underlegenhet overfor Oslo og Østlandet.

Flere av aktørene antok at det ikke var så mye tvil om hva et litteraturhus *er*. Særlig mener hovedpersonen Kristin Helle-Valle at det ikke en gang er et spesielt spennende spørsmål. Hun sier selv at det var opplagt hva et litteraturhus innebar, bl.a. ved å se på hva som skjedde på Litteraturhuset i Oslo, men at man i en planleggingsfase ikke kunne gå inn og diskutere konkrete arrangement med forfatternavn eller tema:

Det vil jo forandre seg også, plutselig så dukker det opp en tematikk eller noe man har lyst til å forfølge [...] For meg var det liksom å bygge huset, og så visste jeg at det fantes en masse ressurser rundt i byen her. Som ville kunne bruke det, både som en arena for seg selv, til å lage debatter, eller ha møter hvor publikum var invitert og at vi selv skulle ha noen barnearrangementer som var litterært fundert, og vi skulle ha debatt og vi skulle ha skjønnlitterære møter. Jeg kan ikke si: ja, det skal være Olaug Nilssen.. Når du ikke vet hvor lenge det er til, så kanskje Olaug Nilssen har sluttet å skrive bøker og gjør noe helt annet?¹⁸⁷

Å *bygge huset* kan ut fra resten av intervjuet tolkes til å bety finansiering. Det var aldri aktuelt å bokstavelig talt bygge et helt nytt hus. Og selv om Helle-Valle brukte tid på å forankre huset i ulike miljøer, var hovedfokuset både for henne og styret, likevel å få på plass en stabil økonomi før man snakket detaljert om innhold. Ordet *ressurser* brukes likevel her om kulturelle, litterære og andre menneskelige krefter, som kunne bli viktige for huset. Ut fra dette sitatet kan man se en antydning til en profil for litteraturhuset. Hun nevner *debatter* og *litterære* arrangementer, men hopper helt over noen form for

¹⁸⁷ Helle-Valle.

klarere definering av profilen. Det dreier seg imidlertid delvis om en intendert uklarhet: huset kan endre profil over tid, og prosjektet hadde enda en usikker fremtid da debatten var på sitt mest intense.

Det store antallet artikler i både lokale og nasjonale aviser tydeliggjør at det *var* forskjellige oppfatninger om hva et litteraturhus er, og disse ulike oppfatningene er å finne både implisitt og eksplisitt i artiklene. De ulike perspektivene på litteraturhus bygger dessuten på ulike forståelser av begreper som litteratur, dannelse, kultur og demokrati.

En viktig dimensjon i debatten, var hvorvidt huset skulle bli en salong for forfatterne og de aller mest litteraturinteresserte, eller om det skulle tendere mer i retning av et samfunnshus der bredden i lokalsamfunnet fikk påvirke utformingen og programmeringen av huset. Dette handlet om hvor i litteraturfeltet litteraturhuset skulle posisjonere seg, og i hvilken grad det skulle være bare for litteraturfeltet eller også inkludere andre felt. Litteraturhuset i Oslo har plassert seg i et krysningspunkt mellom litteratur, akademia, politikk og journalistikk, med noen arrangement i ytterkanten av disse feltene også. Dette var ikke en selvfølgelig eller ønskelig mal for alle interessenter i Bergen. Og Litteraturhusets posisjonering får direkte konsekvenser for publikumsgrunnlag, samt mulighetene og behovene for offentlig finansiering. Virkeligheten er dessuten full av kompromisser; en sannsynlig løsning lå hele tiden et sted imellom ytterkantene "smal salong" og "samfunnshus".

Ulike aktører påvirket oppfatningen av Litteraturhusets bredde og profil gjennom konkrete og generelle beskrivelser av hvordan de så for seg huset. Noen hadde en agenda, men mange var tilsynelatende uten bevissthet om hvor de selv lå i feltet. Det kan sies at det er typisk å oppfatte egen posisjon som mindre smal og dermed mer allmenngyldig, enn slik den oppfattes av andre.

Det var lenge en viss usikkerhet om hovedfinansieringen, i tillegg til at fremleie var en mulig, men også noe usikker, inntektskilde. Forprosjektet ble hovedsakelig driftet av private midler. Da Trond Mohn hadde lovet midler, ble støtten fra ulike offentlige instanser en måte å realisere det prosjektet som allerede lå på bordet. Og det uten at det offentlige kunne forvente alt for mye makt over utformingen av prosjektet. Dette kan sies å være en uvant finansieringsmodell for norsk kulturliv. Man er i stor grad vant til at

det er det offentlige som subsidierer det aller meste av kunst og kultur som ikke klarer seg på markedet alene. I prinsippet skal disse subsidiene fordeles med en armlengdes avstand fra politikerne, for å unngå at kunstnerisk frihet innskrenkes eller også at kulturen brukes som maktmiddel av myndighetene. I praksis ville antakelig ikke det politiske systemet prioritert kultur, med mindre det fikk noe igjen for det. Dette kan være en form for omdømme for en regjering, eller enkeltpolitikere, eller det kan være snakk om konkret instrumentell bruk av kulturen. Kultur brukes stadig til å oppnå andre formål enn kulturen i seg selv. Geir Vestheim hevder at selv argumenter om at kultur er personlige dannende og berikende, innebærer en viss form for instrumentelt syn på kultur, når slike argumenter brukes for å underbygge offentlige subsidier av kultur. Slik sett kan *all* kulturpolitikk sies å være instrumentell.¹⁸⁸ På kommune og fylkesnivå er man også trolig vant til at det offentlige kan definere noe av profilen, og en del praktiske løsninger, som for eksempel plassering.

6.1 Visjon og forhåpninger

2011 startet med et lite innlegg i Bergens Tidende der man lurte på hvor prosjektet sto; det var lenge siden man hadde hørt noe særlig fra daglig leder eller styret.¹⁸⁹ Helle-Valle svarte en uke etterpå med et innlegg der hun gjorde opp status, og beskrev prosjektet slik:

Vår visjon er å skape et litteraturhus som skal være en levende arena for litterære og kulturelle arrangementer av ulike slag, diskusjon av samfunnsspørsmål og ikke minst et sted med stor takhøyde der folk med ulike interesser kan møte hverandre. Vi mener dette vil være et uvurderlig bidrag til Bergen som en levende kulturby.¹⁹⁰

Denne "visjonen" er på mange måter typisk også for senere innlegg; den er inkluderende og generell, og legger vel så mye vekt på *kultur* og *diskusjon av samfunnsspørsmål* som den legger vekt på litteratur. Har man Litteraturhuset i Oslo som utgangspunkt, og som en slags "mal" for et vellykket litteraturhus, er ikke dette så underlig. Har man derimot viet livet sitt til den litteraturen mange oppfatter at hører hjemme på en pidestall, fremhevet som kunst, da kan det kanskje oppleves som en fornærmelse å bruke

¹⁸⁸ Geir Vestheim, *All kulturpolitikk er instrumentell*, Kultursverige 2009 (Swedish Cultural Policy Research Observatory, 2008).

¹⁸⁹ Kjell Johannessen og Nanna Kildal, "Litteraturhus i det blå?," *Bergens Tidende*, 1. februar 2011.

¹⁹⁰ Kristin Helle-Valle, "Målet er i sikte," *ibid.*, 8. februar.

begrepet *litteratur* om det som kan se ut som et generelt kulturhus. Særlig om man tilhører den mest autonome delen av litteraturfeltet, slik Bourdieu deler det inn. Forfatterne kom imidlertid ikke på banen i særlig grad før prosjektet begynte å fremstå som gjennomførbart og innen rekkevidde. Dette skjedde 14. februar 2011, med nyheten om donasjonen fra Trond Mohn. Sammen med entusiasmen rundt gaven fra den rike bergenseren, kom en del forhåpninger rundt hva dette huset ville kunne bidra med. Bergens Tidende intervjuet Mohn, som forklarte sin gavmildhet med at et litteraturhus kunne få opp litteraturinteressen, samt være et sted for debatter. Han fortsatte:

I vårt samfunn må vi ha en debatt om verdier som ligger utenfor det materielle. Vi må ha meningsbrytninger og åpenhet. Så kan man heller være uenige i sak. Det er vesentlig i et demokrati.¹⁹¹

Selv om Mohn her trekker frem både litteratur og debatt, kan det se ut til at han vektlegger det siste noe tyngre. At han nevner *demokrati, meningsbrytninger og åpenhet*, underbygger dette. Han støtter et hus som kombinerer ulike felt, men har ikke ønsket å støtte et litteraturhus *kun* for litteraturfeltet.

Optimismen rundt litteraturhusprosjektet ble trolig delt av kulturlivet ellers i byen, her eksemplifisert med daværende direktør for Festspillene i Bergen, Per Boye Hansen:

- Jeg tror at Litteraturhuset kan bli en kjempeviktig kraft i Bergen. Det gjør at vi kan få til ting vi ikke får til nå, som å få mer internasjonalt rettet virksomhet og få store litteraturnavn til byen.¹⁹²

Boye Hansen antydte dessuten Litteraturhuset som et sted der politikk, næringsliv og kulturliv kunne møtes. Videre mente han at dette ikke betyr at man skal kopiere Oslo, men beskrev likevel et hus med et tilsvarende bredt format.

I sitt ønske om store internasjonale navn, samt møter mellom politikk, næringsliv og kulturliv malte han et bilde av et kulturhus for debatt og litteratur. Ved å se på litteraturhuset som en viktig *kraft*, med *internasjonalt* program og *store litteraturnavn*, benytter han seg også av en type internasjonal retorikk man kan plassere i det Mangset kaller impresario-kurator-kretsløpet, som domineres av få institusjoner eller portvoktere

¹⁹¹ Ragnhild S. Stenvaagnes og Heidi T. Ryste, "Vil ha mer debatt," *ibid.*, 15. februar.

¹⁹² *Ibid.*

med gode forbindelser til tilsvarende internasjonale aktører.¹⁹³ I dette perspektivet blir kunstfaglig samarbeid og utveksling på en internasjonal arena langt viktigere enn å fremme Vestlandets forfattere eller et vestlandsperspektiv i en nasjonal sammenheng. Dette er en form for regional selvhevdning, der man oppvurderer internasjonale arenaer på bekostning av Oslo, og gjenspeiler det Mangset skriver i *Kunstnerne i Sentrum*: "Oslo beskrives således som en litt uinteressant *småby*, sett fra deres synsvinkel".¹⁹⁴

Bøkenes ballbinge

I kulturlivet forbinder man ofte donasjoner fra private med smal kultur for en kulturell og økonomisk overklasse. Trond Mohn er imidlertid ikke som andre milliardærer, og ifølge Hilde Sandvik er han mest kjent for å støtte bredde og ballbinger:

Han har ofte også bredde som utgangspunkt for sitt engasjement. I utgangspunktet kunne man da tenke at et litteraturhus var for smalt til å engasjere Mohn. Ved å stille seg bak prosjektet viser han imidlertid at han har forstått intensjonen Helle-Valle har understreket gang etter gang:

Dersom Litteraturhuset i Bergen skal bli en suksess, må tilbudet treffe bredt og appellere til mange. Litteraturen (sic!) kan bli debattens og bøkenes ballbinge i byen, kjent for å øve opp hurtighet – og føre til mye støy.¹⁹⁵

Sandvik bruker her *ballbingen* som en bevisst metafor for et litteraturhus med *bredde*. Hun mener Helle-Valle har vært tydelig i å kommunisere at huset må treffe *bredt*, og at det er nettopp derfor Mohn nå støtter prosjektet. Sist i avsnittet ser det ut til at det, ifølge Sandvik, er *litteraturhuset* som skal være litteraturens lavterskeltilbud, som arena for dem med håp om å bli skribenter eller kanskje samfunnsdebattanter av ulike slag.

Så langt så godt; man er enig om at man ønsker litteratur *og* meningsbrytning. Internasjonale navn *og* bred appell. Bergens Tidende understreker også dette på lederplass:

...viktig at huset får en profil som favner alle bergensere og besøkende. Bergen trenger en møteplass av denne typen. Litteraturhuset må bli en raus arena for kultur og meningsutveksling i mange former.¹⁹⁶

¹⁹³ Mangset, *Kunstnerne i sentrum: om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet*, nr 11, s. 118.

¹⁹⁴ Ibid., s. 210.

¹⁹⁵ Hilde Sandvik, "Bøkenes ballbinge," *Bergens Tidende*, 15. februar 2011.

Bergens Tidende ønsker et sted for *alle* bergensere og besøkende; en *raus møteplass* for *meningsutveksling*. Det er viktig for Bergens Tidende å markere at et slikt hus ikke *bare* skal være for skjønnlitteratur. Samtidig ønsker de heller ikke å fremheve den mulige motsetningen mellom akademiske og politiske debatter og de mer smale skjønnlitterære arrangementene. Både tradisjonell høykultur og kunnskapsformidling er i Bergens Tidendes interesse, men det viktigste for en regionavis er kanskje likevel at det foregår interessante politiske debatter innen alle politiske sektorer, i nærheten av avishuset.

Det var også kritiske røster i avisene den neste uken, men disse druknet raskt i kritikken som så kom fra forfatterhold, og har derfor falt utenfor rammen av denne oppgaven.¹⁹⁷ Her vil jeg bare nevne at byråkrater i fylket nok hadde en ganske annen mening om bruk av kulturkroner og plassering av litteraturhus enn prosjektleder Kristin Helle-Valle. I tillegg var det en viss uenighet om samlokalisering med andre kulturorganisasjoner eller ikke, der Helle-Valle var tydelig på at dette i utgangspunktet ikke var aktuelt. Hun ønsket å begrense huset til litteratur og debatt akkurat så mye at det opphøyde ved skjønnlitteratur, og det allment verdsatte ved det frie ordskiftet som hører et demokrati til, smittet over på oppfattelsen av selve huset. Og det uten å blande inn et for vidt kulturbegrep.

6.2 Litteraturhus vs. biblioteket

De overveldende besøkstallene ved Litteraturhuset i Oslo var ikke nok til å overbevise en del bergensere om at det var plass til et litteraturhus i byen. Det fantes mange andre aktører som drev med tilsvarende aktivitet. Særlig hovedbiblioteket i Bergen ble trukket frem av flere aktører, og hadde akkurat blitt pusset opp og bygget ut for 45 millioner kroner. Der skjedde det aktiviteter som lignet på det som var skissert for litteraturhuset,

¹⁹⁶ Bergens Tidende (leder), "Den gode gave," *ibid.*, 16. februar.

¹⁹⁷ Dette var enkeltpersoner i og utenfor det litterære feltet som skrev korte innlegg i avisen. De tok opp noen temaer som også gikk igjen senere, men ingen av disse innleggene skapte bølger av de dimensjonene Espedal og Gjelsvik gjorde. De var bare et bakteppe av "normal" og relativt rolig debatt. Mye av temaene i disse innleggene ble en del av den senere debatten, men da med referanse til Espedal og Gjelsvik. Hadde oppgavens rammer tillatt det, skulle jeg gjerne tatt med både disse innleggene og en del andre, men det var det dessverre ikke plass til.

og det var håp om utvidelse av dette tilbudet, blant annet med mulighet for å servere vin ved enkelte arrangementer. Har man da råd til enda et hus for litteraturen?

Bergens Tidene slo opp åpningen og utvidelsen av biblioteket over to sider 18. februar, med tittelen "Litteraturens storstue er blitt enda større". Bruken av ordene *litteraturens storstue*, fremfor *hovedbiblioteket*, *biblioteket* eller *Bergen Offentlige Bibliotek* i overskriften gjør det lett å tolke dette inn i litteraturhusdiskursen. Bergens Tidende gjør det dessuten eksplisitt, og nevner debatten i ingressen. Ordet *storstue* indikerer en antydning av at uansett om det ble et Litteraturhus i Bergen, ville det fortsatt bare kunne bli bibliotekets lillebror. Videre handlet artikkelen om at man nå hadde fått et auditorium med 120 sitteplasser i biblioteket, og biblioteksjefen hadde søkt om skjenkebevilling. For å få råd til utvidelsen og ombyggingen har man imidlertid bl.a. måttet ofre flere stillinger, og man ønsker seg fortsatt noen kvadratmeter til.¹⁹⁸

Det virker som om det er den potensielle konkurransen om ressurser som ligger bak uttalelsene fra Bergen Offentlige Bibliotek. Bibliotekledelsen har måttet ta noen harde valg for å kunne tilby litteraturarrangement som ligner på dem man finner ved Litteraturhuset i Oslo. Man ønsker nok å satse mer på dette, men er i så fall helt avhengig av ekstra offentlige subsidier. Det er det lite sannsynlig at man får, særlig om det kommer nye tunge institusjoner inn på litteraturfeltet.

Stat, marked og samfunnsnytte

Litteraturhusene i landet har ulike finansieringsmodeller, men de er klart mer avhengig av private penger enn bibliotekene. Det gjør dem imidlertid også noe friere til å programmere mer spisset, smalere og å ta mer penger for enkeltarrangement. I tillegg kan de leie ut lokaler på dagtid til næringslivsaktører.

Bibliotekene er trauste, folkelige og fungerer faktisk demokratiserende, som nevnt i kapittel 2. Litteraturhuset i Oslo er annerledes, med internasjonalt anerkjente forfattere, i tillegg til det mer populærkulturelle, og til dels svært smale møter om kunst og litteratur. Litteraturhuset har profesjonell lyd og lys, mens på bibliotekene er eventuell

¹⁹⁸ Kari Fauskanger, "Litteraturens storstue er blitt enda større," *Bergens Tidende*, 18. februar 2011.

kompetanse på dette mer tilfeldig.¹⁹⁹ Samtidig kan litteraturhusene leie ut møtelokaler til bedrifter og andre som kan betale for seg på dagtid, og dermed tjene penger som kan brukes til smalere arrangement på kveldstid enn hva bibliotekene kan ta seg råd til, både økonomisk og omdømmemessig. Det er ikke dermed sagt at litteraturhusene er så veldig smale totalt sett, men fleksibiliteten som kommer med flere inntektskilder, åpner for både smalere arrangement og de bredere temaene. Konkurransen mellom bibliotekene og litteraturhusene på de offentlige budsjettene er i høyeste grad reell, men det er ikke det samme som at disse institusjonene utfører helt de samme oppgavene for samfunnet eller i markedet.

6.3 Stille før stormen?

Mens Bergens Tidende antydte det mulige dilemmaet mellom litteraturhus og bibliotek, var Bergensavisen fortsatt i lykkerus over pengene fra Trond Mohn, med den optimistiske overskriften *Endelig i boks!* på sin leder 18. februar. Selv om Bergensavisen her skrev at driften var "...sikret, og planene nå kan realiseres",²⁰⁰ skulle det gå enda nesten to år før huset kunne åpne, da det fortsatt manglet en eller to millioner i driftsbudsjettet, alt etter hvor dyr driftsmodell man valgte.

Bergensavisen brukte denne lederen til å tilføre sine visjoner til de som allerede var presentert av blant annet Helle-Valle. Litteraturhuset i Oslo er et tydelig forbilde:

Huset som ligger ved Slottsparken har blitt Europas største litteraturhus, og har et årlig besøk på over 250 000 mennesker. Litteraturhuset har dessuten blitt et av hovedstadens mest populære utesteder. Mange av dem som bor andre steder i landet har fått et forhold til Litteraturhuset via de fjernsynsoverførte debattene derfra.²⁰¹

Her er det mye å ta tak i eller reagere på, hvis man for eksempel er en noe mer stillfaren litteraturinteressert leser. Europas *største*, en kvart million mennesker, populært *utested* og *TV-debatter*; dette har lite med tradisjonell høykultur og dannelse å gjøre. Og enda mindre med langsom filosofisk og estetisk refleksjon. Bergensavisen beskriver isteden et sensasjonspreget arrangementshus, der pengene og massene rår grunnen.

¹⁹⁹ Olav Brostrup Müller, "Biblioteket slår tilbake," *Klassekampen*, 9. mars 2011.

²⁰⁰ Bergensavisen, "Endelig i boks!," *Bergensavisen*, 18. februar 2011.

²⁰¹ Ibid.

Forankring i litteraturmiljøet

Avisene omtalte skriveriene om Litteraturhuset i Bergen som en debatt allerede før de virkelig kritiske innleggene satte fart på den. Erling Gjelsvik beskrev senere innleggene som nærmest utelukkende positive, uten at det nødvendigvis var helt sant. Forfatter og spaltist i Bergensavisen, Chris Tvedt, kalte riktignok innlegget sitt "Hurra!", men luftet likevel noen bekymringer som skulle komme i sentrum av debatten, også etter Espedal og Gjelsvik kom med sine innlegg. Foruten en viss usikkerhet rundt om Kristin Helle-Valle var rett person til oppgaven, uttrykker han en bekymring for forankringen av huset:

For det er jo slik at et litteraturhus er helt avhengig av at de som jobber med bøker til dagen, får et eiendomsforhold til huset. Da er det ikke nok at det klistres merkelappen "litteratur", utenpå. Det viktige nå er at alle gode krefter trekkes skikkelig med og inn i prosessen, ikke bare som fremtidige leietager, men som kompetanse- og ressurspersoner.²⁰²

På dette tidspunktet fantes det allerede en ressursgruppe hvor flere forfattere, deriblant Erling Gjelsvik, bidro til å forme ideen om et litteraturhus i Bergen. Ifølge et innlegg av Kristin Helle-Valle i Bergens Tidende var det en slik ressursgruppe som valgte styret, før Litteraturhuset i Bergen ble stiftet i 2009. Denne gruppen var "...gjennom møter og idéseminarer [...] med på å utarbeide en ramme for hva et litteraturhus kunne bli."²⁰³ Helle-Valle var derfor noe overrasket over den brå vendingen Gjelsvik hadde gjort:

Erling Gjelsvik var jo med i en sånn ressursgruppe i starten. Han var medlem av den gruppa og kom med innspill og foreslo at vi skulle ha bibliotek og.. Han var helt med han, og så plutselig så kom det sånn smokk, så kom det bare et kjempekritisk greie om at han aldri skulle sette sine ben her så lenge jeg var sjef.²⁰⁴

Forfattere og mulige fremtidige leietakere var også indirekte representert i styret. Det vil si, personer som var tilknyttet Norsk Forfattersentrum og Skrivekunstakademiet satt i styret for Litteraturhuset i Bergen, men ikke som representanter for disse organisasjonene. De var styrerepresentanter kun i kraft av den erfaring og kompetanse de hadde, som var relevant for det litterære miljøet i Bergen.

²⁰² Chris Tvedt, "Hurra!," *ibid.*, 20. februar.

²⁰³ Helle-Valle, "Målet er i sikte."

²⁰⁴ ; *ibid.*

Det kan dessuten være interessant å merke seg at det er mange måter å forholde seg konstruktivt til litteraturmiljøet på. Da Aslak Sira Myhre skulle starte opp Litteraturhuset i Oslo, mente han det var helt uaktuelt å ha noe fellesmøte med idédugnad eller lignende, for å unngå å skape forventninger man senere ikke kunne oppfylle. Dette kommer jeg tilbake til under kulturledelse.

6.4 Espedal og Gjelsvik om litteraturhus

Tomas Espedals innlegg i Bergens Tidende 26. februar har jeg som nevnt tidligere, kalt et episenter i debatten. De fleste diskursene var på en eller annen måte til stede i innlegget. Her vil jeg legge vekt på de avsnittene som direkte og indirekte forsøkte å definere hva et litteraturhus er og bør være.

I ettertid kan det være overraskende at den første setningen lyder "Jeg vil begynne med å si at jeg er for et Litteraturhus i Bergen".²⁰⁵ For dette budskapet har de fleste oversett. Det er mest fordi dette langt fra var det viktigste for Espedal å få frem, men mye kan nok likevel tilskrives medias dramaturgi; Espedal er rett og slett mer interessant som en forfatter som er klart mot et litteraturhus, enn noe form for nyansert bilde av kritikken hans. Espedal understrekte imidlertid at Bergen trengte et godt opplesningssted, som var tilpasset "fremførelse av litteratur".²⁰⁶ Han definerte ikke hva dette innebar i praksis, bortsett fra påstanden om at Litteraturhuset i Oslo *ikke* var et eksempel til etterfølgelse. Forfatteren gjorde det klart at det ikke er et sted for debatter og seminarer litteraturen i Bergen trengte. Derimot var det viktig at lokalene og kaféen var rimelig nok til at studenter og forfattere hadde råd til å spise og drikke der, og at både i Oslo og Berlin var "...bokhandelen for dårlig, [og] restauranten for dyr". Videre mente han at Colonialen er den dyreste restauranten i byen, og dette presiserer i noe grad bekymringen om prisnivået på Litteraturhuset i Bergen.²⁰⁷

²⁰⁵ Tomas Espedal, "Litteraturhus for litteraturen," *Bergens Tidende*, 26. februar 2011.

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ Colonialen driver i dag fire utsalgssteder i Bergen, inkludert Kafé og brasserie på Litteraturhuset. De kombinerer kafédrift med salg av bakverk, ost og kjøtt flere av stedene. Særlig restaurantene, men også de andre utsalgsstedene er tydelige "high-end", der de satser på det spesielle og på kvalitet. Samtidig kan man for eksempel på Litteraturhuset kjøpe kaffe og kanelbolle uten å blakke seg helt. For mer info, se: www.colonialen.no

Det kan se ut som Espedal her argumenterte for et mye smalere hus, spesielt for litteraturmiljøet, enn slik det var skissert av Helle-Valle. Dette er i tråd med en plassering av Espedal i det Bourdieu kaller den autonome polen i litteraturfeltet. Som beskrevet i kapittel 3 innebærer dette en avvisning av regler og verdier som tilhører andre felt, som det politiske, det akademiske eller næringslivet. Er ikke huset spisset godt nok mot litteraturfeltet, gagnar det heller ikke litteraturen, slik Espedal ser det. Han er ikke interessert i å inngå den typen kompromisser mellom børs og katedral, som er blitt gjort i Berlin og Oslo. Dette kommer jeg tilbake til under punkt 6.5.

Erling Gjelsvik er fast spaltist i Bergensavisen, og kjent for å skrive akkurat det han mener. I sitt første innlegg om litteraturhus i Bergen, som ble publisert samme dag som Espedals innlegg, bruker han også sin velkjente retorikk²⁰⁸ til å kritisere litteraturhusprosjektet. Kritikken er tydeligst rettet mot litteraturhusets leder Kristin Helle-Valle, og den delen kommer jeg tilbake til senere.

Sammenlignet med Espedal var Gjelsvik i mye større grad opptatt av økonomi i sitt innlegg. Han fryktet at husleien på litteraturhuset ville bli alt for høy, og kastet ut høye tall for lønn til husets "direktør". Gjelsvik trakk dessuten frem det utvidede biblioteket som litteraturhus:

Den satsingen rommer mange av de kvalitetene som er blitt etterspurt i forbindelse med Litteraturhuset, inkludert et tidsmessig auditorium - et forum for debatt og hva som helst annet - med plass til godt over hundre mennesker.²⁰⁹

Gjelsvik var ikke alene om å trekke frem biblioteket som et godt, og allerede eksisterende alternativ til Litteraturhus. Når forfatteren og musikeren Ketil Bjørnstad så bestemte seg for å ta for seg Bergen og litteraturhusdebatten, er det blant annet sitatet fra Gjelsvik om biblioteket som har provosert ham til det: "For Gjelsvik blir det et spørsmål om Bergen overhodet trenger et litteraturhus, så lenge byen har et opprustet hovedbibliotek".²¹⁰

²⁰⁸ Hans retorikk kan eksemplifiseres med da han skapte lokal storm i 2009 angående de mange narkomane i Nygårdsparken, bl.a. med ordene: "Få disse asosiale rasshølene ut!". Men ikke over på avrusning heller: "Hva er så spesielt ved akkurat den bønnsjen der?". Setningene er fra: Erling Gjelsvik, "Ta parken tilbake!," *Bergensavisen*, 5. september 2009.

²⁰⁹ "Tid for en time-out?," *Bergensavisen*, 26. februar 2011.

²¹⁰ Ketil Bjørnstad, "Hva er det med Bergen?," *Aftenposten*, 3. mars 2011.

Bjørnstad fortsatte: "Et litteraturhus bygget etter tysk modell, som i Oslo, vil kunne fange opp et helt annet publikum enn et hovedbibliotek uten tilstrekkelige økonomiske ressurser kan klare".²¹¹ Hva mente han med *et helt annet publikum* her? Et mer litteraturfrelst publikum? Eller tvert imot: Et publikum som ideologisk og kunnskapsmessig står mer i skjæringspunktet mellom næringslivet og kunsten? Han var i hvert fall ikke helt fornøyd med den smale delen av litteraturmiljøet i Bergen:

Et litteraturhus [...] vil i beste fall kunne bli et levende og åpent kultursentrum der det litterære hierarkiet ikke kan fortsette å sementere fordommer eller fastlåste holdninger om hva litteratur er eller skal være. [...] Her kan byens selvutnevnte kritikergener og "litt"-vitere komme i debatt med leserne og forfatterne de har slaktet eller bejublet [...]. Her kan lektorens evinnelige "less is more"-referanser til Vesaas eller Askildsen forstyrres av unge talenter med et helt annet litteratursyn.²¹²

Et *kultursentrum*, der det *litterære hierarkiet* ikke er enerådende. Bjørnstad ønsker ikke å beskytte den autonome litteraturen, eller markere grensene mot andre felt, men tvert imot utfordre dem og *åpne* opp. Han beskriver litteraturmiljøet i Bergen som så institusjonalisert at det er blitt stivt, ja - i fare for å bli *sementert*. Dette kan leses som en kritikk av det Mangset kaller det institusjonelt-elitære delfeltet, eller også som et uttrykk for at Bjørnstad hører til nærmere den heteronome polen enn det Espedal gjør. Bjørnstad har uansett et ganske optimistisk syn på leserne, og ikke minst dynamikken et litteraturhus kan skape mellom lesere og det litterære miljøet. Det er i hvert fall optimistisk om man kontrasterer det med hvordan Tomas Espedal etter hvert ble fremstilt, eller fremstilte seg selv i media.

Det Bjørnstad her reagerte på i dette innlegget var bl.a. den tilsynelatende unisone *skepsisen* til litteraturhus i Bergen, blant forfatterne. Men hvor representative var egentlig Espedal og Gjelsvik? Det kan hevdes at disse to forfatterne fikk uforholdsmessig mye definisjonsmakt i debatten; innleggene deres representerte egentlig ikke andre enn dem selv. Det foregikk imidlertid diskusjoner i Norsk Forfattersentrum Vestlandet, som tilsa delte meninger, uten at nyansene kom særlig tydelig ut til avisene. En kort kommentar av forfatter Helga G. Eriksen sto på trykk i Bergens Tidende 17. mars:

Forfattarane i Bergen vil ha litteraturhus

²¹¹ Ibid.

²¹² Ibid.

[...] Sjølv sagt er vi urolege for at det vert for mange millionar i vegen for at vi kan bu der og møtast der. Sjølv sagt er vi urolege for at det ikkje vert plass for kviskrande poetar eller eksperimentelle sjangrar berre vi sjølve bryr oss om. Men vi vil treffe lesarane, vi vil ha ein stad der publikum kan komme og møte oss, høyre oss og oppdage fleire av oss. Bergen fortener eit litteraturhus.²¹³

Ved å presisere at forfatterne *selvsagt er urolige* for at pengene skal stå *i veien* for dem, plasserer hun seg trygt innenfor litteraturfeltet. Hun understreker videre betydningen av den autonome polen ved å trekke frem *hviskende poeter* og *eksperimentelle sjangre*. Likevel skriver hun som på vegne av flere enn seg selv, når hun skriver at *vi* vil treffe publikum, og at Bergen *fortjener* et litteraturhus.

I et lite intervju med Eriksen samme dag, sier hun: "Bildet er ikke entydig, men tydelig flertydig".²¹⁴ Hun refererer til et konkret møte i Norsk forfattersentrum, og at man der "...ble enige om at flere skulle uttale seg om saken og dermed vise at ikke alle forfattere er i mot et litteraturhus".²¹⁵ På spørsmål fra journalisten om hvorfor disse nyansene ikke er kommet frem tidligere, svarer hun:

Vi har vel ikke alltid så klare meninger. Dessuten er det vanskelig å mene noe om ting som ikke finnes. Gunnar Staalesen sitter i styret for litteraturhuset, men det er vanskelig å representere en så uensartet gruppe som forfattere.²¹⁶

Dette innlegget og intervjuet retter opp igjen noe av inntrykket mange, deriblant Bjørnstad, hadde fått av bergensforfatterne: det foregikk diskusjoner, men alle var ikke så skeptiske til litteraturhusprosjektet som Espedal og Gjelsvik. I tillegg kommer det frem at forfatterne i utgangspunktet ikke har følt det naturlig å kritisere prosjektet offentlig, før det fikk en mer tydelig form. Dessuten påpeker hun at forfatter Gunnar Staalesen sitter i styret for litteraturhuset, men at forfattere er en for *uensartet* gruppe, til at han har noen mulighet til å representere dem alle.

²¹³ Helga G. Eriksen, "Forfatarane i Bergen vil ha litteraturhus," *Bergens Tidende*, 17. mars 2011.

²¹⁴ Tonje Aursland, "Hiver seg inn i debatten om litteraturhus," *ibid.*

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ *Ibid.*

6.5 Smal, bred, børs og katedral

Espedal omtalte i sitt innlegg i Bergens Tidende Litteraturhuset i Oslo som et sted der folk kommer nærmest for å heve egen status ved å være i nærheten av forfatterne:

"...klientellet er for ensartet og kjedelig; her kommer de med penger, de som vil menge seg med kunstnerne...".²¹⁷ Folk som altså vil kjøpe kulturell kapital ved å kjøpe dyr mat og vin på et hus der de kan møte noen forfattere. Hvor interesserte må de være i litteraturen for at Espedal skal kunne føle seg komfortabel med dem? Mye tyder på at det er en hel del. Espedal er nemlig en forfatter som egentlig ikke trives med å selge mange bøker. Ifølge et intervju med Morgenbladet i 2013 vil han helst bare leses av de aller mest dedikerte disiplene:

Jeg gir blaffen i den brede offentligheten, den klarer seg selv. Jeg skjønner ikke hvorfor litteraturen skal behøve å legitimere seg. Jeg ser så mange forfatterkolleger som er så utrolig høflige, stiller opp på salgsplakater og det ene med det andre. Det er fra før en enorm servilitet ute og går, og jeg lurar på: Må vi virkelig alle være sånn? I 25 år har jeg levd i en privilegert boble med mine 800 lesere og ikke viet den brede offentligheten en tanke. Altså før jeg begynte å bli lest.²¹⁸

Espedal gir *blaffen* i den *brede offentligheten*, og mener ikke at litteraturen trenger å *legitimere seg*. Han mener videre at det er for mye *servilitet* blant forfatterkollegene. Espedal er på mange måter et kroneksempel på kunstneren med stor K som fornekter økonomien; han forholder seg bare til den omvendte økonomien, den som ser med stor skepsis på kommersiell suksess. Espedal passer i det hele tatt godt inn i Bourdieus beskrivelse av den autonome kunstneren som bruker tid på å eufemisere sitt forhold til penger, som en investering i fremtidig avkastning. Ved å fornekte økonomien og konsentrere seg om litteraturen, bygger han seg opp en feltspesifikk kredibilitet, som gjør at han på et senere tidspunkt kan høste godene. Som nevnt i kapittel 3 vil dette kunne gjøres enda mer vellykket om han ikke eufemiserer og fornekter økonomien som en del av en bevisst strategi. Er han genuint opptatt av litteraturen, som han sier, vil det bare fungere enda bedre som en investering i fremtidig økonomisk avkastning.

Mye tyder dessuten på at Espedal identifiserer seg mer eller mindre bevisst som en del av en avantgarde. Han er nemlig ikke bare kompromissløs når det kommer til debatter og den slags på et litteraturhus, han har i intervjuer vist at han ekskluderer gjerne også

²¹⁷ Tomas Espedal, "Litteraturhus for litteraturen," *ibid.*, 26. februar.

²¹⁸ Lillabø, "Skriv bra eller hold kjeft."

forfatterkolleger, ved å utelukke dem på grunnlag av litterære kvaliteter. Det kan se ut som om han legger mest vekt på om man skriver bestselgere eller ikke; gjør man det, mener han at man går for langt i å blidgjøre sitt publikum.²¹⁹

Kultur- og debattredaktør i Bergens Tidende, Hilde Sandvik, skrev flere ganger positivt om litteraturhusprosjektet i avisen. Da kritikken fra forfatterne kom, tok hun den likevel imot med åpne armer med et innlegg titulert "Eit viktig skritt vidare". Hun innledet med at nå var "forfattarane endeleg på banen",²²⁰ og refererte Gjelsviks bekymringer for prisnivået på lokalene i litteraturhuset. Innlegget handlet vidare om norske kulturhus som har "utarma kunsten", ved at dyre hus er bygget uten at det er penger nok igjen til driften. Hun beskriver noen lokale eksempler på dette og hevder at for å få et hus til å leve må man ha "folk og vilje", og her mener hun at forfatterne var viktige for Litteraturhuset. Så presenterte hun en interessant motsetning:

Spørsmålet er om det går an å sameine den – orsak ordet – smale litteratursalongen forfattaren skisserer, med noko som kan appellere til mange. [...] Kan det vere at folk med pengar også har genuin interesse for litteratur?²²¹

Skulle litteraturhuset bli en *smal salong* eller noe *mange* kan like? Med et publikum preget av *pengesterke* folk, som *også* er *genuint litteraturinteresserte*? Sandvik satte her opp en motsetning hun mente å ha funnet i Espedals innlegg: de relativt sett fattige, men genuint interessert i litteratur på den ene siden, og de rike menneskene som bare vil smykke seg med litteraturen og forfatterne på den andre siden. Dette er et spisset innlegg, der ordene også skal underholde, ikke bare argumentere. Likevel stilles det opp en kjent motsetning mellom penger og kunst: de kan ikke forenes, så sant man befatter seg med den virkelig autonome kunsten, det vil si kunst for kunstens skyld. Sandvik så imidlertid ikke ut til å kjenne det igjen: "Espedal stiller opp ei underleg motsetning".²²² Det kan man også si om Sandvik, som tilsynelatende setter likhetstegn mellom "mange" og "folk med pengar". For hva var det som var årsaken til uenigheten her? Det var prisene på leie av lokaler, og prisene i kafeen. Altså argumenterte Sandvik for å heller ekskludere de uten penger, enn de uten tilstrekkelig kulturell kapital. Eventuelt å skape et bredt hus for alle, noe som antakelig er en utopi.

²¹⁹ Ibid.

²²⁰ Hilde Sandvik, "Eit viktig skritt vidare," *Bergens Tidende*, 28. februar 2011.

²²¹ Ibid.

²²² Ibid.

Kristin Helle-Valle tolket Espedal omtrent slik Sandvik gjorde, og reagerte slik:

For meg er det Espedals strengt skjønnlitterære prosjekt som virker ekskluderende – det ser ikke ut til at han vil ha sånne som meg med der, i hvert fall. Men Litteraturhuset skal være et sted for åpenhet og mangfold, og jeg nekter at noen skal få øremerke det til ett formål.²²³

For Helle-Valle er det den *strengt skjønnlitteraturen* som kan virke *ekskluderende*, men er en delikatessekafé som Colonialen forenelig med en ambisjon om *åpenhet og mangfold*? Virker det mindre ekskluderende å være eksklusiv på mat og vin, enn litteratur? Retorikken skjuler delvis at man snakker om to forskjellige former for ekskludering, med konsekvenser for ulike grupper. Det ser ut som om både Sandvik og Helle-Valle er mer bekymret for om huset skulle skyve fra seg en økonomisk overklasse, enn en kulturell elite. Dette dreier profilen på litteraturhuset de ser for seg i retning den heteronome polen på litteraturfeltet, uten at dette er det samme som en *bred* profil.

Audun Lindholm, redaktør i *Vagant* og viktig figur på litteraturfeltet i Bergen, ønsket en annen profil: "Espedal har åpenbart rett i at det er mer ekskluderende med høye priser enn med god litteratur".²²⁴ For Lindholm er det altså langt viktigere med *god litteratur* enn god, og dermed dyr, mat og drikke. Hvorvidt dette er mindre ekskluderende kommer vel imidlertid an på hva man mener med "god litteratur". Det er fullt mulig å tenke seg at den mest eksperimentelle postmodernistiske litteraturen kan virke svært ekskluderende. For Helle-Valle var det imidlertid et problem bare det at man ønsket å prioritere det skjønnlitterære fremfor alt annet hun så for seg i et Litteraturhus.

Her var det altså uenighet om hva som ekskluderte og hvilken ekskludering man kunne akseptere. Skillelinjene gikk på om man skulle sikre lav terskel på litteraturhuset for de med høy kulturell kapital eller lav terskel for den brede eller øvre middelklassen som hadde mer penger enn kulturell kapital. Hilde Sandvik brukte ordet *litteratursalong*, som kan gi assosiasjoner til små rom med servering av kaffe og te i borgerskapets gryende ungdomstid på 17- og 1800-tallet. Hun fornektet imidlertid langt på vei eksistensen av et skille mellom kulturell og økonomisk kapital. Selv Espedal mente antakeligvis ikke at det å ha penger var et problem i seg selv, han antok imidlertid at de mest seriøse

²²³ Gundersen, "Suksessen i Oslo har ført til planer om litteraturhus i Odda, Fredrikstad, Skien, Stavanger og Trondheim. Kristin Helle-Valle fikk en lys idé om å åpne et i Bergen. Det var før hun støtte sammen med noen av byens forfattere.."

²²⁴ T. Aursland og B. Garvik, "Hvem skal fylle litteraturhuset?," *Bergens Tidende*, 2. mars 2011.

litteraturentusiastene var å finne andre steder: blant andre forfattere og litteraturstudenter. Og disse gruppene har som regel noe dårligere råd enn andre. Espedal ønsket et forum for den ypperste kunsten, den som prises av andre kunstnere, og ikke av den jevne publikummer.

Dette handlet også om forholdet mellom børs og katedral: gjør man seg avhengig av et bredere marked, vil kunsten oppleve det som et skritt vekk fra katedralen. I kunstfeltets logikk, slik Bourdieu beskriver det, kan man ikke både tekkes den ypperste kunsten, slik den autonome delen av feltet definerer den, og samtidig tilpasse seg markedet. Gjør man en mellomting vil man egentlig ikke lykkes i noen av delene, og velger man en ytterkant, velger man samtidig bort den andre. Ifølge Bourdieu kan det være at god litteratur nødvendigvis *må* være ekskluderende. Hvis ikke vil den raskt utfordres, og så oppfattes som passé av andre viktige aktører på det autonome feltet. Hvis kriteriet for at litteratur skal oppfattes som virkelig god, er at den bare konsumeres av andre forfattere, slik Bourdieu hevder, står faktisk helt vanlige kulturkonsumenter *i veien for* den gode litteraturen.

Espedals visjon av et litteraturhus kan dermed plasseres i samme ende av skalaen som katedralen. Om man kaller det for en salong er det bare et uttrykk for at markedet for den smale og autonome kunsten tross alt ikke er større i Bergen. Salongen og katedralen kan også settes opp mot en litt annen motpol enn børsen, nemlig samfunnshuset. Idealtypisk er samfunnshuset et hus som er tilpasset lokale behov i større grad enn katedralen. Det hører til under en demokratisk kulturmodell, hvor det legges vekt på at alle som vil påvirke har muligheter til det. Den demokratiske tilnærmingen er imidlertid også tungrodd, og går derfor også på bekostning av børsen. Når alle skal si hva de mener og man stadig må finne kompromisser, er det *både* vanskelig å tilpasse seg de kunstneriske standardene i katedralen *og* vanskelig å tilpasse seg markedet, eller børsen.

6.6 Stillhet og tragedie

Mot slutten av april 2011 dabbet debatten litt av igjen, til det punktet der kultureddaktøren i Bergens Tidende følte seg forpliktet til å etterlyse avklaringer rundt Litteraturhuset i Bergen, i innlegget "Stilla etter litteraturhusfesten". Her etterlyser hun

et "tydeleg program", antakelig i betydningen konkrete visjoner heller enn konkrete arrangement.²²⁵ Hun får svar fra styret i et innlegg et par dager senere, men de understreker at finansieringen enda ikke er 100 % på plass, og at det derfor er der hovedfokuset fortsatt ligger. De forsøker å adressere noen hovedpoeng i debatten, og momentene i Sandviks innlegg, uten å komme med noe særlig nytt, og oppsummerer med at debatten i seg selv har "...styrket vårt syn på behovet for huset".²²⁶ Etter dette er det praktisk talt helt stille gjennom sommeren.

22. juli

Da terroristen hadde satt sine dødelige spor i Oslo og på Utøya ble valgkampen høsten 2011 delvis utsatt og delvis avlyst. Hvordan snakke om politikk når bl.a. så mange unge lovende politikere var drept eller hardt skadet? Litteraturhuset i Bergen manglet imidlertid de siste midlene for å kunne åpne, og Kristin Helle-Valle var en av dem som håpet dette kunne komme over statsbudsjettet.

Et av gjennomgangstemaene i ukene etter 22. juli var at terroristen ikke skulle få vinne, og at Norge isteden skulle svare med mer demokrati og mer åpenhet. Dette er det Helle-Valle tar tak i, når hun henvender seg til kulturministeren i "Huset vi trenger nå":

Det er forstemmende at det ikke har slått kulturministeren at det faktisk ville vært fantastisk betryggende om alle ville ha et litteraturhus. Et litteraturhus i Bergen er ingen trussel. [...]

Politikere og offentlige meningsbærere i mediene oppfordrer til debatt og samtaler, snakking og lytting, for å gjøre oss mer demokratiske og mer involverte. [...] Men måten vi møtes på er avgjørende. [...] Kulturhus er blitt underholdningshus eller konferansehus. [...] Det eneste stedet i Norge som har offentlig diskusjon og refleksjon som hovedfokus er Litteraturhuset i Oslo. I flere år før politikerne etterlyste debatt og demokratibyggning etter 22. juli, har vi i Litteraturhuset i Bergen forsøkt å nå frem til politikere på fylkesnivå og statlig plan om behovet for et hus der nettopp debatter og samfunnsnyttige diskusjoner får ha full oppmerksomhet. [...]

Bergen trenger [...] et hus hvor man møtes for å lytte, snakke og diskutere. Skjønnlitteraturen er den som best klarer å gi oss helhetsopplevelser av hvem vi er, hvem vi var og kanskje si noe om hvem vi vil komme til å bli. Sakprosaen forteller oss om hvilke muligheter vi har og hvordan vi kan gjøre verden og livet til et sted der vi vokser og utvikler oss som mennesker og samfunn. Debattene er samtalene der vi, "vanlige folk"

²²⁵ Hilde Sandvik, "Stilla etter litteraturhusfesten," ibid., 21. mai.

²²⁶ G. Akselberg M. Røv, T. Selvik, Ø. Viken, G. Staalesen, "Litteraturhuset ved målstreken," ibid., 24. mai.

kan delta og være med, uten å være politiker, kjendis eller skrivefører samfunnsdebattant.²²⁷

Helle-Valle beskriver et litteraturhus, hvor man kan *møtes* ansikt til ansikt for å *snakke og lytte*, som *betryggende*. "Alle" nordmenn hadde på denne tiden en bevissthet rundt det at terroristen hadde funnet sine meningsfeller på nett. Helle-Valle beskriver *litteraturhus* som en slags motsats til internettforaenes avkroker, der man ikke brynes mot andre enn dem som er noenlunde enige i våre verdenssyn. Hun antyder at *medienes* debatter ikke er nok, vi må *møtes* på arenaer der "*vanlige folk*" også kan delta. Det å *møtes* ansikt til ansikt er noe helt annet enn å diskutere på nett, og det er ikke bare politikere og samfunnsdebattanter som kan ha behov for det. Dessuten slår hun fast at Litteraturhuset i Oslo er *det eneste stedet* i Norge som har offentlig *diskusjon og refleksjon* som *hovedfokus*.

Dette innlegget av Kristin Helle-Valle kom få dager etter at partiene satte i gang en utsatt og forsiktig start på valgkampen. Innlegget var dristig fordi hun ikke bare brukte 22. juli som brekkstang mot kulturministeren, hun gjorde det i en mer kritisk tone enn den som dominerte i disse ukene etter 22. juli 2011. Hun hadde likevel et poeng: litteraturhusprosjektet i Bergen kunne sees på som *ett* mulig svar på forhåpningene om "mer demokrati".

En kan si at det lå en *demokratidiskurs* og ulmet under mye av det som ble sagt om litteraturhuset i Bergen, og at denne nå ble mer tydelig. Omstendighetene hadde gjort *demokratiske verdier* mer legitime grunner til å investere i et litteraturhus enn tidligere. En slik demokratidiskurs resonerte med de fleste av argumentene for en *bred* profil på et litteraturhus. Skal man gjøre noen reell forskjell, i tråd med de demokratiske ambisjonene Helle-Valle her spilte på, må det være en *lav* terskel for å komme på arrangementene.

Jeg har ikke funnet noen respons på dette innlegget. Det betyr ikke at det ikke var noen, men innlegget fikk i hvert fall ikke særlig stor oppmerksomhet i valgkampen.

²²⁷ Kristin Helle-Valle, "Huset vi trenger nå," *ibid.*, 24. august.

7. Bergen er Bergen

Den andre diskursen som utmerket seg i utvalget var en *Stedsidentitetsdiskurs*, hvor en viktig dimensjon er *sentrum og periferi*, eller forholdet mellom *Østlandet og Vestlandet*. Denne diskursen handler om hva som er unikt med Bergen, hva som er problemet med Bergen, og enda viktigere; hva som er problemet med sentraliseringen mot Oslo. Man polariserte dessuten nesten like mye mot Østlandet som helhet, eller lot Bergen representere Vestlandet, eller hele distriktsnorge. Det dreier seg altså om flere ulike dikotomier, der Bergen får litt forskjellige roller og betydninger, ut fra disse.

Diskursen preges av en spesiell måte å beskrive Bergen og bergensere på. Innbyggerne sies å være store i kjeften og arrogante, noe de også som regel er enige i, da de ser det som noe positivt; her er man ikke redd for å smelle med dørene! Det å være kranglete er derfor en del av den bergenske identitet. Helst vil man vel krangle med østlendingene, men man er altså ikke redd for å krangle innad i byen heller. Hvorvidt disse personlighetstrekkene er en ubestridelig sannhet ved bergenserne, er selvfølgelig vanskelig å bevise, men at deres syn på seg selv som stolte, kranglete og djerve debattanter kan føre til et annerledes debattklima er rimelig å anta. Det er dessuten fullt mulig å skape realiteter ut fra en forventning om dette.

7.1 Institusjonalisert kulturby og vestlandshovedstad

Bergenserne ønsker å ha de samme kulturinstitusjonene som i Oslo. Man forstår som regel at det må gjøres på en annen måte, da byen tross alt bare er halvparten så stor, men det betyr som regel en *bedre* måte, slik bergenserne ser det selv.

Trond Mohn vil nok beskrives som bergenspatriot av mange, særlig fordi han har øst så sjenerøse gaver over Bergen. I forbindelse med gaven til litteraturhuset var det imidlertid ikke slik han utmerket seg. På spørsmål fra journalisten, som lurte på hvorfor han mente at Bergen trengte et litteraturhus, svarte han: "Ikke spør hvorfor Bergen trenger det, men heller hvorfor vi trenger det. Dette tror jeg det er behov for andre steder også."²²⁸ I samme artikkel svarer imidlertid daværende byrådsleder Monica Mæland nærmest programmatisk:

²²⁸ Ragnhild S. Stenvaagnes og Heidi T. Ryste, "Vil ha mer debatt," *ibid.*, 15. februar.

Det ligger innenfor den delen av kulturlivet, litteraturen, hvor det er veldig mye å satse på både i Bergen og regionen, så dette gleder meg. Jeg tror Vestlandet trenger et litteraturhus som kan samle de miljøene som finnes.²²⁹

Hun mener det er *mye å satse på* innen *litteraturen*, men at *miljøene* kanskje er for spredt. Mæland er her inne på et av poengene som har vært viktig for bergenserne: Litteraturen og litteraturlivet i Bergen og regionen er undervurdert, det finnes et uutnyttet potensial. Et litteraturhus i Bergen er dessuten ikke bare for *Bergen*, men også *regionen*, gjerne hele *Vestlandet*. Og sist, men ikke minst: Huset skal *samle* miljøene. Mæland fikk i samme artikkel følge av Per Boye Hansen som mente litteraturhuset kunne bli en viktig "kraft" i Bergen. Han advarte likevel mot å kopiere Oslo, og mente at man heller burde "ta utgangspunkt i at Bergen er Bergen".²³⁰ Underforstått burde antakelig enhver bergenser forstå hva som menes med at Bergen er Bergen.

Behovene og interessen er antatt å være tilsvarende i Oslo og Bergen, samtidig som man mener en slik arena for litteratur og debatt i Bergen skal kunne være et korrektiv i fra vest. Hva som er annerledes med Bergen og Vestlandet er implisitt, og eksemplifiseres i forsvinnende liten grad. Tror man at et litteraturhus virkelig kan flytte en markant del av det økonomiske og retoriske sentrum fra Oslo til Bergen? Til en viss grad er det mye som tyder på det. Bergens Tidende skrev i sin leder 16. februar:

I Oslo har Litteraturhuset blitt en arena for nasjonal debatt; et møtested for alt fra lokal kultur til altomfattende verdispørsmål. [...] ...viktig at huset får en profil som favner alle bergensere og besøkende. Bergen trenger en møteplass av denne typen.²³¹

Nasjonal debatt, lokal kultur og altomfattende verdispørsmål som favner alle. Bergens Tidende er som vanlig ganske nøkterne, men her skinner det likevel igjennom at man ser et stort potensial i et litteraturhus, og at man legger vekt på at det må bli en møteplass med bredde. Bergensavisen skriver noe mer optimistisk og entusiastisk i sin leder to dager senere:

Kulturbyen Bergen trenger Litteraturhuset, som kan bli et lokalt kraftsentrum for debatt, seminarer –og selvfølgelig det skrevne ord. [...] Og ikke minst mangler vi en motvekt til den hovedstadsvinklede samfunnsdebatten.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid.

²³¹ Bergens Tidende (leder), "Den gode gave," *ibid.*, 16. februar.

Alt for ofte blir dagsorden for samfunnsdebatten satt i Oslo, selv om tematikken omhandler helt andre deler av landet. Derfor er det viktig å etablere motvekt til de etablerte debattarenaene i hovedstaden. Der kan et litteraturhus i Bergen spille en viktig rolle. Forutsetningen er at fjernsynskanalenene kjenner sin besøkelsestid og velger å sende fra Litteraturhuset i Bergen, slik at vestlandsperspektivet kommer tydeligere frem i den nasjonale samfunnsdebatten.²³²

Ord som *lokalt kraftsentrum*, *motvekt* og *dagsorden* viser både optimismen og vinklingen avisen legger vekt på. Man har ikke noe i mot *det skrevne ord*, men det vesentlige er like fullt *samfunnsdebatten*, som nevnes tre ganger i dette utsnittet. Avisene ønsker at andre skal legge til rette for dem, og skape engasjerende samfunnsdebatt med utgangspunkt i deres geografiske nedslagsfelt.

Det er ikke en veldig kontroversiell påstand å si at den nasjonale diskursen, også når det gjelder distriktpolitikk og sentralisering, er preget av at definisjonsmakten i all hovedsak sitter i Oslo.²³³ At disse som sitter med definisjonsmakten, ikke er vel så preget av for eksempel egen oppvekst utenfor Oslo, eller andre faktorer, er derimot noe mer usikkert. At et Litteraturhus er det som skal være avgjørende for å få NRK og TV 2 til å vise mer fra debattmøter i Bergen på riksdekkende TV, er vel heller ikke noe man kan ta for gitt. Disse tankene er like fullt til stede som viktige holdninger og forhåpninger bak argumentene for et litteraturhus i Bergen.

Espedal og Gjelsvik er ikke de eneste forfatterne som trives godt i rollen som Bergens forsvarer og våpendrager. Chris Tvedt var ikke like polemisk og opptatt av å kritisere for å kritisere, men formuleringene blir ganske underholdende når han virkelig kommer i gang med å forsvare Bergen som litteratur- og debattby:

Kanskje kan det være velkomment med noen andre debattanter enn de samme gamle gjengangerne som trækker ned dørene hos hverandre der borte i hovedstaden. Kanskje vi kan få frem noen nye stemmer? Og hvis ikke, er det ingen fare. I Bergen har vi alltid sånne som Frank Aarebrot eller Erling Gjelsvik, folk som kan krangle med hvem som helst, når som helst, om hva som helst.

Når det gjelder den litterære siden av saken, er jeg ikke bekymret. Bergen er rett nok en liten provinsby, men ikke på det området.²³⁴

²³² Bergensavisen, "Endelig i boks!."

²³³ Se for eksempel Mangset, *Kunstnerne i sentrum: om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet*, nr 11.

²³⁴ Tvedt, "Hurra!."

Bergensere som Chris Tvedt er tydelig lei av *gjengangerne* som går igjen *der borte* i Oslo. Skal det først brukes gjengangere, vil han i det minste høre mer av dem fra Bergen, de som kan *krangle* uansett *hvor, med hvem* eller *om hva som helst*. Bergen har imidlertid ikke bare kranglefanter; selv om Bergen er en *provinsby*, mangler den lite på litteraturområdet, ifølge Tvedt. Dette reiser spørsmål som: Hvor lite land er egentlig Norge? Er det større enn vi tror? Mindre? Er Bergen en utkant? Kan Bergen være en utkant, uten også å være det på litteraturfeltet?

Flere ønsket i hvert fall variasjon fra det som oppleves som en tilnærmet ensformig diskurs fra hovedstaden. Man ville helst ha nye stemmer, men det viktigste er likevel at disse er forankret i Bergen eller på Vestlandet.

Mange mindre byer og tettsteder i Norge er veldig opptatt av å trekke frem de kunstnerne, poetene og forfatterne som bor eller har tilknytning til stedet. I denne bergensdiskursen er det som om man flyter litt på at det er så selvsagt at man har disse kulturpersonlighetene og ressursene. Man kan gjerne ramse opp eksempler, men man trenger ikke å argumentere så hardt for betydningen av dem, den opplever man at sier seg selv. Denne implisitte forståelsen av de litterære og kulturelle kvalitetene i Bergen gjør kanskje at språket hever seg opp et hakk. Man blir ikke så mye innbitt, men lar isteden bergenspatriotismen bli en positiv kraft i seg selv. Slik oppleves det i hvert fall for mange bergensere, og for en tidligere innflytter som meg, som gjerne ønsket å kalle meg bergenser, selv om jeg visste jeg egentlig aldri hadde lov til det. Man er seg sjelden eller aldri bevisst at dette selvskrøyet også kan tolkes som en usikkerhet, eller mindreverdighetskompleks. Jeg kommer snart tilbake til hvordan denne sjargongen likevel lett tolkes arrogant og selvopptatt for utenforstående.

Først må det imidlertid vies plass til Espedals beskrivelser av Bergen som litteraturby, da dette satte tonen for det meste som ble skrevet om Bergen og litteraturhuset i ettertid. Han ville altså ikke kopiere Oslo, der det kommer for mange "kulturmennesker" som vil menges seg med kunstnerne, men lage noe annet:

Så her har vi en mulighet i Bergen, vi kan skape noe helt annet. Hva er det som gjør Bergens litteraturmiljø spesielt, i forhold til miljøene i Oslo, Trondheim og Stavanger? Vi er heldige som huser Skrivekunstakademiet i Bergen, det fører til minst to forhold; at det kommer unge forfattere hit. De bor og arbeider i byen i ett år, ofte lengre, og jevnlig kommer det gode forfattere som underviser her, fra inn- og utland. Så har vi det beste instituttet for litteraturvitenskap i landet, det fører til at studenter som vil noe med faget litteratur, kommer til Universitetet i Bergen. Forfattersentrum, avdeling Vestlandet, med

kontorer i Bergen, er den største formidleren av litteratur i Norge. Biblioteket i Bergen er uten sammenligning det beste i landet; det har den største samling norsk og utenlandsk poesi, bygget opp av Henning H. Bergsvåg og Cathrine Strøm over en årrekke. Det finnes ikke en lignende samling av poesi i Skandinavia.

[...] Hvert annet år arrangeres Audiatur i Bergen; det er en internasjonal poesifestival av aller høyeste kvalitet. Det er ingen overdrivelse å si at det er den beste og viktigste poesifestivalen i Skandinavia. Redaksjonen for tidsskriftet Vagant holder til i Bergen, de har sine kontorer her, selv om redaktør Audun Lindholm flytter frem og tilbake mellom Berlin og Bergen. Det er umulig her, å gi en kortfattet fremstilling av hvor viktig Lindholm er for forfattermiljøet i Bergen; han eier og driver Forlaget Gasspedal og er selve møtepunktet for de ulike grupperingene i byen, academia og forfattere, kritikere og intellektuelle.

Skrivekunstakademiet, Forfattersentrum, Biblioteket, Universitetet, tidsskriftene, småforlagene, festivalene, forfatterne; det som er spesielt i Bergen er at vi alle samarbeider. Vi arbeider med litteratur. Vi arbeider for litteraturen. Vi kan levere litteratur og arrangementer av høy kvalitet.²³⁵

Unge forfatter og gode forfattere kommer til byen. Bergen er best på litteraturvitenskap, størst på litteraturformidling, og biblioteket i byen er uten sammenligning det beste i landet! Med størst samling av poesi, større enn noe annet sted i Skandinavia.

Poesifestival av høyeste kvalitet, ja, den er den beste og viktigste i Skandinavia. Bergen har Audun Lindholm, som det er umulig å beskrive verdien av, men det antydes at den er helt særegen. Bergen er ikke bare best på alt, de ulike institusjonene og grupperingene gjør dessuten noe helt spesielt; de samarbeider.

Det er kanskje ikke så rart at bergenserne oppfattes som arrogante og selvopptatte med slike beskrivelser fra en av byens mest anerkjente forfattere. For når Espedal skriver dette, sitter mange hjemme i stuene sine og nikker. Han tar kanskje litt hardt i, hvordan vet han at Bergen er best på alt dette? Han er jo forfatter, men har han oversikt over alt som skjer innen litteratur i Norge, ja, hele Skandinavia? Likevel er han innenfor. Det er ikke typisk norsk å være best. Det er typisk Bergen å være best. Og stemmer ikke det er det bare snakk om uenigheter rundt definisjonen av "best".

Og det er et viktig poeng: hvem har definisjonsmakten til å si hvilke forfattere eller poesisamlinger som er best? Espedal har mer definisjonsmakt enn mange andre, særlig i Bergen, men i nasjonal forstand er det noe helt annet. Der er det mange aktører som har tilsvarende definisjonsmakt som Espedal, og antakelig mange med en del med mer. Hvis

²³⁵ Espedal, "Litteraturhus for litteraturen."

disse er *uenige* med Espedals vurderinger av de litterære institusjonene og miljøene i Bergen, forsvinner bergensforfatterens påstander nærmest ut i intet.

Det er dessuten de store institusjonene som forvalter økonomisk støtte, og tar viktige kulturpolitiske beslutninger, som sitter med mest makt på kunstfeltet. Dette er for eksempel de største forlagene og Kulturrådet. Disse er konsentrert i Oslo.²³⁶

Forleggeren Anders Heger forvalter en type makt på litteraturfeltet. Han er i stand til å skape nye forfattere, gjennom sin forlagsmakt, men han har mindre innflytelse på hvor i feltet disse forfatterne senere blir plassert av andre. Da Heger blandet seg inn i litteraturhusdebatten, først og fremst for å forsvare de "kulturmenneskene" Espedal ikke ville ha på litteraturhuset, var han overraskende raus til ikke-vestlending å være. Han refererte til Espedals beskrivelse av litteraturmiljøet i Bergen, og skrev at "Karakteristikkene svarer pent til våre forestillinger om bergensernes selvbilde. De kan meget vel være sanne."²³⁷ Ved å innlede innlegget med en advarsel mot å tro at oslofolk kan forstå bergensere, hadde han egentlig allerede avvæpnet den siden av debatten. Poenget hans var bare, foruten å forsvare "kulturmenneskene", at selv om bergensmiljøet kanskje samarbeidet godt på litteratur, gjaldt ikke dette litteraturhus: "Huset er tenkt drevet av en innflytter, og det er så vidt vi kan forstå lagt helt galt an, ifølge Espedal. For fise fint, antakeligvis. Eller kanskje for u-bergensk".²³⁸

Selvsagt hersket det ingen konsensus om vestlandshovedstadens kulturelle suverenitet, heller ikke i Bergen. I forbindelse med dikotomien folk med penger og folk med genuin interesse for litteratur, utfordret Hilde Sandvik bergensernes selvbilde:

Slike ekskluderingsmekanismer er eit av dei tydelegaste kjenneteikna ved mindre byar. Bergen har mange små og sterke miljø med folk som heiar på kvarandre og slik gir einannan legitimitet. [...]

Redsla for kranglefanteri er eit anna teikn på det småbyaktige. Difor kjem gjerne dei viktigaste innvendingane mot initiativ helst fram i dei lukka fora. Det seier også noko om kor sårbare dei ulike miljøa er.²³⁹

²³⁶ Mangset, *Kunstnerne i sentrum: om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet*, nr 11, s. 182.

²³⁷ Anders Heger, "'Kulturmenneskene'," *Dagsavisen*, 5. mars 2011.

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Sandvik, "Eit viktig skritt vidare."

Hilde Sandvik trekker frem det hun mener er det *småbyaktige* ved Bergen. Dette er ikke et kompliment. Sandvik *ønsker* et litteraturhus i Bergen, og mener at det viktigste med dette, også for kulturlivet, er å få mer frem i det frie ordskiftet. En småby som tror den er stor, snakker om alt den har av kultur- og storbykvaliteter. En storby som vet den er stor, lar ikke de kritiske debattene foregå på puben, men i det offentlige rom.

Klassekampen trykket samme dag et kort intervju med Kristin Helle-Valle, og her kom også hun med en kommentar som illustrerte noe av det samme poenget som Sandvik hadde:

Etter 25 år i Bergen vet jeg noe om hvordan Oslo ser på oss. Jeg kjenner også betydningen av å ha en sterk opinion, en sterk kultur, og nødvendigheten av å få målbåret og konsolidert den. Et litteraturhus vil gi oss anledning til å få gjort nettopp det.²⁴⁰

En *sterk opinion* som *målbæres* og *konsolideres*; dette er idealer som bygger på en tradisjon for at det offentlige ordskiftet er helt vesentlig for demokratiet. Dette trekkes også frem i Kulturutredningen 2014, hvor man skriver at "offentligheten" like mye kan være en "...meningsdannelsesprosess og som et sted eller en arena for meningsutveksling".²⁴¹ Det interessante her er hvordan man i litteraturhusdebatten legger vekt på at det ikke bare er nasjoner som trenger en slik offentlighet, men også byer eller landsdeler.

7.2 Et annerledes Litteraturhus

Flere av aktørene snakket engasjert om mulighetene for å lage et "annerledes" litteraturhus i Bergen, fordi Bergen rett og slett er et helt annet sted enn Oslo. Hva de enkelte mente med dette, er imidlertid som regel langt mer usikkert. Ut fra deres generelle ståsteder og tilhørende kommentarer kan man imidlertid skimte flere ulike forventninger til hva denne "annerledesheten" skulle innebære for et litteraturhus. Kristin Helle-Valle nevnte, før innleggene fra Espedal og Gjelsvik kom, at vestlandsforfattere og debatter om kraft, energi og ressurser kunne være med på å

²⁴⁰ Olav Brostrup Müller, "- Ledes av feil person," *Klassekampen*, 28. februar 2011.

²⁴¹ *Kulturutredningen 2014*, NOU 2013:4, s. 65.

skape en slik annerledes profil.²⁴² Dette med vestlandsforfattere er nevnt av flere, men at kraft, energi og ressurser kunne være et eksempel på hva vestlendinger kanskje var mer opptatt av enn østlendinger, har jeg ikke funnet nevnt noe annet sted.

Da Bergens Tidende forsøkte å samle trådene om hva man ønsket å fylle litteraturhuset med, svarte forfatter og styremedlem i Litteraturhuset i Oslo, Agnes Ravatn følgende:

Jeg liker Espedals tanke om å skape et helt annerledes hus i Bergen, kun for litteraturen. Det er betimelig at en forfatter er bekymret. Jeg tror det er viktig at forfatterne kjenner et slags eierskap til huset. Litteraturmiljøet i Bergen er unikt, tett og veldig levende. Det bør et slikt hus reflektere. I verste fall kan forfattere finne på å boikotte huset.²⁴³

Et *annerledes* hus, *kun* for litteraturen. *Betimelig* at en *forfatter* er bekymret. Viktig at forfatterne har *eierskap* til huset, for litteraturmiljøet er *unikt, tett og levende*.

Ravatn ønsker seg et hus der skjønnlitteraturen og dens mest *unike* og *levende* aktører får et fritt spillerom. Hun legger stor vekt på at en *forfatter* er *bekymret*, og plasserer seg nærmere den autonome polen enn den heteronome. Det er litteraturen og dens produsenter som er klart i sentrum for henne. Med fare for å tolke Ravatn *for* bokstavelig: et hus *kun* for litteraturen kan neppe være levedyktig i Bergen. Det måtte i så fall være mindre og mer salongpreget, med betydelige offentlige subsidier, eller et frivillig drevet kunstnerkollektiv. Det ville i hvert fall vært noe ganske annet enn det litteraturhuset Helle-Valle og stiftelsen *Litteraturhuset i Bergen* hadde jobbet mot i et par år på dette tidspunktet.

Når jeg tar med dette sitatet av Ravatn er det for å illustrere en typisk forfatterdiskurs, ikke for å ta henne i skole for manglende kulturpolitisk realisme. Det hun sier er fornuftig, sett fra et skjønnlitterært ståsted, da hun forsøker å flytte Litteraturhusets profil i en tydeligere lokal skjønnlitterær retning.

Hvor avhengig litteraturhuset vil være av et lite, tett og kanskje internt forfattermiljø er et annet spørsmål, som også avhenger av hva et litteraturhus er og skal være. Det kan uansett tenkes at Kristin Helle-Valle gjorde seg selv noen bjørnetjenester gjennom egen kommunikasjon, eller mangel på sådan, med forfattermiljøet.

²⁴² Kaja Korsvold, "Bergen får litteraturhus i gave," *Aftenposten*, 16. februar 2011.

²⁴³ Garvik, "Hvem skal fylle litteraturhuset?."

Audun Lindholm ble nevnt av flere som svært viktig for litteraturmiljøet i Bergen, blant annet av Espedal, som skrev at det var umulig å beskrive hvor viktig Lindholm var, bortsett fra at han var selve møtepunktet mellom litteraturen og academia. I denne sammenhengen påpekte Lindholm at den viktigste forskjellen på Oslo og Bergen var størrelsen på de "institusjonelle miljøene", og at Litteraturhuset i Bergen derfor måtte stå for større deler av programmet selv.²⁴⁴ Hva han mener med *institusjonelle miljøer* er ikke helt klart, men sannsynligvis mener han først og fremst forlag, men kanskje også universitetsmiljø og litterære tidsskrift eller aviser.

7.3 Angrep fra øst

En knapp uke etter at Espedal og Gjelsvik leverte sine kritiske debattinnlegg fikk de som nevnt svar på tiltale fra forfatter Ketil Bjørnstad, med innlegget "Hva er det med Bergen?". Her følger de viktigste sitatene som omhandlet Bergen og bergensere:

(Ingress:) To av Bergens store forfattere prøver å stikke kjepper i hjulene for etableringen av litteraturhus i byen. Er Bergen seg selv nok? Så til de grader?

[...] ...den bergenske tilstand befinner seg i skjæringspunktet mellom uvitenhet og arroganse.

[...] For en som i årevis har reist mellom litteraturhusene overalt i Tyskland, fortøner disse utspillene seg som provinsielle og tankeløse. [...] De akademiske, litterære institusjonene er dessuten så tunge i denne byen at man ikke først og fremst trenger en styrking av den litterære selvgodheten, som lever i beste velgående, men en utlufting i forhold til et snobbete og navlebeskuende akademisk hierarki som startet med Georg Johannesen, dikteren og retorikkprofessoren som var den litterære Bergens-arrogansens far.

[...] Opp gjennom tidene har mange av oss lagt merke til hvor lukket, arrogant og selvforherligende det litterære miljøet i Bergen kan være.

[...] En gang satt borgerskapet i Bergen og strikket under konsertene, til Ole Bull og Edvard Griegs fortvilelse. Man var seg selv nok. Om forfatterne og litteraturviterne i Bergen ikke akkurat sitter og strikker i sin selvgodhet, er det likevel farlig nær en grense for det provinsielle og ignorante.

[...] Verken Bull eller Grieg orket Bergen. [...] De rømte byen. [...] At de senere kom tilbake til Bergen, sier mer om byens natur enn om kulturlivet der.

[...] Er det dette Bergens-ligaen er redd for? [...] At forfattermiljøet i byen ikke lenger skulle preges av en håndfull selvutnevnte genier? At fjellene selv ikke lenger skulle rope høyt hurra?

²⁴⁴ Ibid.

I så fall er det på tide å få åpnet Litteraturhuset i Bergen så fort som mulig.²⁴⁵

Er Bergen *seg selv nok*, et sted mellom *uvitenhet* og *arroganse*? *Provinsielle* og *tankeløse* utspill taler for behovet av *utluftning* av det *snobbete* og *navlebeskuende* akademiske hierarkiet. Georg Johannesen som *den litterære Bergensarrogansens far*?²⁴⁶ Et *lukket*, *arrogant* og *selvforherligende* miljø, som nærmer seg det *provinsielle* og *ignorante*. Er *Bergens-ligaen* redd for nye impulser? At fjellene ikke lenger skal juble for *en håndfull selvutnevnte genier*?

Alle disse kraftsalvene kan sies å være tilpasset temperaturen og språket i innleggene til nettopp Espedal og Gjelsvik. Det gjør dem verken mindre interessante, eller effektfulle. Bjørnstads anklager om *uvitenhet*, og *arroganse* traff et sårt punkt: Man tror man vet at man er god på litteratur i Bergen, men uten bekreftelser på dette utenfra (gjerne fra Østlandet, men helst det store utland), vil det nettopp bare være *selvforherligende* arroganse å hevde at man er best.

Bergens Tidende var raskt ute for å få reaksjoner på innlegget fra Ketil Bjørnstad, og litteraturprofessor Arild Linneberg mente Bjørnstad skjøt langt over mål: "Etter 25 år i Bergen må jeg si at vi er vant til å bli overkjørt av innbilske Oslo-folk i den selvbestaltede og selvinnbildte Oslo-3-eliten".²⁴⁷ Her er det fristende å si at det hele tipper over i ren skyttergravskrig med likelydende anklager i begge retninger om selvforherligende arroganse, men Linneberg kommer en i forkjøpet, da han "...mener at kranglingen er lite konstruktiv" og at man isteden burde "arbeide konstruktivt med å videreutvikle planene for et litteraturhus i Bergen".²⁴⁸ Forfatter og styremedlem i *Litteraturhuset i Bergen*, Gunnar Staalesen, tar det hele med en egen ro: "Det er alltid greit å sitte i Oslo og skrive noe om bergensere, men mye av dette må settes på kontoen for underholdning".²⁴⁹

²⁴⁵ Bjørnstad, "Hva er det med Bergen?."

²⁴⁶ Personlig hadde jeg aldri hørt om Georg Johannesen før jeg ble student på UiB, men da kunne jeg til gjengjeld ikke unngå å få med meg navnet. På øvre siden av Studentsenteret er nemlig hele plassen viet Georg Johannesen og noen av hans sitater. Store norske leksikon beskriver ham først og fremst som forfatter, men nevner også at han var førstelektor i nordisk litteratur på Universitetet i Bergen i fra 1978 til 1987: Store Norske leksikon, "Georg Johannesen," http://snl.no/Georg_Johannesen.

²⁴⁷ Liv Skotheim, "- Overkjørt av innbilske Oslo-folk," *Bergens Tidende*, 3. mars 2011. Jeg måtte for øvrig spørre på Twitter om hjelp til å forstå hva Oslo-3-eliten betydde. Det var visst en referanse til gamle postnummer, der tallet 3 viste til et pent område der det fortsatt bor "fintfolk", eller: "mediafolk, politikere, universitetsfolk, de som ses og høres" (@thorbjarneboe).

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

7.4 Innflytterplagen

Et kjent bergensuttrykk lyder: "Eg e'kkje fra Norge, eg é fra Bergen". Dette illustrerer noe av Bergenspatriotismen, og antyder at Bergen er noe mer enn en by.

Kristin Helle-Valle er imidlertid ikke en troverdig bergenser, all den tid hun ikke snakker språket eller kan vise til en slektstavle med tydelige røtter i byen. Som nevnt var Anders Heger inne på at Helle-Valles største problem muligens var at hun var en "innflytter" og at litteraturhuset dermed også representerte noe "u-bergensk".²⁵⁰ Også Morgenbladet presenterte litteraturhusdebatten med et bilde av Helle-Valle på forsiden og overskriften "En inntrenger får gjennomgå". I neste kapittel kommer jeg inn på mer av kritikken mot Helle-Valle. Her vil jeg bare stille spørsmål ved om det at hun snakker østlandsdialekt kan ha vært en viktig årsak til den manglende tilliten til henne blant deler av forfattermiljøet i byen. Jeg skriver "snakker østlandsdialekt" istedenfor å beskrive henne som "østlending", da Helle-Valle nesten ikke har en slik stedsidentitet overhodet:

Intervjuer: Begynner litt enkelt; hvor er du fra? Sånn type født og oppvokst?

Kristin: Jeg har flyttet 20 ganger i midt liv, så..

I: ..det er vanskelig å svare på?

K: ..ja, det er vanskelig å svare på. Jeg er mange steder fra. Jeg ble født i Bodø og bodde der i et halvt år og så flyttet vi til Tønsberg og så Drammen og så.. Nordmøre, og så Sauda og tilbake til Tønsberg og Drammen og Oslo, Korea og Afrika..

I: Ja..

[...]

K: Så jeg snakker jo østlandsk, men.. Så jeg har bodd en del steder i Oslo, og, ja, familien, eller søsknene mine bor i Oslo nå. Men jeg føler meg ikke veldig sånn stedbundet.²⁵¹

For Kristin Helle-Valle er det altså vanskelig å svare på spørsmålet "hvor er du fra?". Det stedet hun har bodd lengst ser likevel ut til å være Bergen, selv om det nytt for enkelte:

Tomas Espedal trodde jeg var helt nyinnflyttet til byen. Jeg følte meg helt sånn innvandrer.. Ikke integrert liksom. Og så har jeg bodd her i 27 år. Og det er en litt sånn rar ting.²⁵²

²⁵⁰ Heger, ""Kultur menneskene".

²⁵¹ Helle-Valle.

²⁵² Ibid.

Hun følte seg som en *innvandrere* som ikke var *integrert*, selv etter 27 år i byen. Kan Bergen være en spesielt vanskelig by å bli "integrert" i, eller er det Helle-Valle som ikke har knekt de riktige kodene?

I neste kapittel skal jeg vise at en betydelig del av kritikken mot Kristin Helle-Valle var kjønnet. Selv ønsket hun imidlertid ikke å lese de kritiske innleggene på den måten. Isteden opplevde Helle-Valle at det at hun ikke var bergenser, ble brukt mot henne:

K: For jeg har tenkt sånn: hvis jeg hadde vært mann, hadde de oppført seg på samme måte da? Tja. Kanskje det hadde vært verre? Kanskje det hadde vært andre ting, liksom? Så jeg føler like mye at det er sånn (ler litt) rasismekritikk. Altså at jeg kommer utenfra. Ikke rasisme, men...

I: Ja, men det er vel så ille at du ikke er født i Bergen som at du er kvinne?

K: Ja, altså når det blir brukt som et argument, da.. Det er ikke ille, men det er bare helt latterlig. For jeg har aldri i hele mitt liv, så mye som jeg har flyttet, også i utlandet, så har jeg aldri tenkt på at... Altså, jeg har måttet tilpasse meg, jeg har måttet oppføre meg på bestemte måter, jeg har måttet sjekke ut omgivelsene og finne ut av hva som er riktig og ikke. Og når du kommer til Afrika eller Korea eller hvor som helst, så er jeg oppdratt til av mine foreldre: altså when in Rome, do as the Romans. Så jeg prøver jo liksom å tilpasse meg, og jeg er veldig god til å tilpasse meg. Men jeg er samtidig veldig klar på når det er nok. Altså hva som ikke er tilpassing men undertrykking, eller slag under beltestedet eller tåpelig. Så akkurat det der med at jeg ikke har bodd lenge nok i Bergen eller et eller annet sånt, da tenker jeg.. Altså, Tomas Espedal, dette er under din verdighet.

Helle-Valle bruker ordet *rasisme*, men tar seg i det; det treffer naturlig nok ikke helt det hun mener, men det er det ordet som faller henne inn. Hun har mer erfaring enn de fleste med å flytte og tilpasse seg nye regler og praksiser. Hun begynner nesten å si at hun aldri har opplevd å bli mottatt på samme måte noe annet sted, men avbryter seg selv, og nyanserer uttalelsen. Likevel nevner hun *undertrykking* og *slag under beltestedet*, og at dette er under Espedals verdighet. Hun innrømmer altså heller at hun tar seg nær av en form for bergensk "fremmedfrykt", enn at hun skal ha blitt utsatt for en form for diskursiv kjønnsdiskriminering.

En kunne av dette misforstå Helle-Valle til å tro at hun har et sårt eller ambivalent forhold til Bergen. Det ville imidlertid ikke være i tråd med slik hun oppfatter seg selv:

I: Og hva er ditt forhold til Bergen?

K: Nei, det er.. Jeg elsker Bergen.

- Begge ler litt -

K: Det er liksom å velge Bergen på nytt og på nytt. Jeg kunne flyttet. Eller vi kunne flyttet, for så vidt, til Oslo når som helst. [...] Bergen var et sånt bevisst valg fordi Bergen er

kultur.

I: Er du bergenspatriot?

K: Ja.

[...]

K: Ja, altså ikke Brann eller noe sånt, jeg ser ikke på fotball. Så det er bare.. Jeg elsker byen, jeg elsker historien, kulturen, landskapet, været, folkene...

I: Været?

K: Jaja, for det er så tydelig vær. Og så føler jeg meg en del av historien. En del av.. At jeg er gjest på jorden, på en måte. Jeg er gjest i Bergen. Fordi det er.. Du ser historien så langt tilbake. Sånn at du vet at du skal være her en stund, og så er du borte. Og det er på en måte.. Det inngir respekt. At man forholder seg til et sted som har.. Er mye større enn seg selv og.. Så jeg har veldig bevisst forhold til Bergen.

I: Ja

K: Det er vakkert.

Helle-Valle *elsker* Bergen, er *bergenspatriot*, og elsker til og med *været*. Hun sier hun kunne flyttet til Oslo, men velger Bergen *på nytt og på nytt*, fordi Bergen *er kultur*.

8. Kulturledelse

Et tema som gikk igjen både før, i og etter 2011, er kritikk rettet mot ledelsen av Litteraturhuset spesielt, og prosjektleder Kristin Helle-Valle spesielt. Noe av kritikken kan tilskrives hennes posisjon som innflytter, annen kritikk blandet sammen visjonen om huset med henne som person, men mye kan sies å ha noe med ledelsesstil å gjøre. Og en del av denne kritikken kom i et kjønnnet begrepsapparat. *Ledelsesdiskursen* i Litteraturhusdebatten handlet derfor primært om ledelse av kulturorganisasjoner, men spilte i stor grad på en mer generell *kjønnsdiskurs*. Denne kretser om tema som: Hva innebærer likestilling? Er kvinner og menn vesensforskjellige? Hvordan da i så fall? Behandles kvinner og menn i lederstillinger ulikt? Omtales menn og kvinner forskjellig i media? Noen av disse spørsmålene kan forskning gi noen svar på, men som regel er det svært vanskelig å gi eksakte svar. Det at vi formes som mennesker og kjønn av samfunnet gjør at det er vanskelig å se hva som er allmenngyldige kjønnsforskjeller og hva som er skapt av den historiske og geografiske sammenhengen vi er vokst opp i.

Diskursen er konstituert og virker konstituerende. Vår praksis påvirker diskursen og diskursen påvirker vår praksis. Det vil si at de holdningene og verdiene som ytres i for eksempel litteraturhusdebatten, i varierende grad tilegnes og inkorporeres av leseren. Vi har som regel en slags motstand i oss selv som gjør at vi ikke tar til oss holdningene direkte, men som regel slipper noe igjennom likevel, særlig om vi blir utsatt for mange gjentakelser. Og enda mer effektivt blir det om skribenter og debattanter klarer å skjule personlige meninger som fakta gjennom en treffsikker retorikk. Disse egenskapene ved diskursene gjelder selvsagt også for *Litteraturhusdiskursen* og *Stedsidentitetsdiskursen*, men kjønn og kjønnsidentitet angår bortimot alle i samfunnet, enten man vil det eller ikke.

8.1 Ledelse

Selv om Aslak Sira Myhre ikke har vært helt ukontroversiell som leder av Litteraturhuset i Oslo, har han aldri stått i virkelig fare for å miste tilliten. Snarere tvert imot; han har gjennomgående blitt hyllet for å være selve drivkraften bak suksessen Litteraturhuset i Oslo. Han har gitt seg selv en viss arbeidsro til å planlegge,

programmere og forme huset, ved å markere noe avstand til forlag og forfattere. I den forstand at man innad og organisatorisk skiller mellom møter arrangert av Litteraturhuset og møter arrangert av andre. Alle eksterne aktører stiller likt når det kommer til pris og tilgang på lokaler, uansett om de er et lite forlag, et tidsskrift eller et stort og kommersielt forlag. Forfatterne er likevel ønsket ekstra velkommen gjennom skribentkontorer og skriveplasser i åpent landskap på Skriveloftet.²⁵³ Da Aslak Sira Myhre ble spurt om hvorvidt bransjen hadde innflytelse på programmet, svarte han:

Da vi starta her [...] Jeg hadde omvisninger med bokhandlerne, forleggerne, forfatterforeningene, avisene, venner og kjente, aktører, sentrale forfattere til og med, hadde jeg med rundt på huset, før vi åpna. [...] Jeg er helt sikker på at vi fikk masse innspill, som vi brukte videre, når vi forma huset. Men det var veldig bevisst, og *jeg var veldig opptatt av at vi skal ikke ha noe fellesmøte. Ikke noe idédugnad, ikke noe myldremøte.* [...] Hvis hele bransjen kom med sine ideer til et sånt møte [...] Så ville vi aldri kunne oppfylle alle de ønskene folk kom med på det møtet. Hva gjør du da? *Det du gjør da er at du garanterer at noen blir skuffa over det produktet du kommer fram til slutt.* Altså, Litteraturhuset ville ha skuffet noen.²⁵⁴ (Min utheving)

Myhre hadde omvisninger med bl.a. viktige personer fra litteraturfeltet, og fikk *innspill*, men ønsket ikke å ha noe *fellesmøte*, *idédugnad* eller *myldremøte*. Dette er en måte å beholde kontroll og makt over litteraturhus-konseptet på, og markerer en avstandtagen fra idealtypen jeg har kalt *samfunnshus*.

Sitatet viser noen av motsetningene i forventningene til litteraturhusene og deres ledere. Skulle litteraturhusene være litteraturkatedraler med en (sett utenfra) eneveldig kunstnerisk leder som selv velger i hvilken grad han eller hun tar hensyn til omgivelsene, omtrent som på et teater? Eller skulle man sikte mot et samfunnshus for *ordet*, i sin bredeste betydning, som drives av mange grupper, der alle har en demokratisk og lik mulighet til å forme huset? Aslak Sira Myhre fikk stor frihet til å forme det første litteraturhuset i Norge, sammen med styret, og satte dermed standarden og ble referanserammen. Ut fra bl.a. dette sitatet ligner Litteraturhuset i Oslo mest på en *litteraturkatedral*, i motsetning til et samfunnshus for litteratur.²⁵⁵

²⁵³ Litteraturhuset i Oslo, "Skriveloftet," <http://www.litteraturhuset.no/huset/skriveloftet.html>.

²⁵⁴ Eide, Munch, og Velsvik, *Et landskap av forventninger : en analyse av hvordan lederne for Dansens Hus, Dramatikkens hus og Litteraturhuset forholder seg til sine bransjer*. Vedlegg nr 2, refleksjonssamtale med Aslak Sira Myhre.

²⁵⁵ Nå er ikke Litteraturhuset i Oslo hovedfokus for denne oppgaven, men det kan likevel presiseres at jeg med dette ikke mener at LiO bare fokuserer på skjønnlitteratur, eller bare den autonome polen. Når jeg

Den mest inkompetente personen

Mye av kritikken mot Kristin Helle-Valle gikk på at hun ikke hadde inkludert det lokale forfattermiljøet i tilstrekkelig grad og tidlig nok i prosessen. Tomas Espedal var igjen først ute, og etter å ha skrytt litteraturmiljøet i Bergen opp i skyene, satte han en del spørsmålsteget ved Kristin Helle-Valle som leder av prosjektet:

Så hvorfor da, har styret for Litteraturhuset i Bergen ansatt en leder som ikke kjenner de litterære miljøene i Bergen, og som konsekvent sier og gjør helt feile ting [...]

Videre foreslår lederen for det såkalte Litteraturhuset, at restauranten skal driftes av Colonialen, som er den dyreste restauranten i byen. Hun snakker offentlig om Lars Vaular og TV 2 som innhold i Litteraturhuset. Hun har jobbet med litteraturhus i Bergen i to år, og kjenner ennå ikke litteraturmiljøet i byen. Det virker på meg som om styret har funnet den mest inkompetente personen tilgjengelig for å skape et hus som få forfattere vil ha.

Man må bygge et hus nedenfra og opp, ikke ovenifra og ned. Vi har fått tildelt en byggmester som ikke kjenner faget sitt, som ikke kjenner arbeiderne sine, og som ikke engang vet hvilket hus det er hun skal bygge.²⁵⁶

Helle-Valle sier og gjør *helt feile ting*, som å *snakke offentlig* om rapperen Lars Vaular og TV 2 som innhold i *Litteraturhuset*. Hun *kjenner ikke litteraturmiljøet* i byen, og Espedal mener hun må være *den mest inkompetente personen tilgjengelig*. Han benytter seg ikke av en eksplisitt kjønnsdiskurs her. Kan hende hadde han kritisert en mannlig leder akkurat på samme måte. Hovedproblemet for Espedal ser isteden ut til å være at Helle-Valle etter sigende ikke kjenner litteraturmiljøet i Bergen godt nok. Hadde hun gjort det ville hun kanskje unngått å oppfattes til å si helt "feile ting" også? Espedal eksemplifiserer videre hva de faktiske feilene hun har gjort er, men presenterer dem som om Helle-Valle har stått helt alene om å ha tatt valgene. I virkeligheten representerte hun allerede fra 2009 av en stiftelse, styrt av et styre. Som forfatter og styremedlem Gunnar Staalesen skrev en måned senere: "...hun har hatt et aktivt diskuterende styre i ryggen".²⁵⁷ Espedal føler tydeligvis at han, som bergensbasert forfatter, er utelatt fra prosessen og enda viktigere; defineringen av hva huset skal være. Når Espedal skriver at man må *bygge et hus nedenfra og opp* viser han imidlertid at han ikke helt forstår sin egen posisjon i feltet. Som prisbelønt forfatter er han rik på

skriver katedral i dette kapittelet, er det for å tydeliggjøre en insitusjons- og ledelsesmodell. LiO ligner noe mer på et teater enn på et samfunnshus i så henseende.

²⁵⁶ Espedal, "Litteraturhus for litteraturen."

²⁵⁷ Gunnar Staalesen, "Balladen om litteraturhuset," *ibid.*, 18. mars.

symbolsk kapital, uansett hvor lite penger han måtte ha å rutte med. Dette tyder på en noe manglende selvinnsikt, som blir enda tydeligere når han senere på året prøver å innta en offerrolle, noe jeg kommer tilbake til under punkt 9.4, i kapittelet om kulturkjerringer.

Kristin Helle-Valle innrømmer i et intervju noen dager etter innlegget fra Espedal at hun ikke går på alle litterære arrangementer i byen.

Men det er vel ikke å være flinkest på litteratur, som er den viktigste egenskapen for å dra i gang et litteraturhus? Jeg vet en hel del om organisasjon og ledelse, som er minst like viktig.²⁵⁸

Helle-Valle mener altså at det ikke er om å gjøre å være *flinkest på litteratur*, for å kunne dra i gang et litteraturhus. Og videre at hennes kunnskaper om *organisasjon og ledelse* er vel så viktige for oppgaven, som det å kunne litteratur. Her berører hun et vesentlig punkt når det kommer til ledelse. Kan en leder være god selv om vedkommende ikke kan fagfeltet han eller hun skal lede? Det er blitt hevdet i en del ledelsesteori at det holder bare å kunne "organisasjon og ledelse", og så kan man lede hva som helst. Dette er imidlertid ikke noe det er enighet om innen ledelse som fagfelt. Det er vel rimelig å hevde at ledere blir bedre når de vet hva medarbeidere eller viktige samarbeidspartnere faktisk snakker om. På den andre siden finnes det nok av eksempler på at gode kunstnere ikke nødvendigvis er gode ledere. Som jeg var inne på i kapittel 3, står kunstens egen logikk i motsetning til en økonomisk logikk. Og å drive et litteraturhus uten noen form for økonomistyring og ledelse ville ikke gått bra særlig lenge.

8.2 Kjønn

Erling Gjelsvik benytter seg av en tydelig kjønnsdiskurs i sitt innlegg i Bergensavisen: "Dessverre er det nok nærmere sannheten at prosjektet vakler videre på litt for høye hæler".²⁵⁹ Dette er en setning som fungerer utmerket retorisk, nettopp fordi man ser for seg en litt ustødig pyntedukke av en kvinne, som man på ingen måte er i stand til å ta seriøst. Kan man tenke seg et tilsvarende språklig bilde for en mann? Prosjektet snubler

²⁵⁸ Tonje Aursland, "Vil lytte til forfatterens ønsker," *ibid.*, 5. mars.

²⁵⁹ Gjelsvik, "Tid for en time-out?."

videre over brosteinen i litt for glatte og spisse designsko fra Italia? Gjelsvik er kanskje flinkere enn meg til å finne opp slike bilder, men det er også lettere å lage bilder når klisjeene om kvinner som upraktiske og overflatiske, lett knyttes til udugelighet i vår kultur. Det foregår en kontinuerlig strid om hva kvinner er gode for, gjennom språket vårt og i diskursene i media. Gjelsvik benytter seg bare av klisjeene fra slike kjønnsdiskurser, for å helle "litt malurt i litteraturhus-begeret", som han sier det selv.²⁶⁰ Til Morgenbladet uttaler han:

Litteraturhuset i Bergen har vært et *one woman project* fra starten av. Mitt inntrykk er at planene i bunn og grunn handler om å skaffe én person en jobb for resten av yrkeskarrieren.²⁶¹

Her endrer Gjelsvik vår typiske engelske frase "one-man-show" til *one woman project*. Ordene assosieres med noe egosentrisk fordi de spiller på den kjente frasen, som gjerne brukes syrlig om noen som bare ønsker å være i sentrum for andres oppmerksomhet, uten at man nødvendigvis har så mye å komme med. I neste setning forsterker han dette innrykket ved å trekke i tvil om Helle-Valle overhodet bryr seg om hvilket hus hun lager, så lenge det sikrer henne en arbeidsplass de siste årene før hun skal pensjonere seg. Disse to setningene viser at Gjelsvik ikke er interessert i å se problemene som legitime uenigheter om profilen på huset, men isteden kun som resultater av Helle-Valles manglende kvalifikasjoner. Hvilke kvalifikasjoner dette dreier seg om kommer frem når han videre sier at han bare vil komme på åpningen hvis styret "... finner en daglig leder jeg kan tro på – en som har nok kreativ kraft, stor nok politisk tyngde og som har lest nok bøker."²⁶² Dette siste minner om kritikken fra Espedal; forfatterne har ikke troen på Kristin Helle-Valle som leder, angivelig fordi hun ikke har *lest nok bøker*, kjenner forfatterne i byen godt nok eller har nok *kreativ kraft og politisk tyngde*.

Både rent faktisk og mer indirekte kan man finne en del argumenter mot disse påstandene. Hun *har* klart å skaffe seg så gode samarbeidspartnere i styret, at hun sammen med dem har sikret nok midler fra private og offentlige sponsorer til å gjennomføre prosjektet. Dette krever definitivt en form for tyngde og kraft, og antakelig

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Gundersen, "Suksessen i Oslo har ført til planer om litteraturhus i Odda, Fredrikstad, Skien, Stavanger og Trondheim. Kristin Helle-Valle fikk en lys idé om å åpne et i Bergen. Det var før hun støtte sammen med noen av byens forfattere.."

²⁶² Ibid.

er den både kreativ og politisk. Mer indirekte finnes det en del "hjemme hos"-reportasjer og korte spalter, som "På nattbordet" i Dagens Næringsliv, som indikerer at hun antakelig leser noe mer enn de fleste. Selv svarte hun lite detaljert på spørsmål om egen kompetanse, bortsett fra at hun mente den var god nok. I intervjuet jeg gjorde med henne sier hun:

Jeg har ikke villet svare på deres premisser. Altså, ja, de må gjerne mene at jeg ikke har lest nok bøker. De aner jo ikke hvor mange bøker jeg har lest. At jeg ikke er forfatter er helt åpenbart. At jeg ikke er en del av deres miljø, eller har hengt rundt dem.. Nei, jeg har vært småbarnsmor og studert og jobbet i TV 2 og masse andre ting. Så.. Men jeg kan noe om prosjekt. Jeg brenner for litteratur og debatt. Det har jeg alltid gjort.²⁶³

Helle-Valle mener antakelig at hun har *lest nok bøker*, men at dette likevel ikke er den viktigste grunnen til at hun er en god kandidat som leder av et litteraturhus. For henne er kunnskap om *prosjekt* (og antakelig prosjektledelse), sammen med engasjementet for litteratur og *debatt* det som er avgjørende.

Helle-Valle var ikke alene om å oppleve kritikken mot henne som noe useriøs. Hun fikk naturlig nok støtte av styret, som påpeker at hun bl.a. med sin "universitetsgrad i litteraturvitenskap" og tidligere ledererfaring har den kompetansen som trengs.²⁶⁴ Bergensavisen følte også behovet for å kritisere nivået og formen på kritikken, selv om, eller kanskje nettopp fordi, en av de to viktigste kritiske innleggene hadde kommet fra deres egen skribent. Bergensavisen mener det dreier seg om "...surmaget kritikk fra et par gretne, gamle gubber" og vil heller ha "konstruktiv dialog" enn slike personangrep.²⁶⁵ Bergensavisen har imidlertid hyret inn Erling Gjelsvik som skribent av en grunn: han skaper debatt, og han underholder. Det selger aviser. Og derfor skal man vel heller ikke la seg overraske av at Bergensavisen dagen etter denne lederen trykker nok et "surmaget" innlegg, fullt av personangrep:

Sett i lys av at Helle-Valle har en bakgrunn fra TV 2, er hennes mediehåndtering så snodig at man må lure på hvor dritings Kåre Valebrokk var da han ansatte henne. [...]

Skjønner hun virkelig ikke at hun har trukket i gang en satsing som fremfor alt handler om troverdighet? Som handler om å ha forankring hos seriøst arbeidende mennesker, og som handler om noe mer enn henne selv? Å drive et litteraturhus krever en lesererfaring, en kulturforståelse, en politisk innsikt, et kontaktnett, en kreativitet og kanskje mest av

²⁶³ Helle-Valle.

²⁶⁴ G. Akselberg M. Røv, T. Selvik, Ø. Viken, "Et inkluderende hus," *Bergens Tidende*, 4. mars 2011.

²⁶⁵ Bergensavisen (leder), "Ufortjent kritikk," *Bergensavisen*, 4. mars 2011.

alt en teft for det dagsaktuelle som Kristin Helle-Valle har til gode å oppvise. Hun er ikke Aslak Sira Myhre, for å si det rett ut.

Uansett: En som ytrer seg i media må følge relativt enkle spilleregler, blant annet når det gjelder sannferdighet. *Helle-Valles forhold til sannheten er omtrent like forvirret som en døende flue på sensommeren, og da griper man til fluesmekkeren.* [...]

Jeg har uttalt at et bergensk litteraturhus kunne ha vært en morsom idé, under den forutsetningen at det ble drevet av en sylskarp trettiåring med det rette nettverket i byen og i landet for øvrig. Sekstiåringen Helle-Valle, med liten ballast på de etterspurte områdene, er ikke den personen. Det forbløffer meg at hun ikke ser det selv.

Uansett hva hun sier, kan ingen være i tvil om at hovedmotivasjonen hennes har vært å skreddersy seg en jobb. Om Litteraturhuset mot formodning skulle bli en realitet, får vi jaggu håpe at programsjefen vil være et dugelig menneske.²⁶⁶

For å oppsummere hevder altså Gjelsvik at Helle-Valle har drevet en dårlig *mediehåndtering*, mangler *troverdighet*, tenker bare på seg selv og dermed for lite på forfatterne, har lest for lite, *er ikke Aslak Sira Myhre*, er løgnaktig eller upålitelig, er ikke 30 år gammel, men isteden 60. Dette er anklager og påstander av veldig forskjellig karakter. Han har definitivt rett i at hun ikke er Aslak Sira Myhre eller 30 år gammel, og han har kanskje rett i andre påstander også. Likevel: Hva er det som gjør ham så til de grader provosert? At en kvinne på 60 kan få i gang et slikt prosjekt, til tross for alle usikkerhetene som nødvendigvis ligger der? Det er noe mannlig over denne frekktetens nådegave Helle-Valle demonstrerer: det å bare kjøre på. Noe tilsvarende kan sies om Gjelsvik selv; han smører svært tykt på, men anklager likevel Helle-Valle for å ha et uheldig forhold til sannheten. Faktisk så uheldig at hun burde håndteres med en *fluesmekker*. Hvor bevisst er han over at dette kan tolkes som at Helle-Valle burde drepes, fordi hun ifølge Gjelsvik har et *forvirret forhold til sannheten*? Alternativt kan det tolkes som at hun burde daskes eller slås med fluesmekker, noe som gir ganske andre assosiasjoner. Denne setningen om sannhet og fluesmekkeren spiller på humoristiske diskurser rundt kvinner og seksualisert vold. Humor er et sterkt virkemiddel, og dermed også et maktmiddel. Det er imidlertid ikke helt åpenbart at Gjelsvik har mer definisjonsmakt enn Helle-Valle, og kanskje er utfallene hans like mye en desperat kamp for å beholde illusjonen om en slik definisjonsmakt.

²⁶⁶ Erling Gjelsvik, "Et litterært korthus," *ibid.*, 5. mars.

Hun sier selv i intervjuer til avisene, samt i intervjuet jeg gjorde med henne at hun har slåss med frekke menn hele sin yrkeskarriere. I dette tilfellet ønsket hun imidlertid ikke å se kritikken på den måten:

K: Erling Gjelsvik er mer sånn, tenker jeg, han sitter og gnurer på et eller annet. Er forbannet på noe, eller har bestemt seg for at nå skal jeg ta dem liksom. Ikke faen om hun skal få slippe unna, eller må ikke komme her og komme her og sånn. Akkurat det har jeg litt mer problemer med å... Men det faller nesten på sin egen urimelighet. Så når jeg møter ham så hilser jeg på ham. Så jeg har ikke noe usnakket med ham heller. Jeg vil ha ro i sjelen, så det beste jeg kan gjøre er å være raus. Og si at det er sikkert noe de sliter med selv, og jeg er mye heldigere enn dem.

I: Det kan godt være..

K: Men jeg er helt enig. Altså det der kvinne...disse- greia. Men den har jeg valgt å ikke lese inn i dette her.²⁶⁷

Helle-Valle tror Gjelsvik sitter og *gnurer* på noe, men at dette faller på egen *urimelighet*. Hun ønsker likevel ikke la dette få for stor betydning, og velger derfor å være *raus*. Videre sier hun at *de* sikkert *sliter med* noe, og at hun selv dermed er *heldigere enn dem*. Mest interessant er det likevel at hun sier at hun ikke har *valgt å lese inn* den *kvinnedissende greia*. Helle-Valle ønsker ikke å innta noen offerrolle. Hun anser utfallene fra Gjelsvik som urimelige, men *velger* å ikke *lese inn* kvinneforakt i dem. Hun kunne altså ha valgt annerledes, hvis hun for eksempel mente hun kunne vinne noe på det. I forbindelse med sitatsjekk ba Kristin Helle-Valle meg om å være tydelig på at det var jeg som hadde tatt opp kvinnedimensjonen i intervjuet, noe som er helt korrekt. At dette er noe som er viktig å presisere for henne er likevel interessant i seg selv; kvinnedimensjonen fører mot en offerrolle det ikke er ønskelig å havne i.²⁶⁸

Slik jeg har tolket Gjelsvik, er det likevel ingen tvil om at det er et element av kvinneforakt i det han skriver. Spørsmålet er om det er kjønn som er hovedpoenget og hovedproblemet hans, eller om det bare er et middel han bruker for å spolere ett litteraturhus han sier han ikke vil ha.

²⁶⁷ Helle-Valle.

²⁶⁸ Det er forøvrig helt nylig levert en veldig relevant doktorgrad om kvinner i medieskandaler: Elin Strand Hornnes, "Når kvinner på si unnskyld...: medierte skandaler, kvinnelige politikere og retoriske forsvarsstrategier" (Institutt for medier og kommunikasjon, UiO, 2014). Jeg har imidlertid ikke hatt anledning til å bruke den, da den kom for tett opp mot innlevering.

Doktorgraden jeg nevnte i kapittel 3, om politiske skandaler og kjønn i media, tyder på at det er lettere å kritisere kvinner enn menn. Kvinner utsettes for hardere kritikk i forbindelse med politiske saker, og det er lite som tyder på at dette skulle være annerledes for kulturpolitiske saker.

9. Kulturkjerringer

Da Tomas Espedal skulle ytre sin uenighet om hvilken profil et litteraturhus burde ha, og hvem som hørte hjemme der, startet han også noe uforvarende en *kulturkjerringdiskurs*:

...bokhandelen for dårlig, restauranten for dyr, klientellet for ensartet og kjedelig; her kommer de med penger, de som vil menges seg med kunstnerne, kulturmenneskene.²⁶⁹

Dette med *kulturmenneskene* som ville menges seg med kunstnerne er naturligvis åpent for tolkning. Hvem er det egentlig han mener? Som jeg var inne på under punkt 6.5 kan dette ha vel så mye med kulturell kapital å gjøre som noe annet. Slik det utviklet seg var det imidlertid kjønnsdimensjonen som fikk klart mest oppmerksomhet. Begrepet *kulturmenneskene* måtte imidlertid innom en forsvarstale av Anders Heger i Dagsavisen før det begynte å dreie seg om kvinner. Heger ga dem dessuten en slags definisjon:

De er gjerne kvinner, som regel fra førti og oppover, de er kledd stilsikkert, men ikke for påfallende, de kretser ivrig rundt kulturens arrangementer, men alltid i de ytre sirkler, de fyller salen under opplesninger, men de blir ikke lenge, i høyden tar de et glass vin, til nød to – av respektabel kvalitet – før de går hjem.

De skal tidlig opp nemlig. De jobber. I det offentlige som regel, ofte som lektorer eller i helsevesenet.²⁷⁰

Kulturmenneskene er altså ifølge Heger *kvinner fra førti og oppover, som kretser ivrig rundt kulturens arrangementer. De fyller salen under opplesninger, men går tidlig hjem, fordi de gjerne jobber i det offentlige, som lektorer eller i helsevesenet. Hegers hovedpoeng i teksten er at disse kvinnene er de egentlige heltene i kulturlivet, selv om de, ifølge Heger, ofte omtales i negative termer:*

Det er de som leser bøker her i landet. De som holder teatrene i gang, som vedlikeholder de klassiske dyder [...] Neida – de er ingen kulturens spydspiss: De er dens skaft.

Uten slike som dem ville eliten sittet der, alene i sin opphøyde ensomhet [...] Man finner dem i respektfull, beundrende nærhet til skribenter og kunstnere verden over [...] ...de går gjennom århundrene som de evige, aldri synlige og aldri takkede "kulturmenneskene", det er de som skal takke. Og det gjør de. Likevel var det de som skapte et leseklima der Wergeland, Ibsen og Hamsun kunne vokse – de er litteraturens middelklasse uten hvilken kunsten ville blitt hjemløs. Og hele tiden har det sittet genier

²⁶⁹ Espedal, "Litteraturhus for litteraturen."

²⁷⁰ Heger, "'Kulturmenneskene'."

og sett lett hånlig bort på dem fordi de vil mengde seg med det ekte og ubesudlede kunstneriske.

Jada, det er sant. Det er disse – ikke de fattige poeter – som fyller litteraturhuset i Oslo (og hundrevis av andre byer) kveld etter kveld.

Og jeg beundrer dem enormt for det.²⁷¹

Kultur menneskene er ifølge Heger kvinner som *holder teatrene i gang*, og er å finne *respektfullt* i nærheten av skribenter og kunstnere *verden over*. De har gått *usynlig gjennom århundrene*, men skapt et *leseklime* der de store mannlige forfatterne har kunnet *vokse*. Likevel har *geniene* sett *hånlig* bort på dem, fordi de vil *menge seg* med de *ekte og ubesudlede kunstneriske*.

Anders Heger er nok genuint opptatt av å hedre det publikummet han som forlegger er avhengig av, men dette er også et tveegget sverd. Han beskriver kvinnene som rimelig tafatte og evig takknemlige mottakere. Deres heldåd består i å kjøpe bøker og billetter til arrangementer. Og når han setter dem opp mot avantgarden og eliten, er det lett å undre seg over dikotomiene. Er det sånn at når menn først er interessert i kultur, er de en del av den kulturelle avantgarden eller eliten? Eller i det minste aktivt reflekterende og kritiske publikummere? De kan ikke bare være "passive" mottakere? Og kvinner flest er nettopp ikke noe mer enn daukjøtt i salen, selv om de er aldri så opptatt av kultur og litteratur? Denne forsvarstalen for de kvinnelige *kultur menneskene* kan oppleves ganske paternalistisk. Innlegget kan tolkes i ulike retninger, og det ble det gjort. Helt sikkert er det imidlertid at han traff en nerve; om ikke alle beskriver kvinnelige kulturpublikummere på samme måte, så ser man dem lett for seg. Og temaet skapte engasjement.

9.1 Dramaturgi og tilfeldigheter

De kritiske innleggene fra Espedal og Gjelsvik skapte også generelt engasjement blant journalister og kommentatorer i hele landet. Kristin Helle-Valle var imidlertid lite interessert i å svare på spørsmål om henne som person. Hun figurerte en del i avisene, og svarte på en del henvendelser, men langt i fra alle:

²⁷¹ Ibid.

Jeg har jo ikke vært en del av det på en måte. Så det var.. Anders Heger som gikk ut.. For de ville ha meg i studio. Og jeg sa: Det er helt umulig for meg å begynne å snakke om jeg har lest nok bøker, eller...²⁷²

Det at Helle-Valle ikke ønsket å møte "i studio" og snakke om seg selv, kan ha vært en medvirkende årsak til at kulturkjerringdebatten fikk slik oppmerksomhet. Media ville spinne videre på "bråket i Bergen", men da NRK ikke fikk Helle-Valle på lufta, satte de isteden Anders Heger og Tomas Espedal mot hverandre. Og i et journalistisk perspektiv var nok dette svært vellykket. NRK oppsummerte selv hovedpoengene i disputten på egne nettsider, først med sitat fra Espedal:

– Dei skulle hatt sitt eige kulturhus, slik at ein kunne samle dei på ein plass. Når du endelig har fri og skal ta ein øl, så finst dei på restaurantane også. Det verste er at dei tek opp plassen til dei som har noko å gjere i eit litteraturhus, sa han i Dagsnytt 18 i går.

Forleggar Anders Heger er provosert over utspelet [...]

– Det er fryktelig nedlatende og ein klisjé som herskar i kulturlivet om den typiske eldre kvinna som les bøker, kledd i lilla gevantar og med smykker rundt halsen [...]

– Dette er folk som har halde den norske kulturen i live så lenge eg har levd. Dei menneska fortener voldsom respekt, ikkje ei nedlatande "dei menneska treng vi ikkje"-haldning [...]

"Det er dine eigne lesarar du snakkar om. Du seier at dei skal samle seg ein stad slik at ein slepper å sjå dei. Dette er så nedlatande, det er så groteskt snobbete overfor dei som faktisk driv kulturen fremover." (Anders Heger)

Du burde vore forfattar, det er ein lovtale du skriv til kvinner over 40 år, seier Espedal [...].

– Det er "kulturmenneska" med pengar som utestengjer studentar og forfattarar utan så mykje pengar. Det blir for dyrt for dei, hevdar Espedal. [...]

– Sånn som det ser ut no, så kunne dei kalla det eit kulturhus, eit debatthus eller eit horehus, seier Espedal.²⁷³

Espedal fastholder at han ikke har noe sans for disse kulturmenneskene, og en burde egentlig bare *samle dem på en plass*. Slik kan man slippe at de opptar plassen til dem som har *noe å gjøre* i et litteraturhus. Espedal hevder videre at kulturmenneskene *med penger utestenger studenter og forfattere*, og derfor kunne man like gjerne kalle huset for

²⁷² Helle-Valle.

²⁷³ Maren Kvamme Hagen, "- Groteskt snobbete og nedlatande," *NRK Kultur og Underholdning*, 8. mars 2011.

et kulturhus, debatthus eller horehus. Heger svarer med at dette er *grotesk snobbete og nedlatende*, men fortsetter selv å nevne *klisjeen om lilla gevanter og smykker rundt halsen*.

Slik journalisten her har presentert innslaget i Dagsnytt18, er det fortsatt slik at Espedal ikke er spesielt opptatt av kjønn. Han er imidlertid arrogant så det holder mot kulturpublikum generelt, og dermed også mot egne lesere. Selv om arrogansen ikke bare er rettet mot kvinner, virker han heller ikke særlig opptatt av å rette opp igjen inntrykket av at det er kulturkjerringene han ikke vil ha rundt seg på et litteraturhus. Det er imidlertid igjen pengene som er hovedproblemet for forfatteren Tomas Espedal. De står i motsetning til dem som har noe å gjøre på et litteraturhus. Litteratur fremstår også som i en slik særstilling for Espedal, at han på den andre enden av kulturskalaen setter likhetstegn mellom kulturhus, debatthus og horehus. Den kulturen som underholder og den debatten som trekker et sensasjonslystent publikum, "selger seg" på lik linje med prostituerte, slik Espedal ser det. Det er dermed kunstens og kunstnerens autonomi som igjen er det viktigste for Espedal. At dette i løpet av debatten går utover de kvinnelige kulturkonsumentene, er for ham i utgangspunktet ganske underordnet.

9.2 Heltinner, eller ansvarsløse konsumenter?

Når jeg har brukt begrepet *kulturkjerring* flere ganger allerede, er det fordi det var dette ordet denne debatten etter hvert utkrystalliserte seg rundt. Og i samtale med en del ikke-bergensere har jeg opplevd at dette kanskje er det eneste "alle" kulturinteresserte i Norge fikk med seg av debatten om Litteraturhuset i Bergen. Et søk i ATEKST avslører imidlertid at begrepet ikke kom i hyppig bruk før i slutten av september 2011. Og dette som en direkte konsekvens av at Tomas Espedal igjen sørget for å slippe en liten bombe i form av uttalelsen: "Hvis mine lesere bare var femti år gamle damer, hadde jeg sluttet å skrive på dagen."²⁷⁴ Denne setningen ble ikke overraskende plukket opp av en rekke kommentatorer, og kulturkjerringdebatten blusset opp for alvor.

Forfatter Solveig Aareskjold mente i den anledning at disse kvinnelige kulturkonsumentene opptrer ansvarsløst:

²⁷⁴ V. Kvalshaug J. Lund, "Hjelp - kulturkjerringene kommer!," *Aftenposten*, 16. september 2011.

Rollen som kulturkjerring er en makelig rolle å velge. Det er så lett å ta imot, å komme seg ut, oppleve noe nytt i en uforpliktende sammenheng og legitimere sitt nærvær ved å yte velvilje.

Hos disse kvinnene renner alt inn, helt ukritisk, hevder Aareskjold:

[...] de holder på en sånn fjortisrolle som jeg ikke syns man har rett til å spille når man blir voksen.²⁷⁵

Aareskjold mener *kulturkjerring* er en *makelig rolle*, der man bare tar imot i en *uforpliktende sammenheng* og der *alt renner inn helt ukritisk*. Videre mener hun at dette er en *fjortisrolle* man *ikke har rett til* å innta som voksen. Dette er ganske harde ord, som ikke bare beskriver kvinnelige publikummere som passive, men også som umyndige tenåringer. Samtidig ligger det kanskje en frustrasjon over kulturpublikummet generelt her? Driver man med det man anser som autonom kunst, ønsker man å se sitt prosjekt som noe helt annet enn ren underholdning. Et publikum som konsumerer såkalt høykultur eller kunst på samme måte som man ellers konsumerer populærkultur, oppleves dermed respektløst for en forfatter. Ved å ta avstand fra slik hverdagslig og avslappet omgang med kultur, plasserer Aareskjold seg selv i den autonome delen av litteraturfeltet. Det kan også være at det er andre egenhensyn som ligger bak uttalelsen, noe som kommer frem i dette sitatet:

Jeg skulle gjerne sett at de spratt opp mot alle de livsfiendtlige, voldsromantiske skriftene som unge menn har kocht i hop. Voksne damer burde ikke ha så stor omsorg for mannlige fantasier.²⁷⁶

Aareskjold ønsker sterkere reaksjoner mot *livsfiendtlige* og *voldsromantiske skrifter* skrevet av *unge menn*, og mindre *omsorg* for *mannlige fantasier*. Dette sitatet kan tolkes i minst to retninger. For det første er det en moralsk nedvurdering av det mannlige, forfattere skriver, og at kvinner som aktive kulturkonsumenter er moralsk forpliktet til å rope varsku om dette. Slik Aareskjold selv gjør her. For det andre kan det tolkes dit hen at kvinner generelt godtar og sluker rått mye dårlig litteratur skrevet av menn. Da er ikke problemet bare det at kvinner ikke er kritiske nok, men også kanskje det at de i det hele tatt møter opp på arrangementene og kjøper bøkene.

²⁷⁵ Astrid H. Meyer og Ida K. Gullvik, "- Kulturkjerring, reis deg!," *Klassekampen*, 23. september 2011.

²⁷⁶ Ibid.

Uttalelsene fra Aareskjold er i artikkelen satt opp mot bl.a. litteraturviter Marianne Egeland, som spør hvor denne forakten kommer fra, og mener at "De som er opptatt av å karakterisere "kulturkjerringa" sparker nedover. Man utviser en forakt for dem man er avhengig av".²⁷⁷ Hun mener altså at det å *karakterisere* kulturkjerringa i seg selv, er å vise *forakt* for dem. Dette er ironisk nok både på linje med mye av det Anders Heger sa tidligere på året, samtidig som det kritiserer nettopp det Heger gjorde: å definere kulturmenneskene med kjønn, alder, yrke osv. Kanskje er ikke Egeland klar over at det var kulturkjerringenes selvutnevnte forsvarer som også hadde definert dem? Hun er i så fall ikke alene. Flere enn henne kom med uttalelser som hentyder til at begrepet *kulturkjerring*, med tilhørende nedsettende beskrivelse, kom fra Espedal, noe som altså er feil.

Dagen etter uttalelsene fra Aareskjold og Egeland kom også forfatterne Anne B. Ragde og Helene Uri kulturkjerringene til unnsetning. Ragde forsvarer de kvinnelige kulturkonsumentene, uten egentlig å utfordre forestillingen om dem:

Disse kvinnene er genuint interessert i litteratur. De er oppdatert, leser enormt mye, har lært seg masse. [...] Hvorfor skal man kreve av dem at de i tillegg skal være kritiske?²⁷⁸

Slik Ragde forstår det kan man være *genuint interessert i litteratur*, ved å *lese mye*, men uten at man trenger å være spesielt *kritiske*. Dette plasserer Ragdes ambisjoner noe lengre vekk fra den autonome polen enn slik Aareskjold fremstiller seg selv.

Helene Uri har en litt annen tilnærming, og forsøker å endre meningsinnholdet i kulturkjerringbegrepet: "Kjerringa er full av faen, mot og kraft".²⁷⁹ Uri mener det er feil at kvinnene bare er passive mottakere, og forteller fra egne erfaringer fra bokmøter:

Det kommer ganske kloke og tankevekkende innspill, og det er meningene fra kulturkjerringene som gjør at jeg overlever en bokhøst. [...]

- Kanskje de mannlige kulturaktørene savner sine menn. De syns kanskje det er litt trist at andre menn bare er opptatt av å løpe Birken, se på tv eller lese businessdokumenter, for å følge de samme stereotypiene.²⁸⁰

²⁷⁷ Ibid.

²⁷⁸ Astrid H. Meyer, "- De er genuine damer," *ibid.*, 24. september.

²⁷⁹ Ibid.

²⁸⁰ Ibid.

Ifølge Uri kommer kulturkjerringene med *kloke* og *tankevekkende* innspill, og hun mener at problemet kanskje ligger et helt annet sted. Stereotypet sagt savner de mannlige forfatterne det mannlige publikummet, fordi mennene isteden løper *Birken, ser på TV* eller *leser businessdokumenter*. Den siste delen setter opp en mulig retorisk motsats til kulturkjerringene, uten et treffende sekkebegrep på dem. Det er stor forskjell på å sette kulturkjerringene opp mot genuint interesserte, og kritiske, mannlige kulturkonsumenter, enn å sette dem opp mot menn som rett og slett gjør helt andre ting. Det viser igjen en forskjell på prosjektene og ambisjonene til de ulike forfatterne. Tomas Espedal er antakelig enda mindre interessert i menn som ikke tar kultur og litteratur seriøst overhodet, enn kvinner som gjør det. Det eneste han er interessert i, er å bli beundret av og utveksle tanker med mennesker som investerer svært mye av sin tid i litteratur. Enten som forfattere eller som kritiske og engasjerte lesere.

Slik sett formulerte antakelig Anders Heger også en mer relevant motsats til kulturkjerringene. Han går ikke ut av den kulturelle sfæren for å finne dem, slik som Uri gjorde, snarere tvert imot: "Det er ikke svartkledde unge menn med eksistensielle problemer som leser *Knausgård*".²⁸¹ Sitatet er sagt som en fortsettelse av poenget om at man er avhengig av kulturkjerringene for å overleve økonomisk som forfatter. *Svartkledde unge menn med eksistensielle problemer* er trolig nærmere idealpublikummet Espedal ser for seg, enn bedriftsledere som stikker innom bokmøtet på vei opp Stoltzen.²⁸²

9.3 Alder og seksualitet

Kulturkjerring er et komplekst begrep som rommer mange ulike fordommer. Det fungerer også godt fordi det er en klisjé med rot i den faktiske virkeligheten: kvinner over en viss alder er overrepresentert blant kulturpublikummet.²⁸³ Oppmerksomheten mot dette segmentet i 2011 startet med Espedals skepsis til "kulturmenneskene", som kan settes i sammenheng med den bredere debatten om hvor smal eller bred programmeringen på et litteraturhus skulle ha som målsetning å være. Da handler dette først og fremst om klasse og kulturell kapital. Kulturkjerringbegrepet kan imidlertid

²⁸¹ Sandra Lillebø, "Kulturlivets nav," *ibid.*, 8. mars.

²⁸² Stoltzekleiven er en svært bratt turløype, der de ivrigste løper opp og konkurrerer på tid. Den ligger ikke langt fra Bergen sentrum, og er en mer relevant styrkeprøveferanse i Bergen enn hva Birken er.

²⁸³ Per Mangset, "Kunst og makt. En foreløpig kunnskapsoversikt," (Telemarksforskning, 2013), s. 42.

også dras i en annen retning, noe Helene Uri gjorde i Aftenposten med innlegget "Din munn sier nei, nei":

Hva mer kan man ønske seg av leserne sine? Et annet kjønn? [...] Eller er det alderen de har noe imot? For kvinnelige lesere er helt i orden. Unge, kule litteraturvitere, jurister, og bartendere, med smale midjer og rappe tunger. De foraktfulle forfatterne har ikke et vondt ord å si om kvinnelige lesere som sådan, det er de femtiårige kulturkjerringene de betakker seg for. Men, hør her, det er jo akkurat de samme menneskene: De har den samme utdannelsen, de har den samme interessen for kultur. De er bare blitt eldre. Levd mer, lest enda mer, fått mer erfaring, mer å snakke om. Klokere er de blitt, men i kraft av sin alder er de samtidig blitt mindre attraktive på kjønnsmarkedet.

[...] Det er åpenbart bare hos kvinner at egenskaper som utseende og attraktivitet overstyrer erfaring og intellekt. Mannlige lesere er kjærkomne i alle aldre.

Hva er egentlig problemet med kulturkjerringene? Er det, som Uri antyder her, at de ikke har *smale* nok *midjer* i kombinasjon med *rappe tunger*? At selv om de antakelig har blitt *klokere* og mer reflektert med årene, så hjelper det så lite all den tid de er blitt *mindre attraktive på kjønnsmarkedet*? Dette er noe helt annet enn min analyse om Espedal og kulturell kapital, for her blir genuin interesse for litteratur helt underordnet seksualitet og *utseende*. Og satt i sammenheng med et kritisk blikk på vår seksualiserte og kroppsfikserte vestlige kultur kan Uris påstand være skremmende nær den faktiske virkeligheten. Denne koblingen har jeg imidlertid ikke funnet selv i Espedals eller andre forfatteres uttalelser om kulturkjerringer, så om dette er en relevant kobling er den i så fall bevisst eller ubevisst skjult. Den kan i høyeste grad være virksom likevel, og hos Erling Gjelsvik dukker slike holdninger opp ganske eksplisitt, selv om han skriver om én kulturleder istedenfor kulturkjerringer generelt. Se eventuelt igjen på sitatet under punkt 8.2, der Gjelsvik legger vekt på Helle-Valles alder.

9.4 En tigersgutt føler seg misforstått

Espedal inntok etter hvert en offerrolle, da han følte seg misforstått. Han sier til Klassekampen at han

...stiller seg uforstående til at han skal stå som ansvarlig for debatten som har rast om kulturkjerringer og elitisme i forfattermiljøene. [...]

Jeg skjønner ikke helt hva som har skjedd, annet enn at jeg opplever at jeg blir presset til taushet, og at jeg heretter må være forsiktig med hva jeg skriver. Det er kanskje sterke

ord å kalle det et overgrep, men det føles nesten sånn. Jeg synes ikke jeg skal ha skyld i denne debatten.²⁸⁴

Han føler seg ikke ansvarlig for debatten om kulturkjerringer og elitisme, og føler det *nesten som et overgrep*. Han bruker imidlertid mye av intervjuet til å si at han egentlig savner å være "forfatternes forfatter" med salgstall på rundt 800 bøker pr utgivelse, og at Heger regelrett tar feil når han sier at mange av Espedals lesere er damer på rundt 50 år. Espedals motstand mot å være elitistenes representant blir dermed noe svekket av hans egne uttalelser. Da er det kanskje mer interessant hva han sier om å bli koblet til begrepet "kulturkjerring":

– I spalten min i BT kritiserer jeg en viss type tenkning om litteratur, men derfra er det et stort sprang til å kalle noen «kulturkjerring». Jeg er ingen debattant. Jeg liker ikke litterære debatter og har aldri vært opptatt av det. Jeg er ikke god til det, og ønsker det heller ikke.²⁸⁵

Espedal skriver her at han egentlig bare mente å kritisere *en viss type tenkning om litteratur*, men at han egentlig ikke er noen *debattant*. Han har aldri brydd seg om å kalle noen kulturkjerring. Dette er kanskje det mest troverdige i hele intervjuet: Han mente faktisk ikke kulturkjerringer da han skrev "kulturmenneskene".

En drøy uke senere får han støtte fra sin forlegger, som blir "opprørt over urettferdigheten i det hele".²⁸⁶ Hun mener det hele minner om en heksejakt (på Espedal), og at hans kritikere har "et forhold til virkeligheten som får de middelalderske vannprøver til å fremstå som strengt vitenskapelige".²⁸⁷ Dette er også noe i overkant overbeskyttende for en som selv går så hardt ut i media. Samtidig passer det inn i en utbredt kunstnermyte, som gjør kunstnere til genier, men likevel ikke 100 % tilregnelige.

Kristin Helle-Valle tilgir lett Espedal den kritikken han har rettet mot henne, nettopp ved hjelp av en slik kunstnermyte:

K: [...] det å være kunstner er utrolig sårbart. Og det å skrive bøker, og skrive livet sitt, eller å uttrykke ting på en kunstnerisk måte. [...] du er ganske hudløs med det. [...] Det

²⁸⁴ Sandra Lillebø, "Føles som et overgrep," *Klassekampen*, 8. oktober 2011.

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Kari Marstein, "Heksejakt på Espedal," *Aftenposten*, 19. oktober 2011.

²⁸⁷ Ibid.

kan se veldig greit ut på utsiden, og det ser staselig ut og.. Men du er jo alene 99 % av tiden din, og da går du og baler og strever med ting, tenker liksom at du skal by på noe. Og så gjør du det, og så føler du deg veldig sånn naken. Jeg tror det er litt sånn som mareritt man har, at man har gått ut uten underbukse på seg eller noe sånn.. (ler)

I: Sånn er en kunstner hele tiden..?

K: Ja, jeg tenker det. Eller enda verre. Det er på en måte ikke bare flaut, det er også utrolig skummelt. Fordi det er en blottlegging av seg selv. Så Tomas Espedal kan jeg... Han er litt sånn tigergutt, som dulter og klorer og er litt for voldsom. Og så plutselig så kaster han seg rundt, og så vil han kose, liksom.²⁸⁸

Det å være kunstner er *sårbart* og *hudløst*. Når man skal *by på noe* som kunstner eller forfatter er det litt som et *mareritt* om å gå ut naken, man *blottlegger* seg selv. Derfor ser Helle-Valle på Espedal som en slags *tigergutt, som dulter og klorer og er litt for voldsom*. Det stikker likevel ikke så dypt, for i neste øyeblikk vil han heller bare *kose*. Dette sitatet gir kunstnersjeler som Espedal en slags blankofullmakt til å oppføre seg på måter andre mennesker ikke kan, samtidig er det ganske nedlatende. Dette kan tolkes som en forsvarsmekanisme, da sitatet kommer fra en samtale som handlet mye om kritikken mot henne, fra nettopp Espedal. Det kan også tolkes noe mer generelt: Kristin Helle-Valle er lederen og organisatoren som *håndterer* slike kunstnersjeler på daglig basis som leder av Litteraturhuset i Bergen. Hun er ikke en av dem, men hun "vet" hvordan de tenker og har det.

²⁸⁸ Helle-Valle.

10. Avslutning

Diskursanalyse er litt som å skrelle en løk, ett lag av gangen. Man finner stadig nye lag av mening, men kan gjerne bare analysere ett eller to lag. Og hver diskurs deler seg opp i ulike retninger, der man stadig kunne forfulgt hver av dem lenger om tiden og plassen tillot det. Likevel: Hva kan jeg si mer om nå, etter å ha analysert debatten om Litteraturhuset i Bergen, enn jeg kunne før jeg begynte?

Problemstillingen jeg startet med var: *Hvilke verdier og holdninger kom til syne i debatten rundt Litteraturhuset i Bergen?* Ved bruk av bl.a. Bourdieus begreper og teoretiske utgangspunkt har jeg ønsket å forstå hvilke posisjoner de ulike aktørene forstås best ut fra, og dermed hvilke bakenforliggende verdier og holdninger som skinner igjennom de enkelte sitatene.

10.1 Oppsummering

Jeg vil her oppsummere de fire hoveddiskursene hver for seg, i den rekkefølgen de ble presentert i analysen.

Hva er et litteraturhus?

Litteraturhuset i Oslo gikk igjen som et viktig referansepunkt for aktørene, også for dem som ønsket å prege litteraturhusprosjektet i Bergen slik at det ikke ble en ren kopi. Det var altså et ambivalent referansepunkt, der det for noen fremsto som et forbilde, mens det for andre fremsto som vrengebildet av et hus for litteraturen.

Både usikkerheten rundt den fremtidige økonomien, og det at de fleste pengene i første omgang kom fra private, påvirket debatten. Det bidro ytterligere til at aktørene gjerne forholdt seg til ulike forestillinger om hva huset kunne bli eller burde være. Hvor pengene kommer fra, påvirker også hvem som sitter med definisjonsmakten.

Aktørene handlet i tråd med sin økonomiske og feltspesifikke egeninteresse. Selv om bibliotekledelsen ikke var aktive deltakere i debatten, kom det frem at Bergen Offentlige Bibliotek var en konkurrent til litteraturhuset. Tilpasninger av biblioteket var gjort for å kunne ha flere og bedre arrangementer, og Erling Gjelsvik med flere argumenterte for at

biblioteket derfor allerede *var* et litteraturhus. Andre trakk frem at man kan ha andre type møter, og treffe et annet publikum på et litteraturhus.

De fleste aktørene argumenterte for et hus som skal favne *bredt* og treffe mange, med ulike typer arrangement. Man fremhevet gjerne ulike verdier, som *kunnskap, refleksjon, demokrati og estetikk*, men oppfattet ikke disse som uforenelige. Unntaket var noen forfattere, der Espedal var mest tydelig i å avvise alle andre logikker enn de som hører hjemme i den autonome delen av litteraturfeltet. Det å blande ulike verdier og logikker kan sies å være nødvendig i et fredelig demokrati, og dermed et ideal å tilstrebe for samfunnet som helhet. I økonomisk forstand bør man heller ikke avvise deler av markedet. I litteraturfeltet kan det imidlertid ifølge bl.a. Bourdieu være økonomisk rasjonelt å avvise deler av markedet.

Idealtypene *salong* og *samfunnshus* representerer fundamentale motsetninger, og disse kan leses ut av debatten. Disse representerer ikke bare strid mellom autonome og heteronome poler på det kunstneriske feltet; det er også strid mellom flere ulike felt. Det kan skisseres minst 4 sosiale felt med særlig relevans for litteraturhuset: Det litterære, det akademiske, det kulturpolitiske og det politiske feltet.²⁸⁹ Å skille det kulturpolitiske fra det politiske feltet kan kanskje virke kunstig eller unødvendig, men poenget her er at litteraturhus også kan ha en rent demokratisk og politisk funksjon, helt uavhengig av kulturpolitikken.

I Trondheim var lokalpolitikere en viktigere del av debatten. En lokalpolitiker der mente dessuten at litteraturhus var viktig da det var "...et behov blant politikerne om en debattarena, hvor opposisjon kan møte posisjon på nøytral grunn".²⁹⁰ Noe slikt har jeg ikke funnet fra debatten i Bergen. Lokalpolitikere var forsiktig positive til prosjektet, men var i liten grad aktive i debatten, og håpet i det lengste at Fritt Ord og staten skulle stå for en større del av finansieringen.

²⁸⁹ Jeg var usikker på om jeg skulle kalle dette siste feltet for demokratisk, politisk eller kanskje "offentlighetsfeltet". De ulike begrepene fremhever ulike aspekter ved det samme. Jeg mener derfor politikk i bred forstand, inkludert demokrati som en verdi samfunnet hegner om. Min viktigste kilde har dessuten vært aviser, og de er en del av både det kulturpolitiske og det politiske feltet: Gjennom økonomiske subsidier er avisene en del av den nasjonale kulturpolitikken, mens som den fjerde statsmakt er media vaktbikkja som holder den etablerte makten noenlunde i sjakk.

²⁹⁰ Østerdal, "Elitistiske forfattere, defensive politikere og bekymrede bibliotekarer: Debatten om etablering av litteraturhus i Trondheim i Adresseavisen 2008–2013," s. 97.

Debatten om Litteraturhuset ble en kamparena der diskurser fra ulike felt møttes. Ordet "litteratur" ble forstått forskjellig i de ulike feltene, men bare det litterære feltet forbandt "litteratur" *kun* med skjønnlitteratur. Mange aktører forsto gjerne at i et litteraturhus blandes aktiviteter fra ulike felt i samme hus, uten at de nødvendigvis likte det av den grunn. Og om de forsto dette, hindret det dem heller ikke i å forsøke å dra tyngdepunktet over i egen banehalvdel.

Det jeg har kalt *litteraturhusdiskursen* i analysen er egentlig mange ulike diskurser i en rekke avisinnlegg som handlet om Litteraturhuset i Bergen. Det viser seg ut fra kompleksiteten i artiklene at dette bedre kan beskrives som en *diskursorden* om litteraturhus i Bergen, der ulike diskurser fra ulike felt kjemper om definisjonsmakten. Når jeg har delt inn kapitlene i analysen slik jeg har gjort, er det fordi jeg mener spørsmålet "Hva er et litteraturhus" har vært helt grunnleggende for å forstå mange av innleggene. Alternativt kunne dette kapitlet vært tydeligere inndelt etter mer allmenne diskurser som for eksempel *skjønnlitteratur som kunst, skjønnlitteratur som underholdning, dannelse, elitisme, relativisme, ytringsfrihet, demokrati* med mer. Mitt ønske om å gå induktivt inn i materialet, og ikke redusere kompleksiteten for mye kom imidlertid i konflikt med en slik tydeliggjøring og forenkling.

Bergen er Bergen

Hva var det som skapte slik temperatur i litteraturhusdebatten i Bergen? Er bergensernes oppfattelse av seg selv som egenrådige og sleivkjeftede sterkere enn deres ønske om å se seg selv som mer bergenser enn norsk? For det finnes minst to former for bergenspatriotisme. Den ene ser på Bergen som Vestlandets hovedstad, der de ivrigste vil kunne trekke paralleller til Barcelonas status som hovedstad i den autonome regionen Catalonia. Og en hovedstad trenger et visst kulturtilbud; et symfoniorkester, et godt og profesjonelt teatertilbud, litt opera – og nå også litteraturhus.

Bergen vil imidlertid ikke bare være en motvekt til Oslo som Norges urbane sentrum, mange bergensere har ikke en urban oppvekst bak seg og finner seg til rette i Bergen nettopp fordi det *ikke* er en storby på samme måte som Oslo. Denne andre formen for bergenspatriotisme går derfor på at Bergen er en storby med tette bånd til det rurale

Vestlandet, og i forlengelsen av dette blir Bergen for enkelte en representant for hele Norge utenfor Osloregionen.

Den siste varianten har ikke Oslo som noen form for forbilde, her illustrert ved Gjelsvik sin kritiske holdning til et litteraturhus i Bergen. For ham er suksessen til Litteraturhuset i Oslo et argument *mot* et tilsvarende hus i Bergen:

Det er grunner til at vi bor her og ikke i hovedstaden. Selv bodde jeg i Oslo i tre år, og da var jeg så lei av den kulturelle scenen der, med sine gjengangere og sitt se-og-bli-sett-preg, at jeg rømte til utlandet i et halvt tiår før jeg dro tilbake til Bergen.²⁹¹

Gjelsvik har fått nok av *gjengangerne* på *den kulturelle scenen* i Oslo, med *sitt se-og-bli-sett-preg*. Og selv om han måtte rømme landet for en pause har altså ikke Bergen samme effekt på ham. Kanskje er man mer jordnære og ekte i Bergen, slik Gjelsvik ser det? Her lå nok også et viktig paradoks i debatten: Man kan samles om det å være bergenspatriot og likevel være ganske uenige i hva det er som gjør Bergen så bra å bo i.

Generelt kan man si at det lå stor optimisme bak mange av utsagnene om Litteraturhuset i Bergen, særlig når man argumenterte for hvor viktig det kunne bli for Bergen og regionen. Politikere, styremedlemmer og andre kulturaktører mener det kan bli et *kraftsentrum*, at det kan *samle* litteraturmiljøet og være en viktig arena for *nasjonal samfunnsdebatt*. Utsagnene prøver ofte å vise at litteraturhuset kan gagne ulike felt og verdier på en gang.

En annen viktig hovedlinje i *stedsidentitetsdiskursen* er at Bergen og bergenserne føler seg *undervurdert*, kanskje særlig på litteraturfeltet. Dette er noe av det samme som Per Mangset beskriver i sin rapport "Kunstnerne i sentrum". Makten i det litterære kvalitetshierarkiet, forvaltet av forleggere, kritikere osv., befinner seg i all hovedsak i Oslo, uten mye bevissthet om hva som skjer utenfor Oslo. Ifølge aktørene i litteraturhusdebatten er imidlertid ikke sentraliseringen av gode forfattere like sterk; de er fortsatt å finne i Bergen og på Vestlandet. Dermed kan det oppstå en skjevhet mellom faktisk kvalitet og i hvilken grad denne kvaliteten anerkjennes som det, av de som har

²⁹¹ Gundersen, "Suksessen i Oslo har ført til planer om litteraturhus i Odda, Fredrikstad, Skien, Stavanger og Trondheim. Kristin Helle-Valle fikk en lys idé om å åpne et i Bergen. Det var før hun støtte sammen med noen av byens forfattere.."

definisjonsmakt. Håpet blant de som ønsket litteraturhuset velkommen var at det kunne være med på å utjevne noe av denne skjevheten.

Bourdieu mener at institusjoner forvalter en type performativ magi, eller en symbolsk makt til å fremheve, og konsekre. For Tomas Espedal er tilliten til litteraturhusprosjektets kredibilitet ganske lav. Det vil si at han ikke anerkjenner Litteraturhuset i Bergens makt til å konsekre. Espedal anerkjenner imidlertid heller ikke Litteraturhuset i Oslo som en viktig institusjon for litteratur. Slik sett bør hans kritikk av litteraturhusprosjektet leses som feltspesifikk grensedragning i mer generell forstand: Espedal markerer først og fremst sin litterære autonomi. Han er forfatter først, og bergenser etterpå.

Noe lignende kan kanskje sies om Ketil Bjørnstads krasse kritikk av Espedal og Gjelsvik også: han lot seg provosere av arrogansen deres. Han delte ikke deres grensedragninger, men ville tvert imot åpne mer opp. Samtidig kritiserte han en tendens i det institusjonelt-elitære delfeltet, eller den autonome polen, til å hylle en smal og ubegripelig form i litteraturen. Selv om Bjørnstads innlegg var svært kritisk, skrøt han også av litteraturinstitusjonene i byen. Slik sett er også hans posisjon først og fremst forfatter, og dernest østlending.

Kulturledelse

Aslak Sira Myhre hadde frihet til å forme Litteraturhuset i Oslo sammen med styret, og la seg på en ledelses- og organisasjonsmodell som minner mer om idealtypen litteraturkatedral enn samfunnshus. Debatten i Bergen var noe preget av ulike ønsker og forståelser av organisasjons- og ledelsesmodell, samt programprofil.

Kristin Helle-Valle ble kritisert for ikke å kjenne litteraturmiljøet i Bergen godt nok, og generelt ha for liten kompetanse på litteraturfeltet. Det satt forfattere i styret for Litteraturhuset i Bergen gjennom hele prosessen, som igjen var valgt av en ressursgruppe med lokale forfattere. Dette var likevel ikke nok til at alle forfattere i Bergen følte seg inkludert i planleggingsprosessen.

Helle-Valle mente selv at det viktigste uansett ikke var å være "best på litteratur", men isteden å ha erfaring fra prosjektarbeid, organisasjon og ledelse. Hun understreket likevel sitt *engasjement* for litteratur og debatt.

En kan spørre seg om den harde kritikken mot Helle-Valle hadde noe med at hun var kvinne å gjøre. Tomas Espedals kritikk hadde tilsynelatende ikke noen sammenheng med kjønn, mens Erling Gjelsviks kritikk var helt åpenbart kjønnnet. Resten av debatten gjentok temaene fra og spant ut fra innleggene deres, og kjønn kan være en viktig årsak til at kritikken fra to forfattere fikk slik vekt i media.

Gjelsvik var den som gikk hardest ut, godt over grensen for det flåsete og useriøse. Hans egen avis, Bergensavisen, kalte kritikken mot Helle-Valle surmaget og preget av personangrep. Den ble likevel brakt videre gjennom gjentakelser, videre diskusjon og skråblikk fra andre aviser, og dermed gitt en viss legitimitet.

Kulturkjerringer

Selv om Espedal kan ha blitt misforstått var det han som startet *kulturkjerringdiskursen* ved å skrive at han ikke ville ha *kulturmennsker* på et litteraturhus. Senere sørget han for å få liv i debatten igjen ved å si at han ville slutte å skrive på dagen om alle hans lesere var damer på 50.

Det var Anders Heger som gjorde det kjønnsløse begrepet kulturmennsker til kvinner i en viss alder, med utdannelse og jobb. Hans intensjon var å forsvare en type kulturkonsumenter som hadde sørget for et levende kulturliv i generasjoner. Resultatet var likevel todelt; gjennom sitt forsvar av kvinnelige kulturkonsumenter skapte han en enda tydeligere klisjé om dem. Og denne klisjeen er ikke bare oppvurderende, den maler også de kvinnelige kulturkonsumentene som passive mottakere.

Forfatter Solveig Aareskjold gikk hardt ut mot kulturkjerringene, og beskrev dem som makelige, ukritiske og umodne. Dessuten mente hun at kvinner burde være mer kritiske til voldsromantiske tekster av unge menn. Flere andre forfattere og litteraturvitere tok kulturkjerringa i forsvar, og både Anders Heger og mange journalister påpekte tallenes tale om at kulturlivet er økonomisk avhengig av dette segmentet.

Marianne Egeland mente at det å karakterisere kulturkjerringa er å sparke nedover, men var antakeligvis ikke klar over at det var Anders Heger, og ikke Espedal, som først hadde gjort dette.

Hvis kulturkjerringa er en passiv og ukritisk kulturkonsument, hva er da motsatsen hennes? Det kan være svært litteraturinteresserte og kritiske menn, eller menn som er interessert i helt andre ting. Anders Heger nevnte *svartkledde unge menn med eksistensielle problemer*, som kanskje er den mest treffende klisjeen for Espedals idealpublikum. Både denne klisjeen og klisjeen om kulturkjerringa er diskursive konstruksjoner som delvis er basert på virkeligheten, men i større grad basert på vår forestilling om den.

Forfatter Helene Uri spurte hva som var problemet med kulturkjerringene, og svarte selv at kjønnet ikke var det viktigste. Hun hevdet at unge litteraturinteresserte kvinner ikke var like upopulære blant forfatterne, og at problemet med kulturkjerringene derfor var alderen og utseendet. Det å være fruktbar og attraktiv på kjønnsmarkedet er derfor, ifølge Uri, en viktigere faktor for å bli akseptert av forfatterne enn interesse for og kompetanse på litteratur.

Tomas Espedal startet debatten om kulturkjerringer ved å vise forrakt for kulturmennesker, og i forlengelsen sine egne lesere. Han ble anklaget for at det var kulturkjerringene han ville til livs, og klarte ikke å rette opp igjen dette inntrykket, snarere tvert imot. Likevel følte han seg misforstått og opplevde debatten som utviklet seg nesten som et overgrep. Espedal ønsket å *kritisere en viss type tenkning om litteratur*, ikke å snakke om kulturkjerringer. Han viste dessuten til slutt en slags ydmykhet om litterære debatter; han pleier ikke å delta i dem og er ikke god til det. Og det kan han ha veldig rett i. Espedals argumenter passer godt innenfor litteraturfeltet, men i en mer generell offentlighet blir ordene hans tolket på helt andre måter, og han mistet kontrollen over dem.

10.2 Noen refleksjoner

Helt til slutt i arbeidet med denne oppgaven, fikk jeg spørsmål om ikke Tomas Espedal sa noe mer utfyllende om hvorfor han var så kritisk til Litteraturhuset i Bergen. Og hvorfor fikk han så mye oppmerksomhet da, hvis han ikke hadde noe "bedre" å komme

med? Dette ble et vanskelig spørsmål for meg, fordi det antyder en skjevhet i fremstillingen. Jeg kan ha vært mer kritisk i min lesning av Espedal, enn det som er skrevet av andre aktører. Espedal kan også ha sagt mye fornuftig på for eksempel litterære arrangementer, som ikke har kommet ut i avisene, rett og slett fordi det ikke passer et tabloid format. Og det er mulig jeg har oversett noen artikler, som kunne belyst Espedals kritikk bedre.

Likevel vil jeg si at jeg, langt på vei, har forstått Espedal. Det vil si; jeg har forstått ham ut fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv, og det kan man godt argumentere for at er et urettferdig perspektiv. Espedal er selv primært opptatt av de litterære verdiene, og det man i filosofien kaller "estetikk". Jeg har ikke lagt litteraturteori til grunn for denne oppgaven, og har derfor kanskje kommet i skade for å undervurdere mange av de verdiene som forbindes med et mer tradisjonelt dannelsessyn. Og da mener jeg bl.a. oppfatningen av at det finnes iboende essensielle og universelle verdier i kvalitetslitteratur, som nødvendigvis har en verdi for alle lesere. Jeg tror absolutt det finnes god og dårlig litteratur, men ved å anlegge et mer sosiologisk perspektiv har jeg ønsket å stille spørsmål ved slike essensielle verdier. Dermed har jeg vært mer interessert i strukturer og sosiale mekanismer enn i spørsmål om hva som kjennetegner god litteratur. I den sammenhengen vil det Espedal sier, antakelig fremstå som mindre "klokt", enn om det hadde vært litteraturen i seg selv, som var mitt hovedfokus.

En måte å tilstrebe en bedre balanse i oppgaven kunne vært å gjøre et intervju med Espedal. Det ville imidlertid gitt innsikt i noe helt annet enn hva jeg i denne oppgaven har prøvd å belyse, nemlig legitimeringen av Litteraturhuset i Bergen, før det åpnet, gjennom holdninger og verdier uttrykt i avisene, primært i 2011.

Videre kan det hevdes at Espedal ble utnyttet av mediene, som en slags protagonist i det dramaet de selv skaffer seg lesere og lyttere på, og at kvinneforakt passer godt i en slik dramaturgi. Han er helt klart ikke blitt tolket i beste mening alltid, og det virker tydelig at han fikk mye oppmerksomhet for andre ting enn det som var hans hovedanliggende: å sette kvalitetslitteratur i sentrum, fremfor debatt eller annet innhold i Litteraturhuset.

Likevel, Espedal er en prisbelønt og anerkjent forfatter, og forvalter en hel del symbolsk makt. Han fikk en del støtteerklæringer som var preget av at fordi det var Espedal som hadde sagt det, måtte det tas alvorlig. Ene og alene fordi det var han som sa det. Kan han

fremstå som et troverdig offer etter alle de nedsettende uttalelsene om kulturpublikum generelt og middelaldrende kvinner spesielt? Han er nok ikke det monsteret de sterkeste kritikerne fremstilte ham som, men han mangler tilsynelatende en del selvinnsikt.

Kronologi vs. diskurs

I fremstillingen av diskursene har jeg hele tiden måttet balansere mellom å vise hvordan den kronologiske dramaturgien utspilte seg i smått og stort, og å tydeliggjøre de diskursene jeg har konsentrert meg om. Mange av sitatene kunne vært brukt i flere diskurser, og til å få frem flere ulike meningsdimensjoner. Flere ganger er det også tydelige sammenhenger mellom de ulike artiklene jeg ikke fikk plass til å gå inn på. Analysen må derfor, naturlig nok, sees på som en forenkling av litteraturhusdebatten, selv om jeg har hatt en ambisjon om å vise kompleksiteten i meningsstrukturene. Det eneste stedet jeg egentlig har gjort et poeng av å vise kronologiske sammenhenger mellom tekster er i kulturkjerringsdiskursen. En viktig grunn til det er at det utviklet seg en del misforståelser rundt når og hvordan kulturkjerringbegrepet oppsto og fikk sin definisjon, og disse misforståelsene var det viktig å oppklare.

10.3 Konklusjon

Debatten om Litteraturhuset i Bergen var en diskursiv maktprosess og handlet i hovedsak om å legitimere bruken av offentlige og private midler på et hus for litteratur. Det ble spilt på mange etablerte diskurser, og det dukket opp noen nye. Særlig *kulturkjerringsdiskursen* var et produkt av litteraturhusdebatten i Bergen. Den kan sies å være ny, fordi den krystalliserte seg rundt et begrep som nesten ikke hadde vært brukt før 2011. Likevel spiller den også på kjente diskurser om kvinner, menn, forfattere og publikum.

Med Bourdieus tre prinsipper for legitimering kan vi si at Litteraturhuset i Bergen måtte legitimere seg overfor forfatterne, altså en kunst for kunstens skyld. Forfatterne fikk imidlertid ikke dominere definisjonen av Litteraturhuset helt, og de private pengene fra Trond Mohn dreide ikke huset bort fra debatt til fordel for smal litteratur. Slik sett kan vi si at Litteraturhuset i Bergen legitimerer seg på to måter: kunst for kunstens skyld og

den borgerlige smaken. Den dominante delen av den dominante klassen – her de med penger og/eller utdannelse og posisjoner til å utøve symbolsk makt fra – hadde langt mer definisjonsmakt enn den vanlige borger. Kristin Helle-Valle og styret for Litteraturhuset var avhengige av å skaffe nok penger til å drifte huset, og kunne ikke satse på publikumsinntekter alene. Gjennom legitimering i både det offentlige rom, og mest sannsynlig overfor innflytelsesrike personer i de lukkede rom, klarte de likevel å legitimere subsidiering av et Litteraturhus i Bergen.

Helle-Valle har etter åpningen formidlet at man bruker noe mer penger enn budsjettet, men at man også tjener noe mer på utleie av rom enn budsjettet, og at dette går godt i balanse. Hun fortalte at utleieinntektene også kommer fra bedrifter og banker som har seminarer og møter på huset på dagtid, og at disse tidligere hadde hatt slike møter på hoteller. Litteraturhuset konkurrerer med hotellene på atmosfære; Helle-Valle kalte det ”personligheten i huset”.²⁹² Med Bourdieus begrepsapparat er dette institusjonalisert kulturell kapital og performativ magi. Overskuddet fra slik utleievirksomhet kan i neste omgang brukes på å invitere forfattere og la publikum komme gratis inn, eller kjøpe sterkt subsidierte billetter. I motsetning til gaven fra Trond Mohn og offentlige subsidier er det da de kulturelle og kommersielle markedskreftene som subsidierer. Dette oppleves problematisk for de mest kulturelle og litterære kritikerne av huset: man selger kunstens egenverdi alt for åpenbart til høystbydende. Disse kritikerne fikk imidlertid mindre vind i seilene etter åpning, antakelig fordi de, som for eksempel Tomas Espedal, gjerne ville komme og snakke om bøkene sine på Litteraturhuset likevel, når det kom til stykket.

²⁹² Helle-Valle.

Litteraturliste

- (leder), *Bergens Tidende*. "Den gode gave." *Bergens Tidende*, 16. februar 2011.
- (leder), *Bergensavisen*. "Ufortjent kritikk." *Bergensavisen*, 4. mars 2011.
- Abbing, Hans. *Why are artists poor?: the exceptional economy of the arts*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002.
- Aftenposten. "Om Aftenposten." http://medielab.aftenposten.no/om_aftenposten.html.
- Andersen, Gisle, og Marte Mangset. "Er forestillingen om det egalitære Norge resultatet av en målefeil? – Om falske og ekte motsetninger mellom sosiologiske analyser av klasse og kultur." *Tidsskrift for samfunnsforskning* 53, no. 02 (2012).
- Arnestad, Georg. "Frå kultursektor til opplevelsesøkonomi: Kva for rolle spelar forskaren?." *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift* 13, no. 1 (2010).
- Asprusten, Synne Nyhus. *Quislings gyngest: en diskursanalyse av debatten rundt Quisling-utstillingen vist på Telemark museum 2007-2008*. Bø: [S.N. Asprusten], 2012.
- Audunson, Ragnar. "Det endimensjonale bibliotek." *Bok og Bibliotek* (2008). Published electronically 9. mars 2008.
http://www.bokogbibliotek.no/index.php?option=com_content&view=article&id=211:det-endimensjonale-bibliotek&catid=30.
- Aursland, Tonje. "Hiver seg inn i debatten om litteraturhus." *Bergens Tidende*, 17. mars 2011.
- . "Vil lytte til forfatterens ønsker." *Bergens Tidende*, 5. mars 2011.
- Bale, Kjersti, Arnfinn Bø-Rygg, Alexander Gottlieb Baumgarten, David Hume, og Edmund Burke. *Estetisk teori : en antologi*. Oslo: Universitetsforl., 2008.
- Beauvoir, Simone de. *Det annet kjønn*. [Oslo]: Bokklubben dagens bøker, 2000.
- Bergensavisen*. "Bergensavisen AS." <http://om.ba.no/default.asp?id=1>.
- . "Endelig i boks!" *Bergensavisen*, 18. februar 2011.
- BergensTidende*. "Fra avishus til mediehus." <http://kundesenter.bt.no/om-bt/tall-og-fakta/var-historie/>.
- . "Visjoner, verdier og samfunnsengasjement." <http://kundesenter.bt.no/om-bt/visjon-og-verdier/>.
- Bergesen, Guro H. "Litteraturhuset utlyser lederstilling." *Bergens Tidende*, 28. september 2011.
- Bergsvåg, Henning. "Litteraturhus for alle?" *Bergens Tidende*, 25. februar 2013.
- Berlin, Literaturhaus. <http://www.literaturhaus-berlin.de/>.
- Bjørnstad, Ketil. "Hva er det med Bergen?" *Aftenposten*, 3. mars 2011.
- Bom, Anne Klara. "Vores allesammens H.C. Andersen: Diskursteoretiske analyser af kulturfænomenet H.C. Andersen og dets aktuelle betydninger lokalt, nationalt og globalt." *Ph.d-avhandling, Syddansk Universitet*, 2014.
- Bourdieu, Pierre. "Kapitalens former." *Agora* 1 - 2 (2006).
- . *Symbolsk makt : artikler i utvalg*. oversatt av Annick Prieur. Oslo: Pax, 1996.
- Bourdieu, Pierre, og Randal Johnson. *The field of cultural production: essays on art and literature*. New York: Columbia University Press, 1993.
- Bourdieu, Pierre, Loïc J. D. Wacquant, og Bjørn Kvalsvik Nicolaysen. *Den kritiske ettertanke: grunnlag for samfunnsanalyse*. Oslo: Samlaget, 1995.
- Bromander, Tobias. "Politiska skandaler!: Behandlas kvinnor och män olika i massmedia?." *Växjö, Kalmar: Växjö, Kalmar: Linnaeus University Press*, 2012.
- Danielsen, Arild. "Kulturell kapital i Norge." *Sosiologisk tidsskrift* (1998).

- Duelund, Peter, og Georg Arnestad. *Kulturens bruk eller misbruk: om kultur og regionalutvikling i Norden : mål, erfaringer, muligheter*. Vol. 1993:2, Stockholm: NordREFO, 1993.
- Eide, Anja Wahl, Karine Munch, og Jannicke Velsvik. *Et landskap av forventninger : en analyse av hvordan lederne for Dansens Hus, Dramatikkens hus og Litteraturhuset forholder seg til sine bransjer*. Oslo: [A.W. Eide], 2011.
- Eriksen, Helga G. "Forfattarane i Bergen vil ha litteraturhus." *Bergens Tidende*, 17. mars 2011.
- Espedal, Tomas. "Litteraturhus for litteraturen." *Bergens Tidende*, 26. februar 2011, 7.
- Fairclough, Norman. *Analysing discourse: textual analysis for social research*. London: Routledge, 2003.
- . *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Harlow: Longman, 2010.
- . *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press, 1992.
- Fauskanger, Kari. "Litteraturens storstue er blitt enda større." *Bergens Tidende*, 18. februar 2011.
- FrittOrd. "Litteraturhuset." <http://www.fritt-ord.no/no/prosjekter/category/litteraturhuset/>.
- Garvik, T. Aursland og B. "Hvem skal fylle litteraturhuset?" *Bergens Tidende*, 2. mars 2011.
- Gjelsvik, Erling. "Et litterært korthus." *Bergensavisen*, 5. mars 2011.
- . "Ta parken tilbake!" *Bergensavisen*, 5. september 2009.
- . "Tid for en time-out?" *Bergensavisen*, 26. februar 2011, 21.
- Gravklev, Bente. "Litteraturhus i det blå." *Dagsavisen*, 17. desember 2013.
- Gullvik, Astrid H. Meyer og Ida K. "- Kulturkjerring, reis deg!" *Klassekampen*, 23. september 2011.
- Gundersen, Bjarne R., Skodvin, Helge. "Suksessen i Oslo har ført til planer om litteraturhus i Odda, Fredrikstad, Skien, Stavanger og Trondheim. Kristin Helle-Valle fikk en lys idé om å åpne et i Bergen. Det var før hun støtte sammen med noen av byens forfattere." *Morgenbladet*, 4. mars 2011, 34 - 36.
- Hagen, Maren Kvamme. "- Groteskt snobbete og nedlatande." *NRK Kultur og Underholdning*, 8. mars 2011.
- Heger, Anders. "'Kultur menneskene'." *Dagsavisen*, 5. mars 2011.
- Helle-Valle, Kristin. "Huset vi trenger nå." *Bergens Tidende*, 24. august 2011.
- . 20. november 2013.
- . "Målet er i sikte." *Bergens Tidende*, 8. februar 2011.
- Hellesnes, Jon. "Sosial konstruktivisme i vitskapsteorien." 2 (2001): S.[132]-49.
- Hitching, Tonje Raddum, Anne Birgitta Nilsen, og Aslaug Veum. *Diskursanalyse i praksis: metode og analyse*. Kristiansand: Høyskoleforl., 2011.
- Hvem er de og hvor går de? : brukeratferd i norske storbybibliotek*. Vol. @#46, Oslo: Norsk kulturråd, 2008.
- Isaksen, Arne. "Kulturhus som kreativitetmagnet?". *Stat & Styring* 3 (2011).
- J. Lund, V. Kvalshaug. "Hjelp - kulturkjerringene kommer!" *Aftenposten*, 16. september 2011.
- Jacobsen, Dag Ingvar. *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* Kristiansand: Høyskoleforl., 2005.
- Johansen Horrigmo, Aase Marthe. "Fornuftig utviklingspolitikk?". *Stat & Styring* 21, no. 03 (2011).
- Jørgensen, Marianne Winther, og Louise Phillips. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 1999.

- Kildal, Kjell Johannessen og Nanna. "Litteraturhus i det blå?" *Bergens Tidende*, 1. februar 2011.
- Klassekampen. "Om Klassekampen." http://www.klassekampen.no/om_oss.
- Korsvold, Kaja. "Bergen får litteraturhus i gave." *Aftenposten*, 16. februar 2011.
- Kulturutredningen 2014. Vol. NOU 2013:4, Oslo: Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, 2013.
- Landro, Jan H. "Litteraturhus i Bergen: Gi Hagerupsgården til forfatterne!" *Bergens Tidende*, 17. april 2008, 34.
- Larsen, Aslak. *Ælvespeilet: den kulturfaglige, økonomiske og politiske debatten rundt etableringen av et kulturhus i Porsgrunn*. Bø: [A. Larsen], 2012.
- leksikon, Store Norske. "Georg Johannesen." http://snl.no/Georg_Johannesen.
- leksikon, Store norske. "Anders Heger." 2005 - 2007.
- Lillabø, Sandra. "Skriv bra eller hold kjeft." *Morgenbladet*, 13. september 2013.
- Lillebø, Sandra. "- Føles som et overgrep." *Klassekampen*, 8. oktober 2011.
- . "Kulturlivets nav." *Klassekampen*, 8. mars 2011.
- Lothe, Eli. "Opning av Sentralbadet litteraturhus 12. oktober." <http://www.hordaland.no/Hordaland-fylkeskommune/Kultur/Kunst--og-kulturformidling/Arkiv/2011/Oktober/Opning-av-Sentralbadet-litteraturhus-12-oktober/>.
- M. Røv, G. Akselberg, T. Selvik, Ø. Viken. "Et inkluderende hus." *Bergens Tidende*, 4. mars 2011.
- M. Røv, G. Akselberg, T. Selvik, Ø. Viken, G. Staalesen. "Litteraturhuset ved målstreken." *Bergens Tidende*, 24. mai 2011.
- Mangset, Per. "The artist in metropolis: Centralisation processes and decentralisation in the artistic field." *International Journal of Cultural Policy* 5, no. 1 (1998): 49-74.
- . *Demokratisering av kulturen? : om sosial ulikhet i kulturbruk og deltakelse*. Vol. 7/2012, Bø: Telemarksforskning, 2012.
- . *Kulturliv og forvaltning : innføring i kulturpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 1992.
- . "Kunst og makt. En foreløpig kunnskapsoversikt." *Telemarksforskning*, 2013.
- . *Kunstnerne i sentrum: om sentraliseringsprosesser og desentraliseringspolitikk innen kunstfeltet*. Vol. nr 11, Oslo: Rådet, 1998.
- Marstein, Kari. "Heksejakt på Espedal." *Aftenposten*, 19. oktober 2011.
- "Media Norge." <http://www.schibsted.com/no/Arsrapport-2011/Virkomheten/Mediehus-Skandinavia/Media-Norge/>.
- medienorge. "Daglig dekning for nettaviser." <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&queryID=253>.
- . "Opplagstall norske aviser - resultat." <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&page=avis&queryID=190>.
- Meyer, Astrid H. "- De er genuine damer." *Klassekampen*, 24. september 2011.
- Moldenæs, Turid. *I sitt bilde?: identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn*. Trondheim: Tapir akademisk forl., 2006.
- Müller, Olav Brostrup. "Biblioteket slår tilbake." *Klassekampen*, 9. mars 2011.
- . "- Ledes av feil person." *Klassekampen*, 28. februar 2011.
- Nice, Pierre Bourdieu og Richard. *The logic of practice*. Oxford: Polity Press, 1990.
- Oslo, Litteraturhuset i. "Skriveloftet." <http://www.litteraturhuset.no/huset/skriveloftet.html>.
- R. H. Gjestad, A. Christiansen, D. Bach. "Kulturhus-boom til nesten 14 milliarder." *Aftenposten*, 11. mars 2014.

- regionaldepartementet, Kommunal- og. Storbymeldingen: om utvikling av storbypolitikk. Vol. nr 31 (2002-2003), Oslo: Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning, 2003.
- Retriever. "Kildeanalyse." <http://web.retriever-info.com/services/analysis/archive/doArchiveSearch>.
- "Richard Florida." Rotman School of Management, <http://www.rotman.utoronto.ca/FacultyAndResearch/Faculty/FacultyBios/Florida.aspx>.
- Ringstad, Vidar. Kulturøkonomi. Oslo: Cappelen akademisk forl., 2005.
- Ryste, Ragnhild S. Stenvaagnes og Heidi T. "Vil ha mer debatt." *Bergens Tidende*, 15. februar 2011.
- Røyseng, Sigrid. Operadebatten: kampen om kulturpolitisk legitimitet. Vol. nr. 17, Oslo: Norsk kulturråd, 2000.
- Sandvik, Hilde. "Bøkenes ballbinge." *Bergens Tidende*, 15. februar 2011.
- . "Eit viktig skritt vidare." *Bergens Tidende*, 28. februar 2011.
- . "Stilla etter litteraturhusfesten." *Bergens Tidende*, 21. mai 2011.
- . "Utakt og tone." *Bergens Tidende*, 19. februar 2011.
- Scott Sørensen, Anne, Ole Martin Høystad, Erling Bjurström, Halvard Vike, og Yngve Nordgård. Nye kulturstudier. Oslo: SAP, 2008.
- Selvik, Thorstein. "Litteraturhus og skyggeboksing." *Bergens Tidende*, 31. mars 2011.
- Skarpenes, Ove. "Den «legitime kulturens» moralske forankring." *Tidsskrift for samfunnsforskning* 48, no. 04 (2007).
- Skiple, Alida. *Hvor tok latteren veien?: en kritisk diskursanalyse av debatten rundt muhammedtegningene med særlig henblikk på forholdet mellom humor og tabu*. Bø: [A. Skiple], 2012.
- Skotheim, Liv. "- Overkjørt av innbilske Oslo-folk." *Bergens Tidende*, 3. mars 2011.
- Smidt, Jofrid Karner. Mellom elite og publikum: litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek. Vol. nr 123, Oslo: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2002.
- Staalesen, Gunnar. "Balladen om litteraturhuset." *Bergens Tidende*, 18. mars 2011.
- Tanum, Aslak Sira Myhre og Anne Carine. "Graverende påstand om Litteraturhusets økonomi." *Aftenposten*, 5. juni 2014.
- "Trond Mohn." *Store Norske Leksikon*, [http://snl.no/Trond Mohn](http://snl.no/Trond_Mohn).
- Tvedt, Chris. "Hurra!" *Bergensavisen*, 20. februar 2011.
- Vareide, Knut, og Lars Ueland Kobro. *Skaper kultur attraktive steder? Vol. 1/2012*, Bø: Telemarksforskning, 2012.
- Vestheim, Geir. *All kulturpolitikk er instrumentell. Kultursverige 2009*. Swedish Cultural Policy Research Observatory, 2008.
- . *Fornuft, kultur og velferd: ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*. Oslo: Samlaget, 1997.
- . *Kulturpolitikk i det moderne Noreg*. Oslo: Samlaget, 1995.
- Vaagland, Jorid, Trude Hella Eide, og Torhild Andersen. *I hus med kulturen : evaluering av statlige tilskuddsordninger til lokale og regionale kulturbygg*. Vol. nr 12/2002, Hamar: Østlandsforskning, 2002.
- Østerdal, Idun. "Elitistiske forfattere, defensive politikere og bekymrede bibliotekarer: Debatten om etablering av litteraturhus i Trondheim i Adresseavisen 2008–2013." NTNU, 2013.
- "Årsregnskap." *Brønnøysundregistrene: Litteraturhuset i Oslo, 2011 - 2012*.
- "Årsregnskap." *Brønnøysundregistrene: Litteraturhuset i Bergen, 2010 - 2013*.

Hvorfor har styret for Litteraturhuset i Bergen ansatt en leder som ikke kjenner de litterære miljøene i Bergen?

Litteraturhus for litteraturen



INKOMPETENT: Kristin Helle-Valle inngår en leieavtale som vil føre til for høye utleiepriser, skriver Tomas Espedal. På bildet: fra v. Harald Queseth, Kristin Helle-Valle, Jan Erik Næve, Ken Petter Skorge, Knut Arnesen, Geir Næve og Gro Haveland fra da avtalen med Palass ble undertegnet 12.2009.

LITTERATURHUS:

JEG VIL BEGYNNE med å si at jeg er for et litteraturhus i Bergen. Fra en forfatters synspunkt er det nødvendig med et godt opplesningssted i Bergen, først og fremst en god scene og et godt rom for opplesninger og performance, altså et rom som er spesielt egnet for fremvisning av litteratur, på samme måte som en konsertscene må være egnet til å fremføre musikk. Et godt opplesningssted skal være ideelt for forfattere og publikum; et slikt sted mangler vi i Bergen, også i Oslo, hvor Litteraturhusets mange rom er lite egnet for opplesninger. Hva skal vi med et litteraturhus som ikke egner seg til litteratur, som er tilpasset debatter og konserter, kafédram og seminarer? Slike steder har vi allerede i Bergen.



TOMAS ESPEDAL
forfatter

ET GODT LITTERATURHUS bør legge forholdene til rette for litteratur, og da ser jeg for meg: et godt opplesningssted, en god spesialbokhandel, kontorer for Forfatterensentrum, lokaler for Skrivekunstakademiet i Hordaland, rimelige leieforhold for tidsskriftene og småforlagene som finnes her, en nokende innelig kafé, eller restaurant hvor de som arbeider i huset har råd til å spise lunsj og middag, hvor til og med forfattere har råd til å spise og drikke, og dermed har også studentene råd til å komme hit. Slik er det verken i Oslo eller Berlin. I begge husene er bokhandelen for dårlig, restauranten for dyr, klientellet for ansatt og kjedelig, her kommer de

med penger, de som vil møte seg med kunstnere, kulturmenneskene.

SÅ HER HAR VI EN mulighet i Bergen, vi kan skape noe helt annet. Hva er det som gjør Bergens litteraturmiljø spesielt, i forhold til miljøene i Oslo, Trondheim og Stavanger? Vi er heldige som huser Skrivekunstakademiet i Bergen, det fører til minst to forhold; at det kommer unge forfattere hit. De bor og arbeider i byen i ett år, ofte lengre, og jevnlig kommer det gode forfattere som underviser her, fra inn- og utland. Så har vi det beste instituttet for litteraturvitenskap i landet, det fører til at studenter som vil noe med faget litteratur, kommer til Universitetet i Bergen. Forfattersentrum, avdeling Vestlandet, med kontorer i Bergen, er den største formidleren av litteratur i Norge. Biblioteket i Bergen er uten sammenligning det beste i landet; det har den største samling norsk og utenlandsk poesi, bygget opp av Henning H. Berge og Cathrine Strøm over en årrekke. Det finnes ikke en lignende samling av poesi i Skandinavia.

BIBLIOTEKET arrangerer forfattersamtaler og opplesninger; det er et nært samarbeide mellom forfatterne og biblioteket. Hvert annet år arrangeres Auktatur i Bergen; det er en internasjonal poesisfestival av aller høyeste kvalitet. Det er ingen overdrivelse å si at det er den beste og viktigste poesisfestivalen i Skandinavia. Redaksjonen for tidsskriftet Va-

gant holder til i Bergen, de har sine kontorer her, selv om redaktør Audun Lindholm flytter frem og tilbake mellom Berlin og Bergen. Det er uenlig her, å gi en kortfattet fremstilling av hvor viktig Lindholm er for forfattermiljøet i Bergen; han eier og driver Forlaget Gasspedal og er selve møtepunktet for de ulike grupperingene i byen, akademien og forfattere, kritikere og intellektuelle.

Skrivekunstakademiet, Forfattersentrum, Biblioteket, Universitetet, tidsskrif-

MAN MÅ BYGGE ET HUS NEDENFRA OG OPP, IKKE ØVENIFRA OG NED

tene, småforlagene, festivalene, kortfilmene; det som er spesielt i Bergen er at vi alle samarbeider. Vi arbeider med litteratur. Vi arbeider for litteraturen. Vi kan levere litteratur og arrangementer av høy kvalitet.

SÅ HVORFOR DA, har styret for Litteraturhuset i Bergen ansatt en leder som ikke kjenner de litterære miljøene i Bergen, og som konsekvent sler og gjør helt felle bølger. Hun inngår en leieavtale med et privat utleieselskap, Palass Eiendom, noe som vil føre til for høye utleiepriser for tidsskriftene og småforlagene, kanskje også for Forfattersentrum? Og vil fylkeskommunen som skal betale husleien for Skrivekunstakademiet være vil-

lig til å betale en høy pris til private utleiere?

VIDERE FORSLÅN lederen for det såkalte Litteraturhuset, at restauranten skal driftes av Colonialen, som er den dyreste restauranten i byen. Hun snakker offentlig om Lars Vaular og TV 2 som innhold i Litteraturhuset. Hun har jobbet med litteraturhus i Bergen i to år, og kjenner ennå ikke litteraturmiljøet i byen. Det virker på meg som om styret har funnet den mest inkompetente personen tilgjengelig for å skape et hus som få forfattere vil ha.

Man må bygge et hus nedentru og opp, ikke ovenfra og ned. Vi har fått tilført en byggmester som ikke kjenner faget sitt, som ikke kjenner arbeidene sine, og som ikke engang vet hvilket hus det er hun skal bygge.

NO FORSLÅN må at forfatterne og Forfattersentrum og Skrivekunstakademiet går sammen for å støtte arbeidet med et troverdig litteraturhus. Det kan være et planene om et hus i gamle Tanils skole er gode; der vil man få fylkeskommunen som utleier, og hvis man ansetter en leder med kunnskap om litteraturen i Bergen og Norge og verdten for dyng; så kunne man kalle det et Litteraturhus.

Les Sven Egill Ørmdals Meddeblikk i moegen.

MDT I KULTUREN

Berlin i kulturbøtt på kulturbøtt@tt.no. Moss lengre hovedinnlegg: 4500 tegn inkl. mellomrom, språttilllegg: 1800 tegn

Ja, jeg forteller historier. Lange historier. Så rusk det hvis dere planlegger å booke meg.

LARRY KING DAARER PÅ VEIEN MED NYTT LINDHOLMSPER, NOLAND

Kvaliteten er fantastisk. Noisene var besatt av å feste alt til filmrollen.

FANSKAFER PHILIPPE ALDRI HAR OPPDRET AV RENNBEFINGTULLI LUKET 3D-FILM I 1987, NOLAND

Vi har alltid ønsket oss en Beatie til Norwegian Wood

ANNO STOKR (D) BEESTER ARRANG ØRDE I FRØCHERBADEL, NG NETT

De er tungradde og altfor demokratiske

SAMVIRKEMILJØET ER EN HJØRDESN SLUTTER Å EGJØPØRNET FOR RØRSE-ØRDESTE, NOLAND

Vedlegg 2

Informasjon om intervju i forbindelse med debatten om Litteraturhuset i Bergen

Dette skrivet vil bli delt ut og gått igjennom før intervjuet starter.

Jeg er student ved Høgskolen i Telemark, ved studieprogrammet Master i Kulturstudier. Dette er en tverrfaglig master som dekker kultur i både humanistisk og samfunnsvitenskapelig forstand. Jeg skal skrive om debatten i forkant av etableringen av Litteraturhuset i Bergen.

Diskursanalyse blir den viktigste metoden for oppgaven, der jeg skal analysere debatten i norske aviser på nett og papir som omhandler og springer ut fra Litteraturhuset i Bergen. Den viktigste perioden i debatten er fra 2011 og frem til åpningen.

Jeg vil også gjøre noen intervjuer. Og selv om disse ikke er den primære empirien til oppgaven, vil de kunne være viktige for å danne et mest mulig korrekt helhetsbilde av aktørene og prosessene i debatten. Formålet med intervjuene er derfor primært oppklarende mer enn undersøkende.

Dette intervjuet er **frivillig**. Du kan når som helst trekke deg, og hvis du ønsker det vil ikke materialet bli brukt i oppgaven. Når oppgaven er nærmer seg ferdig vil jeg opplyse deg om hvordan og hva jeg har brukt av materialet, og du kan da godkjenne eller trekke sitatene.

Jeg vil gjerne gjøre **lydopptak** av intervjuet. Dette er det bare jeg som skal høre og bruke i ettertid, men jeg vil transkribere det og bruke materialet underveis i oppgaveskrivingen. Derfor kan andre få tilgang til utdrag via innleveringer av delkapitler.

Jeg kan anonymisere deg i oppgaven hvis du ønsker det. Innholdet og din stilling vil imidlertid gjøre dette vanskelig og jeg vil derfor spørre deg om det er greit at jeg bruker sitater under fullt navn i oppgaven. Dette må du i så fall bekrefte muntlig før intervjuet.

Hvis det er noe du lurer på eller ønske å tilføye etter intervjuet kan jeg nås på

mobil: [REDACTED] eller e-post: hildekaris@gmail.com

Mvh

Hilde Kari Skaftnesmo

Masterstudent ved Høgskolen i Telemark

Vedlegg 3

Intervjuguide

Navn: Kristin Helle-Valle, leder for Litteraturhuset i Bergen

Dato: **Sted:**

Innledende spørsmål

Hvor er du fra?

Hvilken utdanning har du?

Ser du på deg selv som bergenspatriot?

Hovedtemaer: Økonomi. Litteraturhus og bibliotek, næringsliv, kreativitet, stedsidentitet, klasse, dannelse, elitisme, ekskludering.

Hvordan vil du beskrive din egen rolle i denne prosessen mot å åpne Litteraturhuset?

Var det stemmer som manglet i debatten?

Er Litteraturhuset viktig for Bergen? Hvorfor det og hvordan da, i så fall?

(bruk ev. stikkord fra hovedtemaer)

Hvordan har besøkstallene vært siden åpningen? I forhold til budsjett?

Hvordan er økonomien i huset pr i dag?

Hvordan vil økonomien i huset utvikle seg de neste årene? Hva vet du, og hva håper du?

Avsluttende spørsmål

Er det noe mer du vil si om Litteraturhuset eller debatten i forkant?

Er det noen du mener jeg burde snakke med?

Kan jeg ta kontakt igjen senere om jeg skulle lure på noe mer?